

SUMARI

ESTUDIS

JOSEP PORTELLA COLL:

Joan Mir i Mir. Obra anarquista 1.898 a 1.915 101

JAIME SASTRE MOLL:

Política y finanzas de la Corona Mallorquina
en la Isla de Menorca. (1.300-1.343) 246

FERNANDO MARTI CAMPS Y EUSEBIO

LAFUENTE HERNANDEZ:

Errores en la autobiografía del Dr. Mateo Orfila 293

ERRADES 301

VIDA DE L'ATENEU 302

Joan Mir i Mir (cortesia de Bartomeu Arnau)

JOAN MIR I MIR
OBRA ANARQUISTA. 1898 a 1915 (*)

JOSEP PORTELLA COLL (**)

PROLEG

Si dentro de unos años un estudioso atento e informado repasa los escritos y publicaciones de contenido filosófico que yo mismo y algunos otros hemos publicado en los últimos años, es muy posible que pueda relacionar su contenido con nuestra biografía formativa; es decir, que pueda rastrear con relativa facilidad el origen de lo que decimos en nuestra información barcelonesa, por ejemplo, durante años muy concretos. Esto, que para mi es meridiano en mi propia experiencia de escritor esporádico, lleva a hacer la misma pregunta por el origen de sus ideas respecto a escritores del pasado. Cabría quizás algo así como una historia del pensamiento en Menorca, idea que es preciso perfilar un tanto más.

En primer lugar el término de pensamiento es más adecuado que el de filosofía u otros, o en cualquier caso está claro que es necesario ser generoso a la hora de perfilar el campo de estudio, pues no puede esperarse una riqueza tal de autores y contenidos

(*) Premi Ateneu d'Investigació 1.987

(**) Josep Portella és llicenciat en Història Contemporània.

que nos permitiera separar, por ejemplo, filosofía en el sentido tradicional de metafísica y teoría del conocimiento, de teología. Ni podremos ser remilgados a la hora de exigir un nivel teórico muy alto, sino que en principio será preciso prestar atención a meros refritos o a discursos muy ideologizados. En cualquier caso es de esperar que en el XIX Y XX, siglos en los que encontraremos más documentación que en los anteriores, la mayor parte de las discusiones se refieren a cuestiones de teoría política: federalismo, republicanismo, anarquismo, etc. Una historia pues de las ideas o del pensamiento en un sentido amplio que es imposible de precisar hasta que quien se atreva con ello no tenga una idea general del material disponible.

En segundo lugar mi propuesta no es la de una historia del pensamiento menorquín. Si es dudosa la existencia de historias nacionales del pensamiento referida esta duda a las naciones-estado, buscar señas de identidad específicamente menorquinas en Mir i Mir, Orfila o Ruiz i Pablo parece ya un dislate total. Una historia nacional del pensamiento puede escribirse desde dos puntos de vista no necesariamente excluyentes: puede entenderse como una historia de lo que dijeron personas nacidas en esa nacionalidad sin más nexo de unión que el geográfico, o como la historia de un modo de pensar que en sus puntos de vista, en la recurrencia de determinadas afirmaciones o determinados temas, o en la posesión en general de unas determinadas características, el historiador dice reconocer señas de identidad suficientes para adjetivarlo de pensamiento característicamente sueco, español u oriental. La «Historia Crítica del Pensamiento Español» de J.L. Abellán dedica abundante energía a discutir la cuestión, abierta en España desde la «polémica de la ciencia española» inaugurada en 1876 por Gumersindo de Azcárate y Menéndez Pelayo. La polémica ha provocado trabajos tan notables como las «Historia de los Heterodoxos Españoles» del mismo Menéndez Pelayo, y en el

ámbito catalán los de Tomás Carreras y Artau, quien, por cierto, en «Estudios sobre Médicos-Filósofos Españoles del siglo XIX» dedica sendos estudios a Mateo Orfila y a J.M. Guardia. Otro ilustre menorquín, Cosme Parpal restringió todavía más el ámbito nacional de estudio y publicó un trabajo titulado «Antecedentes de la Escuela Filosófica Catalana del Siglo XIX», en el que dice expresamente que la razón de ese trabajo es la «necesidad de seguir a Menéndez y Pelayo en la capital obra de investigar y restaurar la ciencia española».

Pero devolvemos la discusión al ámbito restringido de 700 Km².

Desechada la posibilidad de establecer rasgos específicamente menorquines en la historia que propongo, es mi opinión que tampoco merece la pena reunir en un solo trabajo el estudio de personajes cuyo único nexo de unión sea el haber nacido en la isla. No tiene sentido una historia de los nombres notables, lo cual no quiere decir que no tenga sentido el estudio de Orfila como filósofo o médico-filósofo. Para esa investigación tiene utilidad para conocer mejor a Orfila, no para conocer mejor la historia de Menorca.

No creo pues que exista nada parecido a una historia del pensamiento menorquín, pero sí que seguramente puede hacerse con sentido y tiene interés para conocer mejor la historia de la isla una historia del pensamiento o de las ideas en Menorca. Podemos preguntar cómo han llegado a Menorca las corrientes del pensamiento continental. Podemos preguntarnos como llegó aquí el riquísimo pensamiento inglés del XVII y el XVIII, cómo llegó la ilustración, cómo ha llegado hasta aquí el pensamiento revolucionario del XIX, cómo el anarquismo o el marxismo, cómo Balmes y la escuela de Cervera.

La pregunta por la llegada de las ideas a Menorca tiene dos sentidos. En el sentido de los canales de circulación de las ideas es preciso preguntarse por los centros extrainsulares donde se

educaban los que luego compondría la clase ilustrada menorquina, o por las corrientes migratorias portadoras de ideología. En el sentido del contenido de los conceptos será preciso averiguar cómo llegan, en que estado de salud llegan los conceptos. Por último habrá que averiguar si Menorca ha devuelto en ocasiones el mensaje, es decir si alguien ha elaborado algo propio y lo ha hecho llegar al continente.

Aunque Abellán procura alejarse de una posición radical a favor de la existencia de una especificidad propia de las historias «nacionales» de la filosofía, se decanta por una matizada posición según la cual la presencia sociológica del catolicismo en la historia de España ha determinado ciertas características generales que a modo de filosofía no escrita sustenta y recorre la historia de la filosofía en España. En cuanto que Abellán opone metodológicamente catolicismo a protestantismo, es inevitable plantearse dentro de la tarea investigadora que vengo proponiendo tanto la influencia de la constante presencia del protestantismo en la sociedad insular, como el papel de la Iglesia Católica. Será preciso estudiar, en relación con lo que más arriba llamaba circulación de las ideas, cómo y donde recibía su formación el clero menorquín, así como el papel ideologizador y formador intelectualmente del Seminario de Ciutadella. Habrá que preguntarse por los canales de influencia intelectual del clero a través de asociaciones diversas y grupos juveniles. Habrá que preguntarse por los curas estudiosos y escritores que hayan sido. Y en el siglo XX, en los últimos años, qué duda cabe que habrá que preguntarse por la influencia de la Iglesia en la ideología política, tanto de la derecha como de la izquierda, la presencia de elementos ideológicos provenientes del catolicismo en el nacionalismo tanto de derechas como de izquierdas, por la concepción moralizante de la política e incluso por la difusión de una determinada versión del marxismo a través del clero.

Por las noticias que tengo, la «Enciclopedia de Menorca» no

va a incluir entre sus capítulos nada parecido, por la razón simple de que no hay nadie que pueda hacerlo. Falta lo básico y lo más largo y penoso que son los estudios pormenorizados y monográficos sobre al menos un puñado de hombres, aquellos que se suponen más influyentes en la sociedad menorquina de su tiempo. Los trabajos que se han escrito se refieren generalmente a obra literaria y rara vez tocan el tema del pensamiento. Una investigación de urgencia para escribir este prólogo, hecha en el fondo Hernández Mora de Mahón, con la ayuda inestimable de Ma. Pilar Morillas, no ha dado ningún resultado. Lo más parecido es un trabajo de Mn. Antonio Ma. Alcover sobre «D. Jusep Ma. Quadrado. Sa vida i ses obres», que dedica un capítulo a «La seva formació i filiació filosòfica», en el que tras hacer un resumen del estado de las ideas filosóficas en España durante la primera mitad del XIX, siguiendo expresamente al inevitable Menéndez Pelayo, planea el tema del «tradicionalismo» y los ataques a que estaba sometido, para concretarse en la cuestión del tradicionalismo de Quadrado, tras haber dedicado un párrafo a reseñar cual era su formación científica y, como dice, « a na quina escola filosòfica i teològica perteneixia?».

Pues bien, el libro de J. Portella sobre *Mir i Mir* es según parece el primer paso hacia una investigación de este tipo. Es un trabajo que se centra justamente en el contenido teórico de un escritor menorquín que dispuso durante años de un periódico para divulgar ideas y lanzar debates. Es preciso pues prestarle toda la atención del mundo, aunque hay que exigirle bastante más una vez que se ha atrevido con el tema. El trabajo presenta una sistematización de las ideas que defendió más que si Portella la completa con otro tipo de investigación.

Mir i Mir estudia en el colegio jesuita de San Ignacio en Manresa (1881-1883), en el colegio de Vilar, en Barcelona (1883-1884), en el colegio de Santo Domingo en Orihuela (1885), en el

Instituto de Alicante (1885-86), en el Instituto de Mahón (1886-1887), se le pierde después la pista, parece que está en el Seminario de Ciudadela, todo ello según me informa el propio J. Portella. Pues bien, ¿qué maestros tiene?, ¿de dónde saca sus lecturas?. Ciertamente que su ruptura con la Iglesia no cuaja hasta la polémica con el obispo Castellote en 1886, pero mientras tanto escribe artículos en «El Bien Público», ataca a los «falsos católicos» o se ocupa de los pobres en la «Cuina Econòmica de Maó». Es preciso saber de dónde le viene la preocupación social y cuáles fueron los canales de trasmisión por los que determinadas ideas llegan hasta él, y saber si eran canales habituales de circulación de ideas desde fuera de la isla hasta nosotros, o si fué Mir i mir propiamente un trasmisor especial. Sería preciso también aclarar que difusión tenían esas ideas dentro de la isla.

José Portella tiene prometida una biografía de Mir i Mir y creo que nos debe una biografía que responda estos interrogantes y que sea utilizable más allá de la necesaria trasmisión de datos, para comprender mejor como menorca, su cultura, las ideas de la gente que la han y que la habitan se relacionan y forman parte de ámbitos culturales más amplios, de la cultura europea de cuya historia política ha formado sin lugar a dudas parte y parte más importante de lo que su extensión física, su peso demográfico o sus recursos económicos podían hacer esperar. Es, entre otros y entre otras cosas, un modo de saber si ha sido y es este un espacio social abierto o cerrado, si es un «habitat humano» centrífugo o centrípeto.

Efectivamente, cuando hoy me enfrento a las opiniones de los ocasionales visitantes sobre la isla como espacio físico y como espacio social, por no decir ya nada de las opiniones a menudo horrorizadas de quienes desde el interior de la península jamás la han visitado, se me ocurre que la vivencia de la insularidad puede hacerse desde dos perspectivas, centrífuga la una, centrípeta la

otra. Pues es posible mirar la isla de dentro hacia afuera, consciente de la presencia de la costa, viviendo el mar como una pared que limita, y es, por el contrario, posible vivir la isla viniendo desde el mar hacia adentro como una tierra que se descubre. Y nada tiene esto que ver con el hecho de haber llegado a la isla desde otros lugares o haber nacido aquí. Vivir la isla desde el centro para afuera da consciencia del límite y del encorsetamiento, la sensación física de aislamiento, como quien sube a Monte Toro y al divisar la costa por los cuatro puntos cardinales siente claustrofobia y angustia, o se siente protegido y cómodo precisamente por la limitación un tanto claustral de ese mundo.

Vivir la isla centrípetamente, desde fuera hacia dentro, es vivirla como territorio a descubrir, como mundo rico en que instalarse sin más limitación que la de la propia curiosidad e inteligencia, desde un mar que no amuralla sino, trasiega.

Puede vivirse la isla como límite o como obertura y el espacio humano que la constituye hemos de saber como se vive, como se ha vivido y como queremos que se viva. El libro de Josep Portella inicia uno de los caminos de esa navegación.

RAMON SANCHEZ RAMON

INTRODUCCIO

La Menorca entre les dues Repúbliques és una fase fascinant de la nostra història local, una etapa mudadissa i fètil, en la qual es van anar forjant les estructures econòmiques, socials, culturals, morals i polítiques de la societat actual. Adhuc es tracta d'una època verge, poc tractada pels investigadors anteriors, i crec que l'estudiós sempre serva la il.lusió de cercar el treball inèdit, l'obrir camins. Una pretensió raonada, que ha completat les causes que em van orientar a l'hora de l'elecció del projecte.

Després de consultar vàries fonts vaig realitzar una espècie de pre-selecció de possibles candidats. No en varen sortir gaire: pedagog, escriptor i polític republicà ciutadellenc, Joan Benejam; el banquer, escriptor i polític conservador d'Es Castell, Angel Ruíz y Pablo; el metge, folklorista, regionalista i polític integrista d'Es Migjorn, Francesc Camps i Mercadal; advocat, escriptor, sociòleg aficionat i polític republicà maonès, Pere Ballester; i Joan Mir i Mir.

Si fa no fa, tots ells pertanyen a la mateixa època. Generació més generació manco, tots van viure entre repúbliques, tots van escriure i van escriure molt. Bencenes hi ha hagut un criteri que ha estat determinant en el moment d'escollir: el de reivindicar i ac-

tualitzar una figura històrica prou generosa, rescatant-la de l'oblid general. Joan Benejam, amb l'entranyable sarsuela santjoanera i em tem que perenne, Foc i Fum; n'Angel Ruíz y Pablo, amb l'obra de teatre de pagesos més arquetípica, L'Amo en Xec de s'Ullastar; Francesc Camps i Mercadal, amb la celebrada enciclopèdia de folklore rural, Folklore Menorquí de la Pagesia; i Pere Ballester, amb el llibre menorquí més venut de la història, De Re Cibaria, són personatges mínimament recordats i homenatjats. Curiosament, cap de les seves quatre grans obres representen en realitat el paper que van tenir en la societat menorquina de principis de segle. També hauria estat just voler descobrir la *vertadera* obra de cadascun d'ells. No és hora de retreure altres temptacions; la qüestió és que vaig preferir un nom i llinatges desconeguts, Joan Mir i Mir.

No en sabia el rastre, de Joan Mir. Els quaranta anys han fet que es perdin els rastres de moltes persones, de moltes coses. Servava la imatge d'un home atractiu, la imatge subjectiva d'una persona que havia començat en internats religiosos, i que havia anat passant etapes d'esperitista, de massó, d'anarquista, de republicà radical, per acabar novament en el bressol de l'església, compartint la conversió amb una passió sentimental per l'illa. Després de dedicar unes setmanes a esbrinaments detectivescos, vaig resoldre que Joan Mir i Mir era la persona que cercava. D'una banda, ningú d'entre els entrevistats (historiadors, polítics, gent d'edat, etc.) em va sebre treure el riet. D'altra banda, els diaris i revistes de l'època apareixien atapeïts dels seus escrits. Tendria prou material per treballar. Després, ja posat en la tasca, vaig localitzar més d'un miler de cartes dirigides a ell, i còpies de les que va escriure: un fenomenal material inèdit, ric, que em permetia abastar la vida i l'obra d'un menorquí especial, extraordinari.

QÜESTIONS DE METODE

La metodologia no és, afortunadament, la guia que t'assegura -seguint unes normes dictades- uns resultats automàticament satisfactoris. Cada estudi és un món, podríem dir, i jo mateix no estic massa conforme de com he resolt aquesta monografia. Cada tipus d'investigació té la seva naturalesa única; hi han disciplines històriques, com la demografia, l'estudi dels moviments socials, l'anàlisi electoral, etc., que avui poden gaudir d'un gran volum de tractats teòrics, de mètodes homologats, i tot això dóna una seguretat a l'esforç de l'estudiós. Tanmateix, el conreu biogràfic, l'estudi de la vida i l'obra, no són encara de les que s'hagin afavorit d'aquest interès. Es un impediment que m'ha obligat a compondre un mètode de feina personal, que esper que hagi estat el més indicat.

LA BIOGRAFIA

La biografia és la descripció d'una vida. La biografia recull molts elements de la història, però s'oposa a ella per la singularitat del seu objecte. La biografia és la descripció d'una individualitat, i encara que se'n pugui allunyar una mica per a emmarcar-la en una situació històrica, torna sempre al focus del subjecte biografiat. Fer una biografia és creure possible que es pot realitzar la descripció d'una vida. Tanmateix, una vida està constituïda a través de fets. Aquests fets són les actuacions del personatge, però també les actuacions que els altres van portar sobre ell, influint-lo en menor o major mesura. Aquestes dues classes d'elements metodològics són els fets forts, aquells que nosaltres podem sebre, certificar i utilitzar. Però, partdavall, també en la vida de cadascú s'ha de comptar amb una infinitat d'actuacions que van quedar en l'àmbit intern del subjecte, que no van ser públiques, que no van transcendir. En el cas de Joan Mir, el fet de poder accedir a l'impor-

tant legat epistolar ens permet aprofundir en la seva personalitat, treballar des dels vertents privats i públics. Sens dubte, aquestes accions que no van passar del marc personal estricte també són importants, vull dir els projectes, les il·lusions, les fantasies, les decepcions, les emocions. Analitzant la correspondència només es podrà abastar una part d'aquest món desconegut. La biografia pretén equilibrar els dos móns de Joan Mir i Mir en la mesura que és factible.

Al voler analitzar la vida i l'obra d'un personatge que, com altre-no! és personatge perquè va destacar de la resta dels seus contemporanis, traïa un poc la idea de veure la història des de la perspectiva del materialisme històric, com la història de les masses, dels homes, dels conjunts. Es per això que en tot moment pretenc incardinar el personatge en el món que va viure. Ell va ser un líder per un important sector de la població, i un maleït per un altre sector no manco nombrós. Com a part i producte del temps en què va viure és víctima, jutge i botxí alhora, individu i massa. Per aquesta causa, he plantejat aquest punt seguint dues premisses: a) Situant Joan Mir en la societat i el temps en què va viure; i b) Explicant quina crec que és la influència que va exercir.

Això, i és important, no ho faig en aquest treball que present ara, on m'he limitat a realitzar l'anàlisi de l'obra teòrica. Atenint a unes circumstàncies materials insalvables, com són el temps, l'espai i les expectatives que s'obren amb l'estudi de la gran correspondència recollida de Joan Mir, que permetrà una biografia més correcta, he optat per deixar la tasca purament biogràfica per a una ocasió vinent. Només llavors restarà completa aquesta exposició. Crec que pretenir fer-ho ara hauria donat un resultat xerec i poc acceptable. Així i tot, hi he afegit la cronologia de Joan Mir per a solventar una mica el dèficit, i confii en la benevolència del lector que sabrà esperar el treball biogràfic complert.

LIMITS DE L'OBRA

La producció teòrica de Joan Mir és prolítica i polifacètica. He maldat concentrar-la en tres grans èpoques: la teològico-espiritualista, l'anarquista i la menorquinista. Per la seva importància, han de ser tractades separadament. La fase anarquista és, sens dubte, la més rica i creativa, en què en Joan ens ofereix la visió més completa i substancial del món i la societat. Per això vaig considerar que merexia ser tractada íntegrament, exclusivament, deixant els altres pels apartats biogràfics.

Es difícil esbrinar quan en Mir se sent anarquista i quan s'hi deixa de sentir. Molts de principis anarquistes bàsics ja s'han insinuat abans, i molts els mantindrà fins el final de la seva vida. He seguit, per tant, el criteri de l'obra escrita i publicada a *El Porvenir del Obrero*, el temps que sortí, entre 1898 i 1915.

Es una obra que s'inicia en el tombant del segle, en una zona que s'ha anat industrialitzant, on els conservadors van perdent força en mans dels republicans. Es el temps de la cimera del moviment cooperativista i societari, remelsa de la Primera República, i que acaba en la crisi ideològica que provocà la Primera Guerra Mundial en les files revolucionàries. Entre el principi i la fi assistim a uns anys tan apassionats i apassionants com ignorats. Es el gran bull de la societat menorquina, particularment la de llevant: amb la formació de sindicats obrers; amb la creació de la FOIM; amb la consolidació del cooperativisme; amb l'engegament de les escoles integrals a la majoria de poblacions menorquines; amb l'eixida de l'anti-clericalisme. Són els anys de la febre revolucionària entre 1903 i 1906; són els anys de les continuades fallides industrials. Joan Mir és present en gairebé tots els fronts, hi actua i els medita. La constatació de la realitat és la que l'impulsa a predicar

la revolució. La seva obra és en gran mesura fruit de lectures, emperò mai no deixa de costat l'acció davant les qüestions locals. L'acció és, no debades, un dels principis fonamentals de l'anarquisme.

L'ANALISI DE L'OBRA

Com es pot analitzar una obra perllongada durant desset anys, repartida en gairebé quatre-cents articles, en un volum que es pot aproximar als 3.000 folis? El mètode de treball que he seguit ha estat el següent:

- Sobre l'obra de Mir: a) Lectura completa de tots els seus articles. b) Agrupació dels articles per temes i dades. c) Selecció de cites que sintetitzen la filosofia transmesa.
- Sobre l'obra dels clàssics: a) Lectura dels grans clàssics de l'anarquisme (utòpics, Proudhon, Bakunin, Kropotkin, A. Lorenzo). b) Estudi de l'obra dels autors més citats per Mir (Kropotkin, Tolstoi i A. Lorenzo). c) Establiment de similituds i diferències entre l'obra d'aquests i la del maonès.
- Sobre la bibliografia del tema: a) Lectura i crítica bibliogràfica.

COS DE L'ESTUDI

He seguit preferentment l'elaborat per el professor Alvarez Junco en la seva monografia sobre l'anarquisme espanyol. Crec que la composició que fa és la més indicada i completa. Bence-nes, com que l'objecte de l'obra no és una dissertació sobre l'anarquisme sinó l'anàlisi de l'obra d'un autor en concret, he hagut de modificar bastants aspectes per avenir-me al material utilitzat.

L'obra l'he dividida en cinc parts. La primera vol abastar els fonaments filosòfics de la ideologia anarquista: la llibertat, individual i col.lectiva; la confiança en la naturalesa i en l'harmonia na-

tural; la confiança en la Raó i la Ciència; la fe en el progrés cultural i tecnològic. Com a conseqüència d'aquests principis, els anarquistes elaboraren una sèrie de *normes de conducta moral i social*, que són els que es contempen en la segona part: la moralitat anarquista, el puritanisme radical, l'espontaneïtat i la solidaritat, amb la confrontació entre Nietzsche i Kropotkin, les bases constructores de la nova societat, la qüestió de la dona i de la família, etc.

En una tercera part es plantegen els principals components de la crítica a la societat en què viuen, i que és l'activitat anarquista més viva i engrescadora. Així ens trobam amb la crítica moral que ens condueix al fenomen de l'anti-clericalisme; la crítica social que ho és del sistema econòmic capitalista i que ens transporta a la qüestió fonamental de la lluita de classes. La crítica al poder polític ho és conseqüentment a la democràcia parlamentària liberal i a l'assentament repressiu de l'estat. La crítica al poder militar esdevé el refús de les guerres, el pacifisme, la censura del colonialisme o del terrorisme de l'Estat, i així mateix ens presenta una qüestió fonamental com és la relació entre l'internacionalisme proletari i el nacionalisme.

Després de la crítica sistemàtica a la societat, Joan Mir elabora un marc idealitzat i visionari del que serà la nova societat. Es l'ideal de la societat futura. En la utopia anarquista entram en la previsió de Mir davant una qüestió gens menyspreable com era l'organització política de la societat futura, la concepció de les bases sobre les quals s'aixecaria. I també els problemes organitzatius que esdevindrien immediats: els pactes federals, el paper del municipi, l'organització econòmica, la qüestió de l'abundància i la solidaritat, la propietat pública els béns, etcètera.

Per últim, ens fixam en la pràctica revolucionària. En aquest apartat tenen especial significació les elucubracions sobre l'acció directa, l'espontaneïisme, l'absentisme polític i, concretament en

l'experiència de Mir, s'omplen de sentit qüestions com la de la propagació de les idees, la lluita educativa i divulgativa, la promoció de l'associacionisme obrer, la construcció d'un front sindical prou potent.

No acab el treball sense dedicar un breu capítol a una obra posterior, que és aquella que tracta del menorquinisme.

Al centrar l'estudi en l'obra escrita per Joan Mir, la publicada, alguns aspectes importants de l'anarquisme s'han deixat de costat. Són temes com la violència, l'anarco-sindicalisme, etc., que observà molt ocasionalment. El principi rector en l'elaboració del treball ha estat el seguir l'obra de Joan Mir.

Obeint a un criteri idèntic, he optat per recórrer únicament a les cites bibliogràfiques del maonès. Ho he fet per dues raons: la primera per centrar les reflexions directament sobre el contingut de la seva obra, establint les comparances, no amb altres autors concrets, sinó amb la ideologia anarquista vista com una globalitat. La segona per una raó material d'espai disponible, ja que usar referències concretes d'altres autors -menorquins o foranis- hauria fet els capítols interminables.

CRITICA BIBLIOGRAFICA

L'avaluació de la bibliografia utilitzada també s'ha realitzat marcant dos nivells: aquell que s'escau amb l'estudi biogràfic -que no es presenta en aquesta oportunitat- és el més farcit, ric, i l'altre, l'emprat per analitzar l'obra idològica de Mir. En aquest sentit, cal dir que es pot considerar igualment un doble nivell. D'un costat és l'obra dels autors clàssics anarquistes (Bakunin, Proudhin, Kropotkin, Malatesta, A. Lorenzo, etc.), de la qual únicament n'he fet una tria selectiva. Venen després tres llibres sobre la ideologia àcrata, clàssics, obligats. Aquests són els seus títols: «*Los Anarquistas*» de James Joll, que defensa la suggerent tesi de veure l'anarquis-

me com una nova declaració herètica, sorgida i adaptada en una societat que consolida la industrialització i que precipita l'adveniment del conflicte entre classes, que crea prou qüestions com per rebel·lar la persona: la massificació, la deshumanització, la injustícia de l'existència desigual, els vicis morals i espirituals, etc. l'anomenat autor basa el seu treball no tant en la divisió o compartimentació ideològica, sinó en la suma d'autors. Ho fa personificant els diferents corrents en els màxims exponent teòrics, posant ànsia en esbrinar els continguts que entren en conflicte i aquells que es van sumant a l'obra anarquista universal, fent-la més complexa i heterogènia. El llibre de Baud, «*Los anarquistas españoles*», malgrat que és més un estudi històric que no pas ideològic, m'ha servit, no només per situar l'obra de Joan Mir en unes coordenades contemporànies, sinó per analitzar els components ideològics de la filosofia revolucionària. Quant al tercer llibre, «Els socialistes utòpics», de Desanti, és un interessant recorregut antològic per les biografies i obres dels utòpics europeus. Aquest volum és eficaç per vincular les preocupacions i formulacions utòpiques de Joan Mir, que són les de l'anarquisme kropotkinià. Per últim, el treball d'Alvarez Junco, qui fa una lúcida dissecció dels components ideològics de l'anarquisme espanyol, és el llibre que he seguit amb major assiduïtat. L'autor realitza un recorregut pacient de l'època que també ve a ser la de Joan Mir, i ho fa seguint uns criteris que he trobat del tot encertats.

CRITICA DE LES FONTS

El gruix principal de les fonts emprades és en la premsa. En una època en la qual ja no podem beneficiar-nos dels testimonis directes, poc estudiada encara per historiadors i cronistes, amb una nul·la producció històrica contemporània, només queda el recurs dels arxius de les institucions i la premsa.

Primer de tot he seguit l'obra publicada de Joan Mir. Això ha estat possible llegint la premsa dels dèsset anys d'escrits anarquistes, i alguns anys anteriors i posteriors, per abastar també els inicis ideològics i l'evolució final del nostre personatge. Mir va escriure a *La estrella Polar*, a *El liberal*, a *La Nostra Parla*, a *La Voz de Menorca* i, primordialment, a *El Provenir del Obrero*. Aquests són els diaris i periòdics que he llegit, no només per extreure els escrits de Mir, sinó també per trobar notícies importants al respecte i per situar els escrits seus en el context apropiat.

Com és lògic, en un escriptor tan fàcilment donat a la polèmica, l'obra s'ha de seguir igualment en els medis on es planejà. Per tal motiu he realitzat lectures atentes de les publicacions catòliques i conservadores de l'època, com poden ser *El Vigía Católico*, *El Grano de Arena*, *El Iris* o *El Bién Público*.

El material és molt i m'ha obligat a un esforç superior a les previsions inicials.

No voldria acabar aquesta introducció sense agrair l'atenció que han tingut les persones que han llegit i criticat la primera versió d'aquest treball, i que m'han oferit suggerències que he tengut presents a l'hora de redactar-lo per segona i definitiva vegada. Gràcies de cor a Ignasi Terrades, professor d'història i antropologia a la Universitat de Barcelona; a Miquel Duran Pastor, catedràtic de la Facultat de filosofia i lletres de Balears; als professors d'Institut, Margarida Benassar i Ramón Sánchez Ramón; els amics Damià Coll Triay, Emili de Balanzó i Miquel Seguí Puntès. També a Joan López Casasnovas, que m'aconsellà canvis d'estil en la redacció.

LLEGIR JOAN MIR I MIR

L'obra de Joan Mir se m'ha presentat des de dues perspectives apassionants: la del propi exemple i la de la seva substancialitat.

En Joan Mir va desenvolupar una commovedora activitat social, i ho va fer incorporant a la nòmina dels menorquins cèlebres l'exemple més alt de lucidesa i universalitat, de modernitat. El seu messianisme utòpic i l'entusiasme vital amb què el practicà li donen el caràcter precís de personatge especial, únic. En Mir pertanyia a una família de moltes branques, ben situada en l'alta burgesia maonesa del XIX, coneguda per la seva liberalitat. Una vintena de possessions rurals eren dels seus pares, a Maó, a Es Mercadal, a Ferreries. No els mancaven tampoc béns urbans. Ni els honors de pertanyer a una famosa nissaga que ofereix, entre els principals antecessors, al lloct Joan Ramis i Ramis. Per què, a finals de segle, en Joan plega de les comoditats i plaers per entregar-se a una lluita ingrata? Ell no va fer com altres tants burgesos i aposentats que, des d'un còmode republicanisme, es podien esbravar amb una buida retòrica i un anti-clericalisme espectacular. Prou vegades els ho censurà. En Mir sacrificà la seva vida privada per dedicar-se de ple a la propagació de les idees revolucionàries en una societat condormida. Va renegar de la seva classe i es posà de part dels desposseïts.

És apassionat recórrer els anys joves de l'home per albirar les causes que el van animar a donar el salt. El drama familiar (va quedar orfe essent un al.lot); la qüestió de la llegítima (al ser el germà segon es veia perjudicat en el repart de l'herència); l'educació rebuda de caràcter repressiu (la major part de la seva ensenyança es produí en internats religiosos de Barcelona i Alacant); la seva acció en institucions religioses, després esperitistes, després maçòniques, després cooperativistes.

Així va patir la ruina econòmica, va patir prou vegades la persecució de les autoritats i la incomprensió dels ciutadans. A part d'açò, des dels quaranta anys la seva salut es va anar enferblint. Per rematar-ho, el matrimoni espectacular amb n'Anna Maurin,

molt més jove que ell, i prest amb crisis mentals, li manlevà el que hauria estat una felicitat íntima desitjada.

L'obra d'en Joan Mir no es pot dir que sigui la d'un fracassat. El seu paper de dinamitador de la societat conservadora menorquina és clau, la seva influència en bona part dels moviments progressistes i revolucionaris és innegable. Trob que és una injustícia haver-lo mantingut ignorat durant tant de temps.

La segona perspectiva que m'ha brindat el treball és el de la seva substancialitat. En els últims anys s'ha promogut la reedició o compilació d'obres de menorquins morts; la cultura actual, convalescent encara d'una operació molt llarga, no serva cap lligam efectiu amb la cultura precedent. En aquest sentit és enormement útil l'edició de les velles labors. Així hem pogut recuperar parcialment Ruíz y Pablo, Pere Ballester, Hernández Sanz, Francesc Camps, Joan Benejam... i atracar-nos a la visió que ells van establir de la societat menorquina de llavors. Tots pertanyen a la mateixa època, a l'època d'en Mir. Llegir-los m'ha brindat l'ocasió de copçar les principals característiques de l'obra treballada, que són també els seus trets diferenciadors: és universalista, és cosmopolita, és revolucionària i és substancial. En Joan no perd de vista la realitat social en què viu, emperò aquesta no li fa acotar la vista; ultra això, és més l'anàlisi de la societat menorquina -que procurarà més en l'etapa regionalista- un resultat de la seva visió de la història i el món, que no a l'inrevés. Contràriament els autors que feien de Menorca l'única terra habitada, en Joan la contemplà sempre a uns nivells residuals. Contràriament als escriptors que van descriure amb simpatia una vida rural, pausable, estabilitzada, sense conflictes de classe, en Joan ens presentà una illa bullent, conflictiva, de rics debats, amb el paper cada cop més pronunciat de la ciutat i de les masses treballadores. Contràriament als escriptors que ens ofereixen una obra descriptiva, costumista i entranable, de fredes recerques històriques i tebes troballes folklòri-

ques, en Joan crea una obra profundament revolucionària. Revolucionari és plantejar les misèries de la col·lectivitat de la qual formà part, revolucionari és desenmascarar els culpables, revolucionari és negar la raó als estaments rectors, revolucionari és denunciar la conducta moral dels seus contemporanis, i més revolucionari és dirigir la seva obra a la revolució, a la transformació de la societat.

En Joan Mir es convertí a l'anarquisme empès per una disposició religiosa herètica. Bencenes, el seu pas no és original, és ben comú entre la militància llibertària. Es comú i és antic; podem entreveure els seus orígens en els moviments del passat que van adoptar posicions religioses utòpiques (valdenses, càtars, albigenses, müntzerians, anabaptistes, etc.) refusant tota autoritat i rebel·lant-se contra qualsevol forma que adoptàs l'Estat. Tanmateix, l'obra de Joan Mir no s'amara només d'aquesta actitud herètica. Ell beu de la història, de la història i dels pensadors que en ella van formar teories precedents.

Així, en primer estadi, les idees llibertàries provenen dels filòsofs del segle XVIII. Allà es troba la confiança en les enormes possibilitats de perfecció de l'home, la certesa que és factible canviar la societat en base a principis racionals, etc. No ens equivoquem! Això no significa que entre l'anarquisme i els il·lustrats no es donin profundes diferències. Els filòsofs francesos del XVIII no ho eren anarquistes. Ells acceptaven l'existència de l'Estat, i d'un Estat més tost poderós; ells raonaven que els canvis en la societat s'havien de precipitar gràcies a la lluita política. La diferència és notòria. En una altra fase, amb els socialistes utòpics, les idees ja mostren més punts de confluència. La Primera generació post-revolucionària va desenvolupar les inicials utopies revolucionàries basades en la certitud de les capacitats productives de la indústria i les màquines, i es va témer del fracàs de la Revolució Francesa per a satisfer les aspiracions dels desposseïts. Va ser llavors quan, al mite de la revolució, s'hi afegí el d'una societat futura en-

cara per construir. Els socialistes utòpics (Fourier, Saint Simon, Considérant, Cabet...) mostren una especial predilecció per l'Estat futur de la societat, més que sobre els medis que l'han de fer possible. La revolució burgesa havia mostrat que era possible destruir les velles formes de govern. Els socialistes utòpics van assajar llavors models idealitzats sobre quin havia de ser el nou ordre rector de la humanitat.

Després d'ells, els hegelians proporcionaren una nova tongada de revolucionaris. D'ells és la convicció de ser els amos de la història, d'ells és tota la dinàmica radicalitzadora dels nous ímpetus transformadors fins la configuració de les forces marxista i anarquista. Els canvis produïts en la Segona Industrialització van accelerar el decantament de la teoria cap a la pràctica, amb l'interès centrat en la qüestió social. Aquí és on s'inagura la història de l'anarquisme.

L'anarquisme va ser una força revolucionària de primer ordre, a Espanya. Durant setanta anys va esdevenir la potència hegemònica, superant fins i tot al marxisme. La primera onada anarquista es configurà al caliu de la Primera República. En Joan no la va conèixer. De fet, la seva entrada a l'anarquisme es produeix al tombant del segle, quan el moviment es troba en la cimera i s'ha originat un ric i complex debat intern; és també l'època més bullent de l'acció directa i de la repressió estatal.

En Joan elaborà la seva obra just quan el moviment anarquista espanyol experimentava intensament les contradiccions teòriques ocasionades per la propagació bonibé simultània de la majoria dels seus pensadors capitals (Prodhom, Bakunin, Kropotkin, Reclus, Tolstoi, Malatesta, Nietzsche, etc.). La idea proudhoniana de la comunitat autosuficient com a base de la nova organització social era un principi que els anarquistes donaven per descomptat. La confiança que en Bakunin tenia dipositada en el potencial revolucionari de les masses desvalgudes i ignorants, que esperen

només l'arribada dels líders de la rebel·lió violenta per passar a l'acció, igualment. Per altra part, la confiança que en Kropotkin tenia en el gènere humà, en la seva bondat natural fonamental, en l'harmonia, en el progrés i en les possibilitats revolucionàries de l'educació també arriben i, com aquelles, amaren de contingut la construcció teòrica d'en Joan Mir. En el pensador maonès trobarem reminescències de tots els grans ideòlegs, fins i tot de Marx, encara que la idea d'aquest estudi és situar-lo clarament en els corrents de l'anarquisme solidari i purità dels kropotkinians.

Primer capítol: LES IDEES I ELS ENGINYS LA LLIBERTAT; LA NATURA I EL PROGRES

L'obra de Joan Mir s'ordena sobre tres principis vertebradors, persistens. La fe en la llibertat absoluta en mans de l'individu solidari, la fe en la naturalesa com model d'equilibri que l'home ha de seguir i la fe en el progrés i la ciència que passen a ser considerades eines amb què l'home podrà construir la societat utòpica. A tots aquests pilars bàsics, els anarquistes -com ho havien fet els marxistes i els liberals- els completaven amb una renovada idea moral. Hi trobam -molt recalcat en el textos del maonès- una proposta de reconstrucció moral, laica i humanista d'un món tempestuós i expansiu. En la seva lectura veurem com nega reiteradament que la vida hagi de ser una vall de llàgrimes, i al mateix temps malda instituir en la pràctica la solidaritat entre els homes. En un altre aspecte, la seva militància negadora de qualsevol sobrenaturalitat el fa atractiu en el moment clau del gran combat que es lliura a Menorca contra les forces tradicionalistes i reaccionàries que, no ho oblidem, dominaven els centres claus dels poders polític i civil.

Anem a esbrinar les principals creences d'en Joan Mir. Són les que han de definir l'espai des del qual emet una crítica persistent i sòlida contra la societat contemporània.

1.- L'energia individual

L'anarquisme s'explica com una defensa profunda de la llibertat individual; una llibertat que és entesa com el dret a viure d'acord només amb la pròpia consciència i voluntat. Això significa donar un valor únic a cada personalitat, insubstituïble. Al llarg de la seva obra, un eix invariable del discurs de Mir és l'afirmació de l'individu com la principal realitat existent. L'individu és la base; pardessus no es pot constituir cap tipus d'ens ideal o social (Déu, Monarquia, Pàtria...) que justifiqui decisions contràries de la llibertat de cadascú. A *Anarquismo e individualismo* (1) explica com el límit de la llibertat de la persona es troba en la llibertat dels altres, exposada per regles racionals de convivència i per les necessitats del benestar general. Bencenes, no podem veure en Mir com un individualista radical.

En les seves paraules queda entesa no només la tendència a l'agrupació, sinó quins són els límits a la llibertat que imposen les normes de convivència i el *benestar general*. En tot cas, la idea de Mir xoca amb la de molts altres anarquistes contemporanis seus, sobretot amb individualistes extremats com R. Mella o Anselmo Lorenzo. En Mir mai no presentarà l'individualisme com una declaració de guerra a la societat; de fet, la idea de l'individu parteix de la sociabilitat natural kropotkiniana. Es dona, això sí, una aparent contradicció entre individualisme i sociabilitat, que no ho és tant quan llegim que en Mir parla de la constitució de la societat com un mecanisme voluntari -no imposat-, que obeeix a les necessitats naturals de la comunitat.

«... Cuando en los antiguos manuales de educación leemos que el objeto de esta es formar hijos sumisos para la iglesia y buenos súbditos para el rey; lo mismo que cuando más moderna-

1.- Joan Mir. *Anarquismo e individualismo* E.P.O. 25.09.13. núm., 374.

mente se habla de hacer ciudadanos para la patria, todos nos sentimos individualistas, comprendiendo que no debe sacrificarse el individuo a la sociedad, sino que esta tiene razón de ser en el bienestar y en la facilidad de desarrollo que proporciona al individuo. En este sentido, el comunismo y el individualismo, lejos de ser incompatibles, se complementan para formar una sociedad perfecta...». (2)

La idea ens pot recordar a Rosseau, és la preservació de la llibertat natural de manera íntegra mercè la seva transformació en llibertat civil per medi de la solució comunitària i democràtica de la vida social. En aquest camí la sociabilitat, tan important en la base ideològica de Mir, seria el resultat d'un individualisme compromès. En Joan Mir, els plantejaments individualistes i comunitaris apareixen compatibles, enfortits al presentar la llibertat de cadascú no enfrontada a la societat, sinó als poders bàsics que la sostenen: Estat, Déu-Església i Capital. En plena crisi ideològica, el maonès encara es motra explícit:

«El Estado es una abstracción y el gobierno una violencia; pero la nación y la raza existen, como la familia, como la agrupación ciudadana o comarcal con caracteres propios, naturales y heredados. Sobre esta base natural histórica, y no sobre artificios de la política, hemos levantado nuestros planes de armonización de la libertad y la solidaridad, de la autonomía y de la asociación, del legítimo egoísmo y del apoyo mútuo...». (3)

En la idea, no deixa de proposar dos mecanismes per resoldre la defensa de la posició comunitària dins el màxim respecte a l'individu. Són dos projectes liberals: el federalisme (que es tractarà més envant) i la teoria dels drets naturals de l'home, anteriors a l'existència de la societat.

2.- Joan Mir. *Educación* E.P.O. 9.10.13. núm., 370.

3.- Joan Mir. *Discusión razonada* E.P.O. 9.12.13. núm., 376.

El plantejament respon a la tradicional filosofia política: els drets naturals com si fossin unes prerrogatives polítiques inherents a la naturalesa de l'home, anteriors a la configuració de la societat. Per ell, la naturalesa ha regalat a tots els éssers les qualitats necessàries per viure i el malestar que hom observa ve donat a l'haver-se separat l'home de les condicions naturals, establint falses jerarquies i irracionals diferències (4). En el suggeriment ens encontram amb uns estereotips que poden coincidir amb els del liberalisme. No debades, el protagonista començà i acabà la seva pràctica política dins l'àmbit liberal. Ens equivocariem, tanmateix, si no llegíssim en la seva obra una superació constant i gens ambigua dels fonaments liberals de defensa dels drets de l'individu. Aquestes idees es poden trobar a *Llibertad e igualdad, ¿Revolucionarios?*, *La política* i *Arreglemos el mundo*. (5) He maldat agrupar els trets principals al respecte en diversos camps:

a) L'afirmació de la igualtat econòmica bàsica com a clàusula imprescindible perquè es puguin considerar com autèntics els drets formals.

b) La convicció que aquests drets no poden ser emparats per la Llei o l'aparell de l'Estat. Així, cada persona és el jutge màxim dels seus drets i llibertats. Només el respecte a les llibertats alienes limita les pròpies, i només l'acció comú i solidària del poble pot ser llur eficaç salvaguarda.

«... los hombres sólo podrán ser libres dentro de una organización social en que todos sean iguales, en que todos tengan garantizado el derecho a la vida y el bienestar por medio del trabajo y del aprovechamiento de los productos que la naturaleza a todos nos ofrece». (6)

4.- Joan Mir. *La práctica del bien* E.P.O. 18.08.05. núm., 214.

5.- Joan Mir. núms., 246, 100, 182 i 215 d'*El Porvenir del Obrero*.

6.- Joan Mir. *¿Revolucionarios?* E.P.O. 12.04.02. núm., 100

c) La defensa dels drets peculiars, estranys en les declaracions lliberals. N'hi han, com el de la llibertat d'associació, que és típic de les organitzacions obreres; ho és el ser reivindicat quan la idea liberal ja s'ha assentat en el poder i s'hi oposa violentment. Aquest no és un fet que passi desapercebut en els escrits de Mir.

«... el ideal de la democracia 'el gobierno del pueblo por el pueblo' ha fracasado por completo y en todas partes. Las revoluciones democráticas que derribaron a los aristócratas han elevado a la clase media, han entronizado el capitalismo...» (7)

Una altra sèrie de drets són fruit de la teoria llibertària de la satisfacció de les necessitats humanes i es fonamenta en la idea de l'harmonia natural i de l'abundància de medis materials. No és ja el dret liberal de la protecció a la pròpia vida, sinó el dret a viure-la plenament, gaudint d'allò que la naturalesa ha fet per a tot-hom. El dret a la vida, que l'anarquisme va eixemplar a una vida viscuda en l'abundor, ha d'abastar forçosament la cura de la infància, la instrucció i el treball. Aquest últim aspecte formulat com un dret-deure que s'amplia al dret de posseir els instruments del treball i els productes d'aquest. En la mateixa idea de viure plenament ens trobam amb la reivindicació novedosa del dret al plaer, interpretada de manera diferent en les diverses tendències llibertàries. En el cas de Joan Mir, xocarà de vegades amb una actitud personal puritana i intransigent.

La defensa de la idea de la llibertat i de l'home com ésser únic i sobirà no només el feia acarar-se amb l'autoritat civil i militar. Nogensmenys, l'enfrontament amb la divinitat i la creença d'un món enllà de la vida va ser sistemàtic, pot ser el preferit per ell. Curiosament, el seu pas a l'anarquisme esdevé després d'una llarga militància catòlica; i a l'obediència de l'Església tornarà una volta visqui la vellesa. Es irrefutable, la lluita per a conquerir l'ho-

me lliure passa per l'enfosnament dels dogmes i les institucions morals, polítiques i socials, que eruguen la persona. En aquest sentit, no es pot deixar de pensar en una tasca de secularització de la societat iniciada ja en les acaballes de l'Edat Mitjana, però de la qual encara restava molt a fer en la Menorca de principis de segle XX.

El dogma religiós de l'home essencialment pervers i imperfecte, sotmès a la divinitat, xoca violentment amb la idea àcrata de l'home que pot ser perfecte i bo, amo del seu món, sotmès solament a si mateix. La il·lusió de Déu, creada per l'home a partir de la pròpia imatge, s'ha esdevingut una porta de set tancadures que evita l'alliberament real. En general, la desdogmatització de la vida fou en realitat la seva substitució per un nou dogma: l'home. Un home presentat com un principi absolut i idealitzat.

«... el dogma requiere sacerdotes, definidores autoritarios cuya misión no es investigar la verdad, sino examinar las opiniones nuevas para juzgar si concuerdan con el dogma. En nuestra España, cuando se carecía de filósofos y de hombres de ciencia, brilló una pléyade portentosa de inquisidores (...) Con el progreso de los tiempos, los inquisidores salieron de los conventos y sacristía para invadir todos los órdenes de la vida...». (8)

2.- La confiança en la naturalesa

Es pot rallar d'una fe anarquista en la naturalesa (o en la Ciència). Una confiança absoluta que esdevé en l'afirmació essencial de l'existència d'un ordre natural que jeu sota el caos visible. Si la naturalesa havia de permetre l'explicació de la societat utòpica, no és estranya aquesta ideologització. Aquesta idea, la ciència que estudia la naturalesa, serví als pensadors per garantir i presti-

8.- Joan Mir. *El gran argumento* E.P.O. 6.05.15. núm., 393.

giar l'adoració de la natura, per a confirmar l'enginy de la vida que es desenvolupa segons una planificació pura i eterna.

La naturalesa passa a ser, com a contrapunt visible de l'artificiat de l'ordre social autoritari i de privilegis, el gran mite sobre el qual es basarà l'estructura ideològica anarquista.

En les reiterades al·lusions a la natura sol destacar un dels axiomes més gravats en la ment de Joan Mir, i que ho és de l'anarquisme espanyol: la bondat natural de l'home. Corrent de pensament provinent de Rosseau, la idea fou rebuda de Prodhon i de Bakunin -menys intensament- i s'espargí per Espanya a través dels escrits d'A. Lorenzo, F. Montseny o R. Mella. L'afirmació de la bondat natural es contradiu amb el determinisme materialista i, especialment, amb l'evolucionisme: una de dues, o l'ésser humà és bo o és fruit de les circumstàncies. En Joan sembla que es decantà per la bonhomia inicial de l'espècie, corcada a la llarga per la suma de pressions socials. Per ell, l'origen del mal es troba en la llei que han fet els poderosos pensant en el seu profit, i són les institucions enfortides pel pas dels segles les culpables de l'estat inharmoniu de la societat. Sens dubte, la inicial formació catòlica pesà prou a l'hora d'especular així, i més quan no hi manquen corrents llibertàries que van parlar de l'home que no és ni bo ni dolent, o altres que parlaren no de maldat/bondat, sinó d'harmonia/caos en el medi en què l'home es desenvolupa. Bencenes, en Mir va trontollar en el tema de manera evident. Els seus escrits es contradiuen, com si fos una opinió que mai no acabà de formar-se.

«... el hombre no es malo por naturaleza; lo hace malo la lucha de intereses a que le obliga la organización actual de la sociedad». (9)

«... la naturaleza no ha creado hombres buenos y hombres malos. Bueno y malo es cada uno según las circunstancias, la

9.- Joan Mir. *Crónica E.P.O.* 26.10.01. Núm., 79.

educación, la posición social, el atavismo, la salud y la energía, etc. El ambiente en que vivimos nos priva en muchos casos de ser buenos...» (10)

Tanmateix, en Joan sí que presenta de manera clara la necessitat que té l'home de conèixer la natura. Conèixer-la com una fórmula per evitar que les ensenyances que amaga no restin exclusives com a components teòrics d'uns grups intel·lectuals. La ciència és la via de coneixement imprescindible per avançar en el front. Amb la ciència, la naturalesa s'umpl de contingut alliberador, és la prova que demostra que l'harmonia és possible, que fa palès un ordre suprem que han desbaratat els homes, uns pel seu interès i els altres amb la resignació i la ignorància. Les referències a la terra de tots, a la naturalesa protectora són múltiples i constants, el dret a la vida, de què parlàvem abans, és el dret a usar la natura per a satisfer les necessitats. Bells passatges d'això es poden llegir a *La revolución necesaria*. (11)

La conseqüència del plantejament és igualment clàssica entre els anarquistes: l'exigència de la llibertat (això és l'eliminació de tots els impermodus per l'avenç de l'home) esdevé programa polític, la meta que la nova humanitat ha d'assolir i en la qual s'ha d'assentar i consolidar.

«... nuestro ideal és la felicidad positiva de los hombres sobre la tierra, esta felicidad és posible, y el fundamento de ella es la salud del cuerpo (...) La salud del cuerpo sólo puede subsistir gracias a la satisfacción de todas las necesidades naturales...». (12)

3.- L'enginy del progrés i de la cultura

A cavall entre els segles XIX i XX, l'anarquisme va ser la ideo-

10.- Joan Mir. *Resistiremos el mal* E.P.O. 1.03.07. núm., 293.

11.- Joan Mir. *La Revolución necesaria* E.P.O. 17.03.05. núm., 192.

12.- Joan Mir. *¿Hay algo que hacer?* E.P.O. 11.02.02. núm., 87.

logia política més confiada en les possibilitats alliberadores del progrés tècnic i llur capacitat per desbaratar radicalment una realitat socio-política inacceptable. Com hem vist, superada la visió religiosa de la societat, la Natura -mitjançant la ciència- passarà a ser el principal estàndard.

Ja hem vist com en Joan veu el futur en l'abundància i el benestar. Cent anys després, ara sabem que la ciència no és incompatible amb desigualtat, o que el progrés no és el camí infal·lible que ens hagi portat al benestar predicat pels àcrates. Sabem, més tost, que una i altra cosa han assistit a l'agreujament de les diferències entre els homes i han abocat la humanitat a la lluita per la supervivència. Que errassin en les seves previsions no lleva mèrit als pensadors que van exhortar la confiança en el progrés i la ciència. Tal volta, val a dir que no podem deixar passar de llis algunes opinions que, ja llavors, posaven entre interrogants el paper de la revolució industrial i el progrés experimentat per la ciència. En Bakunin, en les seves «Ouvres», ja tenia la formació d'una aristocràcia de la intel·ligència al servici del poder. L'avís va ser escoltat a Espanya i podem reparar com la confiança en la ciència i el progrés es barreja amb un inconfusible anti-intel·lectualisme, amarat pel marcat populisme del anarquistes. En Mir participà d'aquesta tendència, indicant sempre que el paper dels intel·lectuals és servir les masses i no eregir-se en els seus directors. (13)

- L'escepticisme respecte els guanys del progrés és palès en l'obra de Joan Mir, lúcidament tractat a *Intelectuales y obreros* (13). Ell, no obstant això, no renega de les oportunitats que el progrés ofereix, el que fa és observar que aquestes no significaran res si no s'usen en profit de tots.

«... pero la máquina, que es la abundancia de la producción y la facilidad del transporte; que es, por lo tanto, aumento de riqueza

13.- Joan Mir. *Intelectuales y obreros* E.P.O. 14.12.01. núm., 85.

y bienestar, no puede ser maldecida porque no es la máquina, no es el adelanto científico, lo que ocasiona la miseria del trabajador. El mal está que esta máquina, este progreso que debería beneficiar a todos, se halla en manos de unos pocos, esta monopolizada por los que poseen el capital...» (14)

Tanmateix, la ciència si es volia útil s'havia de divulgar, i l'esforç de difusió cultural no es limità als temes purament científics. L'art, la música, el teatre, la literatura... eren freqüents en les planes de publicacions anarquistes. *El Porvenir del obrero* també es feu plataforma d'aquestes qüestions: narracions breus, poesia, notícies teatrals... la cultura trobà sovint un lloc destacat. El mateix Joan Mir redactà prou vegades comentaris bibliogràfics, crítiques teatrals, etc. No debades trobam, ja en els anys vint, com en Joan exerceix en les comissions de literatura i música de l'Ateneu Científic, Literari i Artístic de Maó. Ell mateix fou qui engegà i propagà l'edició a Maó de «*Dinamita Cerebral*», un recull d'excel·lents contes de contingut anarquista, que prologà.

En aquest sentit, els anarquistes van abastar una amplitud d'autors que contrasta amb l'ortodòxia marxista. Per a ells bastava que fossin radicals. A *El Porvenir del Obrero* ens trobam amb ideòlegs com H. George, Nietzsche, Bakunin, Grave, Marx, Engels, etc.; amb científics com Reclus, Büchner, Darwin, etc. o literats com Ibsen, Zola, Mirbeau, Gorki, etc.

En la construcció teòrica de Mir, s'abastà la concepció d'un art instrumentalitzat per la defensa de la causa.

«... el arte revela el alma de los pueblos, es la manifestación más natural y constante de su carácter y de su vida interna. Aquellos cuyo arte está reducido a extravagancias y ridiculeces, son pueblos que deben morir, que está bien que mueran, que inevitablemente moriran...» (15)

14.- Joan Mir. *Capitalismo* E.P.O. 16.11.06. núm., 279.

15.- Joan Mir. *Género chico* E.P.O. 19.04.00. núm., 41.

En Mir podem llegir atacs a l'art populista (sarsuela, revista, etc.) i, més tard, a les avantguardes. Això consona amb la seva idea sobre l'art: a) l'art ha de tenir un ideal; b) l'art és un fenomen més social que individual; c) l'art ha de comunicar la vida i ha d'animar la llibertat i la rebel·lió contra la injustícia, ha de ser militant i compromès; i d) l'art ha de ser realista.

«...: hace falta 'hacer arte' para el pueblo, arte verdadero, arte sano, despojado de los refinamientos enfermizos de los decadentistas...». (16)

Per a Mir, l'art nou ha de ser revolucionari. L'art realista, instrument de les masses, s'ha d'identificar amb la ciència social, encara que emprí formes de coneixement i medis d'expressió diferents. Indicativament, en el moment darrer de l'art nat de la revolució burgesa i industrial, quan els nous autors treballen per crear un art inconformista i individualista, no figuracionista, emocional, els anarquistes -en Joan Mir de manera clara- defensaran el realisme socialista: la simplificació de l'art i la defensa del seu caràcter utilitari, pedagògic i racional. La percepció que en Joan Mir té del fet artístic global va lligada a la consciència del progrés des d'una perspectiva materialista. En Bakunin va trobar que les idees regien el món. En Proudhon escriví que la història és una successió d'idees i categories que s'expressen en la societat. Malgrat que en Joan destacà el paper de la idea en la sociedad futura com a motor de la revolució, mai no deixà de presentar una visió materialista de la història, en certa manera marxista, explicant-la com el desenvolupament de les forces productives, amb la confrontació de classes com el motor del progrés. En aquesta idea, l'art ha de ser lleial a la lluita; no serveix el populista que amaga el drama de la injustícia, que justifica l'estat de coses; com no ho pot ser el

16.- Joan Mir. *El arte para el pueblo* E.P.O. 10.01.03. núm., 127.

deslligat que únicament treballa per a l'autocontemplació dels propis artistes.

4.- La creença en la raó

El racionalisme es pot veure com una actitud filosòfica que creu en la possibilitat definitiva d'explicar lògicament la realitat. Això implica una total confiança en la capacitat de la raó humana per a comprendre-la i en la força capaç de transformar-la. Joan Mir substituirà l'antiga fe en la Veritat Revelada per una nova fe en la Raó. Ell mai no afluixarà davant l'avenç de l'irracionalisme (Nietzsche, Freud...) i presentarà un projecte teòric com el del regnat de la raó. Aquesta és una de les principals energies de la seva obra. Es indubtable que la raó avença; la difusió de la ciència i l'estudi racional de l'univers és inevitable. L'espai que es guanya s'arrabassa a la religió, a la màgia, al costumari, a la tradició. En Joan serà sempre un capdavanter anticlerical, un racionalista. L'optimisme és una característica ben seva: l'avenç de la ciència i de la raó allibera l'home. Es una formulació materialista, atea i positivista. En aquest sentit, la ciència és el llenguatge de la raó, és la naturalesa de la raó i, per tant, esdevé justícia suprema.

Es obvi que la filosofia racionalista i les ciències exactes i naturals, per oposició als idealismes teològics i metafísics, esdevingueren carregats de simbolisme de democràcia real i llibertat, i que el seu pas va marcant el camí inaturable de l'home cap a la societat futura.

Podem veure, quan en Joan Mir presenta les xifres aportades per Kropotkin per dir que la pobresa del món no és un problema d'escassetesa sinó de distribució, com no fa altra cosa que confiar en la ciència. La ciència és la força capaç de produir l'abundància, de facilitar el confort, de salvaguardar la salut i la felicitat. La confiança cega amb la raó no va ser comú en tots els pensadors anarquistes, de la mateixa manera que no ho fou la percepció del

progrés. El maonès es mostrà crític prou cops, inflexible davant l'extrem optimisme d'alguns companys.

«... la maquinaria! En su aplicación ha cometido el capitalismo el crimen más grande de los siglos. Las máquinas debieron servir para aliviar el trabajo de los hombres, para suplir la fatiga de los brazos; y sin embargo, por causa de la pésima organización social que padecemos, sólo han servido para suprimir el jornal a un inmenso número de necesitados». (16)

La ciència és la clau, L'organització racional de la societat suposarà la desaparició de l'autoritat i de les religions. El domini de l'home per l'home deixarà pas a l'administració científica de les coses. La ciència és el motor del canvi. Una volta assolit, la ciència l'ha de presidir en l'organització revolucionària. Són significatives, en aquest aspecte, algunes posicions d'en Mir i els anarquistes maonesos, en una tendència clara vers el naturalisme, el vegetarianisme, l'estaló a l'esperanto... el seu projecte de reorganització social vol abastar tots els camps de la vida.

5.- La moral anarquista

En Joan Mir va criticar la moral existent, justificada pel poder autoritari, i va maldar d'edificar-ne una altra d'alternativa des d'una perspectiva natural, lluny de la religió, a prop del positivisme. Per ell es tracta d'obrar per aconseguir una societat millor. Automàticament, l'existència d'una societat millor comporta l'obligació moral de consagrar la pròpia vida a l'exemple predicat. La qüestió queda precisada a *Por la anarquía* (17). Els elements principals en la construcció del seu edifici moral no seran originals, recolliran experiències anteriors que ixen del XVIII, generals en tota la literatura anarquista:

a) El racionalisme. Es l'acceptació de la raó com a única auto-

17.- Joan Mir. *Fraternidad* E.P.O. 15.12.06. núm., 231.

ritat moral. La raó esdevé un principi equilibrador que conté les passions per assolir el bé i el plaer a l'hora.

b) La solidaritat. En Mir aprèn el seu sentit de Kropotkin, com una nova versió de l'altruisme o la fraternitat, que supera la concepció cristiana de la caritat. En Mir l'explica com el respecte dels drets aliens, amb l'eliminació de la competitivitat i la promoció de l'acció conjunta per defensar els drets guanyats. La caritat cristiana predicava el conformisme i la resignació davant la desigualtat, postures que seran atacades en nom de la nova solidaritat.

«... si reinase entre los trabajadores la fraternitat, la solidaridad, el espíritu de mutuo auxilio, los burgueses y los gobernantes no encontrarían esquiroles ni policías, ni soldados que les sirviesen para oprimir al pueblo. Los trabajadores podrían defenderse...». (17)

c) El vitalisme. Considerat com la defensa de les necessitats orgàniques com la base de la conducta moral. Davant una moral repressiva ells prediquen l'autenticitat del plaer, la satisfacció de les pròpies passions com un dret natural.

d) La contestació. Seria l'exaltació dels valors de la societat futura com els únics bons. D'aquesta manera, resultarà moralment justificable tota acció encaminada a destruir el mal encarnat en el món.

En la moral anarquista espanyola es donaren clarament dos corrents: la solidària i puritana i la vitalista. Sens dubte, a pesar d'algunes anècdotes biogràfiques, en Joan Mir s'ha de considerar membre del primer grup. En el seu discurs moral són clars els elements messiànics i místics: la fe en la immediata revolució, l'ànima apostòlica i redemptora de la feina personal, les enceses crítiques a la moral cristiana. També es poden observar un cert moralisme basat en la idealització del treball i de la solidaritat humana. Aquesta actitud moral es revela en la formulació d'actituds revolucionàries en un llenguatge cristià: diu que és *pecat* la conducta

dels privilegiats, anomena *paradís* a la societat nova, tributa *culte als màrtirs* de l'anarquisme, parla de la missió *apostòlica* dels propagandistes, etc.

En Joan Mir, que va atacar tan apassionadament l'Església, mai no amagà el respecte per les primeres comunitats cristianes i idealitzà la figura de Crist de manera persistent.

«... *Jesús de Nazaret predicó una moral hermosa; si algúien la sigüera prácticamente, sería un ejemplo de virtudes que admiraríamos y reverenciaríamos todos los hombres libres, pero si no hay un verdadero cristiano en el mundo...*» (18)

Per a la massa llibertària, Crist aparegué com un home just i virtuós, fill de menestral, defensor dels oprimits, propagandista de la pau i de la igualtat entre els homes, mort -per això- a mans dels poderosos que temien la seva força revolucionària. El mite es manté fins i tot després de l'impacte de Nietzsche en l'anarquisme.

La vida de Crist, els patiments dels primers cristians, inspiraria la pròpia conducta de Mir. En la cimera de la seva ideologització, en l'any de màxima efervescència sindical a Maó, podem llegir escrits inconfusiblement messiànics: prediquen l'home nou, la societat futura. Els anarquistes són els posseïdors de la veritat; ells, per aquest motiu, són perseguits i amenaçats, posen en perill la seva felicitat sacrificant-se pels altres. Els components messiànics, la complaença en el paper de màrtirs, ens aproximen a unes clares referències religioses (19) que són, en el seu cas, de clara ascendència tolstoiana.

Dins la moral anarquista, l'egoisme esdevení un dels temes més tractats per Mir. El tema serveix de connexió entre la bonhomia natural i l'harmonia de les forces còsmiques. L'egoisme va ser tractat per la majoria d'autors anarquistes. Uns per cobatrel; altres

18.- Joan Mir. *Que siga la broma* E.P.O. 16.11.99. núm., 19.

19.- Joan Mir. *¿Somos egoistas?* E.P.O. 4.10.02. núm., 114.

per reconèixer-lo com un fet real amb l'esperança d'arribar a assolir una espècie d'egoisme racional capaç de beneficiar el conjunt de la humanitat. En Joan Mir pot ser considerat un gran altruista, la seva biografia ho corroborà amb un falcat d'exemples. Ell també tractà el tema. En el seu article principal *¿Somos egoistas?* (19), afirma que no és cap pecat ser egoistes i que, per contra, l'egoisme ha de ser mòbil que faci reaccionar els oprimits per avançar en la seva lluita. Explica que és bo que l'obrer sigui egoista, perquè ho ha de ser d'allò que no li deixen posseir i que ho ha de ser intel·ligentment. En el fons ens trobam amb la creença en l'harmonia natural dels diversos interessos socials. Tant si el fonamenta el progrés social en l'egoisme individual, com si es fa servir la bondat natural, en Joan Mir va recórrer a la llei liberal de l'harmonia pre-establerta que calia rescatar del caos originat per la societat. L'harmonia es dona indefectiblement en la naturalesa, a la qual ha de maldar semblar-se l'ordre establert pels homes. El mite de l'harmonia fou la clau sobre la qual es malda relacionar la defensa radical de la llibertat individual amb l'organització socialista. El dret a organitzar una existència comunitària i solidària, sense haver-hi lloc pels egosimes corruptes.

solen diferenciar, en el procés generador de riquesa, dos factors: el productiu, que és la mà d'obra, i el parasitari, que és el capital. Posteriorment arriba a la conclusió que tal diferència és deguda al sistema immoral i injust. De tal manera que, en una doble lectura, es pot entendre que -en condicions ideals- l'harmonia entre el treball i el capital seria possible.

1.2.- La lluita de classes

L'esquema anarquista de les classes en conflicte no és senzill ni rigorós, almanco com ho és el marxista. Ells no solen presentar la divisió clàssica entre els propietaris dels mitjans de producció i els assalariats, i àdhuc hi afiquen conceptes com la distribució del coneixement i la cultura i, com-alre-no!, els diferents graus de llibertat que ostenten grups i individus.

En un article com *Llibertat*, (2) en Joan Mir deixa ben clar que la qüestió social no és només un assumpte de patir fam o no. També és un tema amarat per la defensa dels drets inalienables de l'individu, de la llibertat en majúscules.

La seva divisió de classes ens recorda la vella tradició democràtica i populista: *desheredats, pobres, oprimits, esclaus, obrers...* front *propietaris, privilegiats, poderosos, burgesos, rics, capitalistes*, etc. Quan ell introdueix un element ètico-moral entre els components de l'opressió està ampliant la clàssica concepció marxista de la lluita de classes. D'un costat s'amplia la massa de desposseïts i, d'altre, no es contempla una conflictivitat exclusivament protagonitzada pel determinisme econòmic, la qual cosa li permet suggerir la possibilitat de lluita mercè l'inevitable procés d'aprenentatge i augment de coneixements dels oprimits de tota mena.

2.- Joan Mir. *Llibertat* E.P.O. 20.12.1902. núm., 125.

Amb aquests punts de vista se salvaguarda la conceptualització llibertària del progrés. Tanmateix, Joan Mir sembla que no va anar tan enfora com altres anarquistes en la interpretació de la lluita de classes. Almenys no la negà, com en R. Mella, o no defensà la societat de les tres classes, com en Josep Prat.

1.3.- Capitalisme i Estat.

El domini i instrumentalització de l'Estat per part de la classe privilegiada va ser un tema freqüent. Ell ho pot plantejar entre interrogants: és l'autoritat la causa dels conflictes socials, o és un senzill instrument al servici del sistema injust?, és l'autoritat l'origen del mal, o fou abans la desigualtat i l'Estat fou creat per institucionalitzar aquesta realitat? En Joan no contesta clarament en cap de les dues direccions. Malda presentar l'Estat com un instrument que serveix per defensar la classe que detenta el poder, per emparar-la dels avenços posicionals dels oprimits. Tanmateix, la seva disparitat de criteris es pot confirmar comparant articles com *La Soberanía popular*, *Fraternidad* o *De enseñanza*.

Per ell, l'autoritat, que lliga obstinadament les idees de força i de violència, és una característica concomitant al sistema de desigualtat. Tota desigualtat, per mínima que sigui, ja crea una situació de coacció, de violència. Aquesta seria la seva anàlisi històrica: la desigualtat primigènica no es dona tant per la força d'uns pocs com per la feblesa de la majoria, d'una majoria que es deixa arrabassar els béns comuns, donant lloc a la desharmonia.

«... cuando los hombres atribuyeron a algunos de sus semejantes una superioridad que no existía en su naturaleza, éste se convirtió en un tirano. Cuando toleraron que alguno se apropiara

3.- Joan Mir. *La Soberanía Popular* E.P.O. 2.11.1906. núm., 277.

Fraternitat E.P.O. 15.12.1905. núm., 231.

De enseñanza E.P.O. 26.01.1906. núm., 237.

exclusivamente o de una parte de la tierra, patrimonio común, dieron lugar a la creación de un privilegio injusto, que luego, estendido y perpetuado, ha supuesto la causa de la miseria de muchos. Así nacieron las desdichas humanas...» (4)

Per ell, l'autoritat no apareix com un instrument al servici dels poderosos, sinó com un concepte gairebé institucionalitzat, com ho poden ser la religió o la propietat. En un altre article, de lectura obligada per conèixer-lo, *La ignorancia colectiva*, en Joan ens explica que la causa d'aquesta feblesa de la majoria té el seu origen en la ignorància. La idea explica suficientment els seus afanys per obrir un front de lluita en el terreny educatiu. No per baratar el sistema educatiu present, sinó per crear la seva pròpia alternativa educativa que veu en l'educació una fase anterior i obligada a la revolució social.

1.4.- L'origen del mal.

En els seus articles, Joan Mir introdueix constants referències a l'origen de la desigualtat, a la causa del mal. Com-alre-no, l'atenta lectura ens mostra una clara contradicció: la realitat de la lluita de classes i l'harmonia natural gènesi del bé comú. Si, com diu, l'home no és un ésser dolent per naturalesa, ni l'associació d'hommes provoca forçosament les relacions de subordinació, quina és la causa de la desintegració de l'harmonia natural?

Els marxistes diuen que és l'acumulació primitiva de capital. Els catòlics opinen que va ser el pecat original. Els anarquistes, pel seu cantó, es veuen animats a recórrer a elements subjectius: així mencionen l'egoisme malentès, la cobdícia, l'enveja, etc., que esperonen uns éssers a fer-se forts i superiors sobre els febles, la

4.- Joan Mir. *Ideas Generales* E.P.O. 22.02.1902. núm., 93.

majoria. Aquesta idea, gens insòlita, apareix sovint empeltada amb una altra, igualment subjectiva: la de la ignorància de l'home primitiu. Així, no només es malda defensar el principi de no-maldat de l'home en l'estat natural i harmònic, sinó que s'amalgama amb la visió positiva de la teoria del progrés, ja que la ignorància es pot combatre i el coneixement és a l'abast.

Per a Joan Mir, les causes originàries del mal són la propietat privada, la cobdícia, l'egoisme i l'autoritat, basades en la ignorància i indefensió de les masses.

1.5. La propietat privada.

La crítica a la propietat privada té la seva ascendència moderna en la via Rosseau-Proudhon, que els anarquistes adopten assíduament amarada d'influències marxistes. Hi ha alguns escriptors locals que han suggerit que la conversió ideològica d'en Joan és deguda a la rebel·lia personal davant una situació que trobà injusta: per mor del sistema hereditari fou el seu germà major, el monàrquic Pere Mir, qui es quedà amb la pràctica totalitat de les terres familiars, havent-se de contentar ell amb la llegítima. És cert que, estudiant la seva correspondència, hi ha un període llarg d'incomunicació escrita amb el germà, un període que coincideix amb els seus inicis anarquistes. Encara això, aquesta idea comporta un reduccionisme extremat i difícil d'acceptar. Una cosa és òbvia: en Joan Mir va viure personalment la problemàtica de la propietat privada, fou un tema reiterat en els seus escrits.

«... no puede ningún hombre alabarse de ser el inventor, fabricante y ordenador de la naturaleza. ¿Sobre qué bases, pues, invariables e inconvencionales, por ser de orden natural, pueden fundarse los derechos á la posesión de la tierra y de las cosas naturales? El derecho que se quiera derivar de la ocupación no puede atribuírselo aisladamente persona alguna, porque dicha ocupación fué

y es perfectamente colectiva. Así, pues, el uso de las cosas naturales corresponde a todos, y de ninguna manera se probará que la propiedad individual tenga su fundamento en la naturaleza de las cosas, ni en la naturaleza humana...». (5)

La propietat privada és concebuda com un privilegi antinatural originat per la maldat i la ignorància primitiva. Una altra línia històrica: la propietat privada dóna lloc a la possessió, la possessió al capital, el capital es concentra en poques mans i les masses es veuen obligades a convertir-se en assalariades. El mal només es podrà eliminar quan la revolució social col·lectivitzi la propietat privada i elimini el capital del procés de producció. Com veim, l'explicació és, en bastants termes, feudatària del marxisme més clàssic. No debades, en moltes anàlisis de les qüestions socials, els anarquistes locals de principis de segle no es complicaven gaire la vida amb escrúpols ideològics.

«... la tierra libre, para que todos puedan cultivarla, para que todos puedan gozar de sus productos, és el único ideal que merece los sacrificios de la revolución ...». 6)

2.- La crítica moral.

Les crítiques morals dels anarquistes són de formidable importància, no tant des del punt de vista teòric com pel caramull de plantejaments que arriben a formular.

El fonament d'aquesta àmplia perspectiva moral dels mals de la societat es ben discerneix en les proposicions incials del problema polític-social tal com és presentat a *El Porvenir del Obrero*, no únicament pel seu director, sinó també per molts dels seus

5.- Joan Mir. *El peligro socialista* E.P.O. 1.02.1899. núm., 6

6.- Joan Mir. *Revolución necesaria* E.P.O. 17.03.1905. núm., 192.

col.laboradors. La panoràmica sol ser així: observen el món i veuen la societat dividida en dues: per un costat, el luxe, les orgies, els vicis, la *bona* educació d'uns pocs privilegiats; per l'altre, topen amb la ignorància, la desolació, la tristesa, l'esclavitud, la fam, la malatia, etc., dels oprimits.

Aquesta és la visió que sovint trobam en els escrits de Joan Mir. No és, precisament, un model d'anàlisi socio-econòmica de dues classes en conflagració, és més tost una descripció valorativa de dos tipus de vida com es pugui trobar en els textos de Proudhon o Lamennais. La duresa de Joan Mir no només és amb la classe privilegiada, sinó àdhuc amb una part de la classe mitjana.

«... tiburones voraces, peores que los aristócratas, entregados a sus escandalosas orgías, a los negocios sucios y a la devoción hipócrita; con ellos no se puede ir más allá que a la encrucijada, trabuco en mano, para desvalijar viandantes o á la fundación de sociedades de despojo, minas imaginarias, bancos quebrados, montepíos saqueados, contratas con el gobierno. Son los animales dañinos que deben ser exterminados como clase y castigados personalmente, cada uno según sus propios merecimientos...». (7)

2.1.- La hipocresia burgesa.

Una de les crítiques a la burgesia és la que dirigeix a la seva hipocresia, a la seva incapacitat per donar resposta coherent a les exigències de la seva pròpia moral. L'acusació pren dues direccions. Es pot criticar l'alcavatoria de les nafres socials (alcoholisme, prostitució, abusos contra els obrers, etc.) per treure'n profit, o es pot atacar la burgesia per la seva manca de sensibilitat a l'hora

7.- Joan Mir. *La clase media* E.P.O. 13.07.1912. núm., 311.

de respondre honradament a la seva finalitat històrica: la de crear la societat nova i justa una volta guanyades les resistències feudals.

La primera idea és la més popular en el periòdic de Maó: En el setmanari no és estrany trobar, setmana rera setmana, un apartat dedicat a narrar i divulgar els escàndols i aldarulls protagonitzats pels membres de l'alta societat o de l'Església, les prevaricacions dels patrons, els fraus comercials, la corrupció administrativa, els vicis anti-naturals, etc., que desdiuen els principis bàsics de la societat vigent, com una manera de desemmascarar-los i realitzar «*una gran obra de saneamiento social*» . (8)

La segona línia crítica es relaciona més amb el combat de l'egoisme i la competitivitat que impera en la societat, contradint els principis de la moral cristiana.

Una tercera crítica a la societat burgesa, que Mir sol usar amb certa freqüència, és l'atac a la seva naturalesa de classe traïdora. La seva gran traïció és la d'haver renegat de l'ideari liberal i l'haver aturat la revolució, aconhortant-se en la conservació dels propis privilegis de classe, tot en una falta clara d'insolidaritat amb el poble que féu factible la victòria burgesa. Es una subtil anàlisi històrica que es pot llegir a *La Clase Media*. (9)

2.2.- La crítica a l'Església.

En aquest sentit, no sembla que els arguments crítics dels anarquistes siguin molt diferents dels de la resta de grups anticlericals. Es bo de fer apuntar un llistat de crítiques que ells fan, a l'Església. Moltes les trobam en els escrits de Joan Mir, radicals i

8.- Joan Mir. *Contra los hipócritas* E.P.O. 31.08.1906. núm., 268.

9.- Joan Mir. veure nota 7.

viscerals, molt possiblement com resultat del seu procés biogràfic i de l'espai on va exercir el seu combat.

En la seva obra podem trobar un falcat de censures a la institució:

a) L'obscurantisme, com actuació contrària a l'avenç del pensament i de la llibertat. El tema ja el reu en 1894, quan encara es considerava militant catòlic (10). El marxisme i l'anarquisme s'avenen per explicar que les miserables condicions materials de l'home primitiu, el seu desconeixement dels grans fenòmens naturals, són les causes que van fer apareixer les idees sobre la divinitat, per explicar els misteris inexplicables i calmar els ànims avalotats. Ara bé, encara que les circumstàncies intel·lectuals foren determinants a l'hora de crear el món sobrenatural, no és manco cert que els grups poderosos van ser els que van sebre servir-se tot d'una de les creences religioses, dels Déus, sempre amb l'ajut dels sacerdots.

«... de Dios nadie sabe nada: ni si existe ni si no existe; ni lo que es ni como es, ni lo que hace, ni lo que piensa. Está fuera de nuestros medios de conocimiento. Los sacerdotes saben esto, saben queno saben nada de estos asuntos; pero como viven de llamarse ministros de Dios, como lo que les proporciona el dinero y el poder y los hombres de este mundo es la credulidad de los demás ...». (11)

La visió és diàfana: els sacerdots van elaborar llegendes i éssers fantàstics, terribles i omnipotents, per consolidar el seu poder en la terra i, al monopolitzar tota la ciència, el poble es va quedar amb les explicacions místiques. La religió es convertí en un impressionant instrument de domini que va ser ofert al poder civil a

10.- Joan Mir. veure cronologia final.

11.- Joan Mir. *El amor divino* E.P.O. 15.12.1905. núm. - suplement.

canvi d'una situació de privilegi per a la casta sacerdotal. En la crítica de Joan Mir, el catolicisme és l'immobilisme instrumentalitzat, basat en la fe cega en un principi creador i etern, mentre que el socialisme és l'anàlisi racional del món, el lliure examen, la confiança en el progrés.

b) La traïció. Un segon element es podria trobar en la sentència que parla d'una Església que ha traït l'Evangelí que li donà vida i origen. Al servir i negociar amb els poders terrenals, l'Església desdiu i traeix la figura de Crist i el missatge evangèlic. Un aspecte més de la crítica mostra un nou component moral: el cristianisme, amb la predicació del dolor i de la resignació, i la seva confiança en un món i una justícia no terrenals, havia esdevingut un poderós instrument per inculcar l'obediència i l'inconformisme entre les masses. Es recomenable una lectura clàssica en aquest aspecte, *Católicos contra obreros* (12) de 1912.

L'Església també els mostra a ser temerosos i subordinats. En el nucli de la seva doctrina es constata el poder inconstestat de la jerarquia i l'autoritat, que naturalment accepta i justifica la divisió existent en la societat.

«... el clérigo desea que la cuestión social continúe amenazadora, pero que no se resuelva jamás. Si se estableciese el reinado de la justicia y de la desigualdad, él perdería su condición de privilegiado. Desea que subsistan los ricos porque es un parásito de la riqueza; necesita el rico miedoso para explotarle ...». (13)

Per ell, el catolicisme té com a fonament la submissió, la humiliació dels obrers sota els seus directors; tot amb la finalitat de calmar les protestes proletàries i, com a màxim, procurar un comportament menys ufanós dels rics i de les classes dirigents, classes entre les quals hi cap l'Església.

12.- Joan Mir. *Católicos contra obreros* E.P.O. 22.06.1912. núm., 325.

13.- Joan Mir. *¿Quiénes engañan?* E.P.O. 26.03.1901. núm., 59.

2.3.- L'anticlericalisme militant.

Un bon camp d'acció anti-clerical va ser la premsa. L'enfrontament al poder de l'Església no només va ser teòric. Al contrari que els marxistes, que opinaven que una volta consolidada l'emancipació econòmica, els fronts secundaris de lluita (autoritarisme, religió, masclisme, etc.) desapareixerien per si sols, els anarquistes sempre es mostraren més animats a recollir reivindicacions heterogènies. Com-alre-no, la propaganda anti-religiosa era ben popular, un motiu de relació dels anarquistes amb altres organitzacions localitzades a Menorca: republicans, liberals, lliure-pensadors i, més tard, socialistes.

Els arguments antireligiosos es van propagar en òrgans tan diversos com *El liberal*, *El Porvenir del Obrero* o *El Demócrata* i, posteriorment, a *La Voz de Menorca*. A tot això hi hem d'afegir la profusió de fulles anònimes i més radicalment crítiques.

Un no menys important front de combat va ser el de les cerimònies socials relacionades amb els naixements, els matrimonis i les defuncions. En tots aquests actes, els anarquistes es van oposar a acceptar qualsevol sentit o simbologia religiosa. La pacient revisió de les cerimònies civils en els primers anys del segle XX ens revela el gran nombre de persones que seguien els postulats anticlericals, els conflictes greus que se'n derivaven, amb la presència de Joan Mir al capdavant d'aquest moviment civil.

Igualment esforçada va ser l'empenta que dedicaren a la divulgació científica materialista. Ho van fer per a combatre l'explicació religiosa de la creació i ordenació de l'Univers i la Vida. L'anticlericalisme de Joan Mir sembla obsessiu i violent. En el fons, recordant que Gerald Brenan va parlar de l'anarquisme espanyol com de la reforma protestant a la península, no és mal de fer trobar en el personatge un alè de puritanisme encès, odi sincer a

l'Església, tot mesclat amb els anhels de revolució. Es pot llegir, dins el mateix concepte, sobretot en els escrits de la polèmica contra *El Grano de Arena* i *El Vigía Católico* durant l'hivern de 1899, el desig d'assolir una moralitat superior, basada en el cristianisme primitiu i dirigida contra la burocràcia religiosa. Setze anys després d'aquella polèmica, quan deixava definitivament la militància anarquista, encara podem llegir «... *la letra mata y el espíritu vivifica, decía Jesús de Nazaret cuando predicava revolucionariamente su evangelio. Después hicieron de él un Dios y sus predicaciones las convirtieron en dogma...*» (14)

3.- La crítica al poder polític.

L'anarquisme és una expressió de rebel·lia contra el poder, contra la seva personificació en l'Estat. L'Estat, com ja hem vist, és l'autoritat, l'enemic i botxí de la llibertat natural. Es tracta d'una rebel·lio íntima, instintiva i autèntica.

3.1.- Contra l'Estat, contra l'autoritat.

Des del principi, molt abans que el jove jesuïta començàs a aprendre, en el programa de l'Aliança de la Democràcia Socialista (que introduí el bakunisme a Espanya) ja es mostren contraris a qualsevol forma d'Estat. Molts anys després, en Joan defensa unes idees calcades:

«... *la cuestión de la forma de gobierno puede no tener ninguna importancia. Lo que sí la tiene es la afirmación del individuo, o la declaración de la soberanía del Estado. Si la autoridad viene de*

14.- Joan Mir. *El dogma* E.P.O. 16.06.1915. núm., 393.

arriba, lo mismo de que su representante se llame rey o presidente, siempre será opresión y tiranía...». (15)

L'ideal anarquista de Joan Mir, que no es mostrà tan antimarxista com altres companys, el portà a desconfiar també de l'Estat socialista, fins i tot abans de la revolució socialista soviètica. En la malfiança reproduïx tots els tòpics que es donaren en el si de la Primera Internacional. A pesar de tot, en Joan Mir no contempla la desaparició de l'Estat com d'una desorganització de la vida. Per ell, la salvaguarda de la llibertat i la conquesta de la justícia, obligarà l'estructuració d'un ordre mínim en el comportament de les persones i les seves mútues relacions. Els seus postulats en aquest camp queden perfectament sintetitzades a *Por la Anarquía* (16), escrita en 1905. Per arribar a aquesta societat modèlica, una cosa es fa imprescindible: acabar amb la present, acabar amb l'autoritat. En els seus documents podem llegir una autoritat i una llibertat vistes com dues realitats antitètiques. La llibertat esdevé el més estimat do. L'autoritat apareix com el principal adversari de l'home bo, l'anul·la tant des de la perspectiva jurídic-política -violant els drets individuals- com des de la perspectiva psicològica -eliminant la voluntat de la persona-.

L'autoritat no només contra l'home, sinó també contra la comunitat, contra l'home en relació. Una autoritat que regula les accions humanes amb les lleis fetes pels poderosos. Potser aquí, en Mir rep clarament la influència de la idealització de les comunitats primitives explicades per l'aristòcrata rus, Kropotkin. L'autor havia glosat com la humanitat es va ordenar durant un llarg estadi segons unes normes consuetudinàries, inspirades pel sentiment de solidaritat i sociabilitat innat en l'ésser humà i necessari per en-

15.- Joan Mir. *Unificación imposible* E.P.O. 1.06.1912. núm., 308.

16.- Joan Mir. *Política municipal* E.P.O. 23.11.1913. núm., 381.

frontar-se al medi. En la mateixa exposició, les lleis ja es veuen com un producte modern i equivalen al regnat de la coacció coincident amb l'egoisme i la violència. L'Estat sobrevé com un ens inútil, en la nova societat propugnada per ell. Els autors anarquistes -seguint també Engels i a Marx- tenien clar que la societat i l'Estat mai no havien estat unes identitats coincidents. La seva perspectiva històrica és senzilla: la humanitat, en un principi, s'organitzà d'una manera natural: els homes sumaven els seus esforços per satisfer les seves necessitats (solidaritat). Així fou fins que es creà l'Estat, prest vist com la concentració del poder de tota una comunitat en unes poques mans. A partir de llavors apareixen dues entitats paral·leles, no convergents, per un costat, la societat bona, necessària i lògica; per l'altra, l'estat, artificial, despòtic, destinat a perpetuar la injustícia originària que el creà.

3.2.- Contra la democràcia burgesa.

Per Joan Mir, la democràcia burgesa és una espècie d'artifici expedit per justificar l'opressió de l'Estat. L'Estat és presentat com una filigrana del poder; la *sobirania popular* es comporta com un mite que regala arguments per seguir expansionant la injustícia entre la humanitat. Mir no creu gens ni mica en els drets individuals liberals, en la igualtat davant la llei, que considera que són coartades ideades per protegir el sistema capitalista i mantenir l'individu sotmès a l'engany.

«... no nos dejaremos arrastrar, ya se supone, hasta formar parte de corporaciones oficiales que podemos considerar como ruedas más o menos importantes de la máquina gubernamental que oprime a los pueblos. Si los republicanos y socialistas creen de buena fuente que en los Ayuntamientos pueden realizar una labor útil para el pueblo hacen muy bien votando y dejándose votar. Pero a nosotros nos dolería que alguien pudiese pensar que nues-

tros afanes por la emancipación de los trabajadores fuesen apariencias para ocultar el deseo de alcanzar cargos electivos...». (16)

La democràcia burgesa apareix com una extraordinària farsa al servici dels privilegiats, una comèdia que fa veure que resol els conflictes socials en el nivell de les declaracions polítiques formals, i que només serveix per prolongar-los o per enriquir aquells que participen com actors en l'obra. Una crítica resolta en aquest front l'escriu en 1903, coincidint amb una llarga polèmica amb el cap dels republicans maonesos, J.J. Rodríguez, en un article bàsic *De republicanos*.

Per ell, els burgesos són uns traïdors a la causa del poble. Ho recorda sovint quan escriu contra els sistema i els polítics, quan acusa a les revolucions liberals d'haver estat maniobres enganyoses. Els dubtes fonamentals radiquen precisament en l'essència mateixa de la democràcia parlamentària.

«... el sufragio universal es otro fracaso irremediable. No es posible ejercer el derecho político cuando no se tiene independencia económica (...) Los 'intereses del pueblo' son para los políticos un lugar común de las propagandas electorales. Entonces se enternecen, entonces se indignan, entonces prometen mucho...». (17)

A la pràctica, el *Porvenir del Obrero* no va recomanar mai el vot en unes eleccions, tanmateix, alguns anarquistes sí que van estalonar individualment les candidatures republicanes. En Joan fou un dels impulsors del Pacte de Maó, en 1910 que, superat l'escàndol que motivà i que ja analitzarem en la biografia, demostra un grau de coherència amb les seves idees. De fet, una volta abandonat l'anarquisme, en Mir es féu amb gran part del diari *La Voz de Menorca*, portaveu del republicanisme radical. Amb tot i és cert, ell mai no participà en cap acció genuïnament política parti-

dista, com no fos la defensa apassionada del seu deixeble, Joan Manent. De fet, malgrat la visió contrària, en Mir sentí respecte sempre pels polítics honrats i de bona fe -com deia- i no caigué en fàcils generalitzacions.

L'atac a la democràcia burgesa capcineja entre l'anàlisi dels seus principis abstractes i la del seu funcionament real. En el primer aspecte, la democràcia pot arribar a desfer la llibertat individual «... *la democracia és una ilusión desvanecida y el sufragio universal una trampa descubierta...*», quan es dóna en una societat injusta, segon aspecte.

En aquest punt podem plantejar dues circumstàncies:

a) L'atac contra la idea de la representativitat. En tal sentit, els anarquistes -seguint Rosseau- consideren la llibertat com un bé indelegable. Com-alre-no-, la delegació de la força individual implica abdicació i subjecció per part dels delegants i privilegi per part dels delegats.

b) L'oposició entre la voluntat individual i la de la massa. En els textos de Mir, com en els del setmanari, van divulgant la befa dels defectes dels sistema electoral i de l'activitat parlamentària en si mateixos: caciquisme, sufragi restringit, coaccions, abstencionisme, corrupcions vàries... La crítica, bencenes, solia ser comú.

Ja no ho va ser tant la censura àcrata a les decisions democràtiques. En la base de la crítica es descobreix la defensa de les minories. Per ell, el poder de la majoria limita els drets individuals més inalienables.

Una altra font de crítica la podem relacionar amb les arrels socialistes de la democràcia llibertària. La inviabilitat d'una democràcia autèntica ve donada per la desigualtat de condicions econòmiques sobre les quals els sistema pretén funcionar. La democràcia -vol dir- ignora o amaga els conflictes socials entre explotadors i explotats, desviant l'atenció cap el terreny de la lluita política.

4.- Sobre la violència.

El record superficial i manipulat de l'anarquisme ens el presenta com un moviment violent per naturalesa, de bandejats que practicaren el terrorisme amb la descabdellada idea de desfer l'Estat. D'això ja en parlarem en el volum que dedic a la seva praxis revolucionària; no obstant, en aquest capítol voldria condensar les idees del personatge sobre la violència de l'Estat, de la guerra i de la pau, i em sembla que pot ajudar a rompre alguns tòpics històrics.

4.1.- L'internacionalisme i el patriotisme.

L'internacionalisme és una vella qüestió, entre el proletariat militant. L'obra dels pensadors internacionalistes és anterior fins i tot a la idea de la pàtria nacional. Tanmateix, en l'Espanya del XIX, des del romanticisme i el progressisme polític fins el sorgiment dels nous moviments socials de masses, ningú no va incorporar la negació de l'esperit patriòtic en el seu vocabulari. La senyera de l'internacionalisme no s'enlairà fins la Primera República. A partir de llavors, l'internacionalisme es va mantenir permanentment entre els anarquistes de la primera època, fins la crisi dels anys deu.

En l'anàlisi del patriotisme, Joan Mir i Mir coneix tres etapes. La primera influïda per la seva pertinença a la maçoneria i els cercles esperitistes; la segona, que tractam aquí, i una tercera plenament regionalista. En la seva conjectura anarquista del patriotisme, presenta dos enfocaments clarament diferenciats des de l'abstracció, basat en motius ètnico-racionals; i des de la visió social, d'inspiració revolucionària, en la qual veu la pàtria com una deformació ideològica. Una estratagema dels privilegiats per amagar la realitat conflictiva de classes enfrontades en cada país; una

fal·làcia per evitar la unitat del proletariat, perllongant indefinidament la seva submissió. El patriotisme, per ell, en abstracte, seria un sentiment natural d'estima al lloc de cadascú i de solidaritat amb la societat que configuram, però mai un motiu d'enfrontament amb altres pobles. La segona interpretació, la de la idea de la pàtria universal dividida i instrumentalitzada pels poderosos amb ànsia per a consolidar posicions i distreure els moviments revolucionaris, és constant en l'obra del maonès.

«... los gobernantes quieren imponernos el patriotismo, su patriotismo. Por eso condenan como antipatriotas a los que sienten el patriotismo de la humanidad. Los gobernantes quieren imponernos un dogma patriótico (...). Por demasiado restringido se condena al patriotismo de los catalanes, por ejemplo; demasiado amplio se condena el patriotismo de los que aspiran a la patria universal...». (18)

Trob una tercera visió, menys profusa, en l'obra del maonès, seria la que el vincula al lema bakunista d'*el pobre no té pàtria*. En aquest cas, la pàtria és la dels satisfets i dels privilegiats. La qüestió és simple: si es diu que la pàtria és l'amor a la terra, com es pot estimar la terra dels altres? Amb aquesta darrera censura, que poden seguir en tota la seva complexitat a l'article *Vamos a discutir* (19), reprenim la crítica moral a la hipocresia burgesa: uns capitalistes que no tenen pàtria pels negocis, però que sí en tenen quan es tracta de treure'n benefici polític o econòmic.

Les diverses interpretacions s'avenen sense dificultat a l'hora de treure conclusions: la pàtria és una entelèquia burgesa que atempta contra la humanitat i contra la naturalesa. La revolució so-

18.- Joan Mir. *¿Revolucionarios?* E.P.O. 12.04.1902. núm., 100.

19.- Joan Mir. *Vamos a discutir* E.P.O. 1.11.1900. núm., 51.

cial, a l'abolir el poder de la burgesia, acabarà amb les pàtries. Aquestes paraules de Mir semblen calcades de qualque manual popular:

«... la organización del porvenir la hemos imaginado fundamentada en la libre asociación de los individuos, formando asociaciones familiares o de afinidad dentro de la colectividad municipal. Luego la federación de los municipios en la provincia o región; más tarde las mancomunidades provinciales, finalmente la relación de todas las naciones que forman el gran conjunto humano...». (20)

4.2.- L'exèrcit, els militars.

Per ell, l'exèrcit serà l'encarnació de la violència que la pàtria dels poderosos exerceix sobre els desposseïts. D'una banda, l'exèrcit és la negació de la llibertat. D'altra, el defensor armat del sistema capitalista. Dins l'exèrcit, l'individu desapareix, esdevé una màquina d'obeir consignes. Els atacs dirigits a l'exèrcit instrument són més senzills, i eficaços, i radicals. En aquest sentit, la censura és duríssima quan descobreix que l'exèrcit usa els propis oprimits per complir la funció represora del proletariat (21), o per llançar-los contra els proletaris d'altres països.

Igualment, els exèrcits són vists com pous sense fons en l'economia del país. Enormes cossos que s'han de mantenir amb la contribució del poble que després és reprimit.

«... los ejércitos resultan también caros, horriblemente caros en todas las naciones, si los burgueses, cuyo único Dios es el dinero, persisten en sostenerlos, y aun los aumentan de día en día, és

20.- Joan Mir. *Dos internacionalismos* E.P.O. 8.04.1915. núm., 389.

21.- Joan Mir. La popularitat del text i de l'argument s'explica per l'existència de la redempció a metàl·lic, que eximia del servici militar, als fills dels rics.

únicamente porque confían en la fuerza bruta para mantener a los pueblos en la esclavitud económica...». (22)

Certament, el paper polític dels militars espanyols, liberals i maçons en gran nombre fins la meitat del XIX, va baratar a partir de la Restauració, va baratar en el sentit de posar-se clarament al servici de l'ordre monàrquic i conservador. De llavors ençà, la crítica anarquista es féu encara més obstinada. Es un camp on l'opinió de Mir divergeix de la majoria, justificant l'existència de l'exèrcit en la constatació d'una realitat internacional d'enfrontaments i pugnes entre els Estats. Aquesta justificació d'unes forces armades al *servici del poble* ens presenta una de les poques contradiccions amb l'ortodòxia -si es pot dir- anarquista i es pot seguir àmpliament amb la lectura d'un article sorprenent, *Militares y paisanos* (23), elaborat en l'albada de la seva militància.

Quan llegim «... *la profesión de las armas, de tal modo entendida, es noble y honrosa...*» fa esglaiar els ulls. Una contemplació romàntica de l'exèrcit pesa sobre l'anàlisi real. La justificació romàntica de l'exèrcit pesa sobre l'anàlisi real. La justificació és cert que és interina: fins que no s'arribi a la societat futura on tothom viurà en plena harmonia. Tanmateix arribarà a proposar la professionalització dels militars com a manera d'evitar la desigualtat davant la incorporació a files.

4.3.- La Guerra, les guerres.

L'anàlisi de la guerra ens col·loca en una situació parescuda. Els anarquistes solen partir des dos principis: a) les guerres són

22.- Joan Mir. *Guerra desastrosa* E.P.O. 24.07.1913. núm., 365.

23.- Joan Mir. *Militares y paisanos* E.P.O. 4.05.1900. núm., 46.

inevitables degut als vicis de l'organització social present; en una societat justa no tindrien raó de ser. b) la guerra és la conseqüència de l'organització capitalista i dels interessos dels privilegiats.

En Joan no escriu molt sobre el tema. Bonibé ho minimitza en la crítica a l'autoritarisme i el patriotisme burgès. Serà amb motiu de la Primera Guerra mundial, quan ho desenvoluparà en amplitud. En aquest episodi, en Joan Mir seguirà i defensarà el refusat Kropotkin, i així s'enfrontarà a l'anarquisme oficialista de la península, clarament neutralista. La polèmica fou la més llarga i dramàtica que mantení. Al final, el maonès abandonà la discussió, tancà la revista que havia fundat feia quinze anys, deixà la militància llibertària i es retirà una llarga temporada al camp, a l'interior de l'illa.

En la seva extensa obra trobam clares referències que concorden amb els parers tradicionals dels anarquistes. La principal seria la descripció de la guerra com un negoci organitzat pels capitalistes, amb l'única finalitat de treure'n un profit econòmic.

«... hay quien saca de las guerras espléndidas ganancias; hay grandes capitales empleados en la fabricación de armas y municiones, de submarinos y de aeroplanos, de carros blindados y de gases axficciantes; hay quien supo realizar negocios fabulosamente remunerados proporcionando a las tropas combatientes víveres y vestuarios, caballos y automóviles (...). Los incalculables millones que fueron derrochados mientras duró la guerra europea no se han perdido para siempre, como se perdieron las vidas en los soldados humildes y desconocidos; alguien recogió su parte, alguien cobró el precio de aquella sangre y hoy disfruta del poder...». (24)

L'home veu la guerra com hereva del passat obscur, emperò promoguda des del present pels capitalistes. Denuncia sistemàti-

24.- Joan Mir. *La paz del mundo* L.V.M. 16.06.1930.

cament tot el mecanisme de preparació i muntatge de les confrontacions bèl·liques: abans de qualsevol confrontació, els interessats es mouen en múltiples parcel·les en la intoxicació de la informació (contralant la premsa), en el maneig de la diplomàcia, influint decisivament en el Govern, amb campanyes d'exaltació patriòtica, etc.

En la seva perspectiva, Joan Mir va combatre les opinions fatalistes que argumentaven la inevitabilitat de les guerres. Ell, confiant sempre en l'home bo de Rosseau-Kropotkin, les situa com un fenomen dels temps de la foscor, on la ignorància empenyia tantes calamitats. Es una constant de la seva obra, des del *¿Quienes engañan?* de 1900, a *La Paz del Mundo* 1930, una corprenent revisió de la situació internacional uns mesos abans de morir, mai no hi renuncià.

La inquebrantable fe li serveix per parlar de l'esperança en el progrés científic i en l'avenç de la civilització per desfer la violència institucionalitzada (25). Desenvolupant aquesta tesi combat la justificació de la guerra que la veu com el resultat automàtic i inevitable dels mals de l'home.

Per ell, la guerra és fruit dels defectes de la ignorància que subsiteix del passat remotíssim, i també fruit dels interessos econòmics d'uns pocs. Ambdós percutors s'avenen a l'hora de manipular l'opinió pública. Per ell, la pau només es pot assolir mercè la revolució social que instaurà el clima d'harmonia social sobre el planeta, l'educació dels homes per a la revolució ha d'anar acompanyada d'una educació dels pobles per a la pau.

L'anàlisi de les guerres colonials coincidí amb els primers mesos d'escrits anarquistes. No és estrany trobar-hi contradiccions i incerteses. Podem trobar un Joan Mir que critica durament la intervenció armada, denunciant l'ús d'una entelèquia que li diuen pàtria per defensar els interessos d'uns privilegiats; o un Joan Mir

25.- Joan Mir. veure nota anterior.

que contempla la desfeta colonial com un espectacle vergonyós. Aquestes crítiques les trobarem a dos escrits de 1899: *¿Regeración?* i *Justicia!*

Pardessú, la crítica de la guerra serveix per envestir la pròpia organització social. La transcendència política de la campanya contra la guerra colonial, va residir en mirar críticament cap endins. En ella, l'anticolonialisme i l'antimilitarisme es barrejaren amb l'anti-clericalisme i el combat inciat per a la renovació pedagògica.

En una altra guerra, la Gran Guerra, en Joan va mantenir enlairada una inequívoca bandera aliadòfila. Ho féu desobeint les consignes neutralistes de la plana major anarquista; ell defensava les nacions aliades com un mal menor, com l'única manera de salvar Europa de la tirania d'un nou poder autoritari macro-nacional. Per ell, la guerra era més ideològica que res. Era la defensa contra l'agressió, el combat de la llibertat contra el despotisme. Era, en definitiva, la seva ruptura final amb els anarquistes.

5.- La dona, l'amor i la família.

5.1.- La qüestió de la dona.

L'interès que sobre el tema van evidenciar els anarquistes és gran, sobretot si l'avaluam per l'espai ideològic que hi dediquen i la primerenca pressa de posició. A Menorca, de fet, la primera polèmica que en Joan Mir va mantenir amb l'Església fou motivada per la defensa d'una lliure-pensadora, na Belén de Sárraga, que, al venir a conferenciar a Menorca en 1899, va ser hostilitzada des dels òrgans de premsa clericals i conservadors. Així mateix, en aquella primera època, Joan Mir gaudia d'un crèdit palès al si de la Societat Progressiva Femenina de Maó, una de les primeres agrupacions feministes de les Illes. D'altra banda, l'abundosa correspondència del personatge amb capdavanteres com na Soledad

Gustavo (Teresa Mañe) o na Teresa Claramunt, testimonien l'àn-sia del pensador en el seguiment de la problemàtica.

Quan descriu la situació de la dona sol remarcar un punt de partida: constata la seva inferioritat i dependència en la societat contemporània: si l'home és esclau de l'home, la dona pateix una doble esclavitud perquè és esclava de l'esclau.

Com si fos un deixeble llest de Stuart Mill, en Joan mir no s'atura gaire a l'hora de responsabilitzar una societat de bàrbars, un *barbarisme* que només es pot entendre en termes generals, com un plec de conductes i costums provinents dels temps passats. Bencenes, ell no es preocupa gaire de cercar els orígens precisos de la situació. Es limita a exposar la inferioritat social de la dona seguint una sèrie d'aspectes que són els censurats:

a) el tractament discriminatori que rep en el món laboral, on la sotmeten als treballs més durs i amb una remuneració notablement inferior a la de l'home.

b) la dualitat dels criteris morals, pels quals mai no es jutja amb les mateixes condicions la conducta de la dona que la de l'home. La dona és un objecte sexual per a l'home, únic i autèntic subjecte sexual. O sia que la dona s'ha de conduir segons unes regles repressores que imposa la societat, la mateixa societat que comporta que el mascle campi segons la seva conveniència i se senti l'amo de la parella.

c) la denúncia de la situació cultural d'indefensió en què es manté la dona. En tost d'educar-se, el anarquistes troben que la dona és ensenyada només per obeir el marit i la societat, a ser penitent i coqueta. Així, la dona no es veu capacitada ni per complir la seva missió principal que, per Mir, és l'educació dels fills.

Davant aquestes constatacions reiterades, és natural que els anarquistes orientassin la maldiença vers la ideologia que fomenta l'opressió i la degradació de la dona. Així combaten com a falsa la seva suposada inferioritat mental; combaten també la concepció

catòlica de la dona, aquella que les contempla subordinades als marits i als pares, i que les acusa de ser posseïdores de caràcters negatius, de ser l'origen de la perversió.

Quan Joan Mir parla de les idees que sostenen la moral oficial descobreix una altra manera que tenen per oprimir-la: l'enaltiment, el fet d'eleva-la a una espècie d'esfera diferent a la dels assumptes materials en els quals, vet-aquí, governa l'home totpoderós. Amb manyes així volen proposar el gènere partit en dos vertents: una part idealitzada (la verge, la mare...) i una altra avorrible (l'objecte sexual, Eva, la prostituta, la temptació...). L'entremat raonament conservador serveix per recloure la dona a les tasques domèstiques, a la reproducció i a la representació de certs valors ètico-socials.

«... cuando se casa una mujer, que era propiedad de sus padres, pasa a ser una propiedad del marido. Este tiene sobre ella todos los derechos, unos escritos por la ley, otros sancionados por la costumbre y por la idea de que tenemos del honor y de la familia...». (26)

Malgrat una anodina idealització de la feminitat, l'anàlisi de Mir sol ser bastant completa i abasta molts aspectes de la desigualtat de sexes, les seves causes i conseqüències. Gairebé tot el pensament de Mir es pot trobar condensat en tres articles capitals per comprendre la seva posició davant la problemàtica feminista, es tracta d'*Amor Libre* (1902), *Nuestras esclavas* (1907) i *Pobrecitos* (1905). (27)

26.- Joan Mir. *Nuestras esclavas* E.P.O. 11.01.1907. núm. 267.

27.- Joan Mir. *Amor libre* E.P.O. 15.02.1902. núm., 92. veure nota 26. *Pobrecitos* E.P.O. 28.12.1906. núm., 285.

5.2.- Sobre la família.

Molts autors anarquistes condemnen la família perquè consideren que es basa, en primer lloc, en la propietat. O sia, el lligam que manté unida una família no és l'amor autèntic sinó la possibilitat/necessitat de gaudir d'un bé comú, una propietat comú. Ho diu Anselmo Lorenzo, que és un dret de propietat mutu d'un cònjuge sobre l'altre, i molt especialment del marit sobre l'esposa. Vista així, la família participa en la causa de la consolidació de la propietat, és un vehicle que condueix a la transmissió de béns.

També l'autoritat es contempla com una característica negativa de la família. La família és mostrada com el medi en el qual es realitza el procés de socialització dels menuts. El pare és el comunicador bàsic dels valors imperants: autoritat i jerarquia. Tot plegat, això desqualifica la família com a nucli comunitari, i la priva -en el parer de Joan Mir- d'interès a l'hora de pensar una societat futura comunitària, comunista. De fet, alguns propagandistes àcrates van aconsellar amb encabessada insistència la destrucció de la família burgesa. Mir, malgrat la seva ambigüitat ocasional, va arribar a combatre el radicalisme dogmàtic explicant la família com un producte de la naturalesa, i explicant l'amor que dins ella ix com el més pur i desinteressat.

«... defectuosa es tambien la familia, sometida al interés que prostituye el amor y a la violencia autoritaria, destructora de la felicidad domestica. Pero los dogmáticos anarquistas que piden la destrucción de la familia, contrariando la naturaleza y prescindiendo de los amores más intensos y sublimes, empeorarían la vida de los hombres y de las mujeres y de los niños...». (28)

5.3.- L'amor lliure.

Joan Mir inicià els escrits sobre la temàtica en 1902, al començament de la seva trajectòria anarquista, en la Menorca de fa vuitanta anys, que és on ens hem de situar des del principi del treball per a comprendre'l correctament. Joan Mir parla de l'amor lliure, del dret a unes relacions no reglamentades per l'Església o la societat burgesa, des d'un encès puritanisme. La seva va ser una posició generalitzada entre els llibertaris; la vena puritana permanentment es distingí al descobrir i censurar els vicis i les conductes burgeses fins i tot en la pràctica sexual, i ho van fer acomodant impecablement la força de les descripcions al públic al qual es dirigien.

La idea de l'amor lliure és una expressió més de la confiança en l'harmonia natural pre-establerta que haurà de resoldre els problemes que s'originen al seguir els impulsos primaris. Per aquesta causa, com és normal, la llibertat i la igualtat són dues de les coordenades en les quals s'ha d'entendre l'autèntic amor. La primera voi dir que no han d'existir drets de possessió sobre l'altra persona i, endemés, que hi ha d'haver la possibilitat de desfer la relació amorosa segons la voluntat de les parts.

«... con el amor libre serian imposibles los matrimonios desproporcionados que hoy realiza el interés. Desaparecía el adulterio cuando la mujer no viviese obligada a vivir con el hombre a quien no ama, que quizá la desprecia y maltrata. No habría padres infames que negasen el cariño a sus hijos, ni madres feroces que los ahogaran al nacer para ocultar su ligereza o pasión. No habría lugar para la masturbación y la sodomía (...). El amor libre constituye la más bella aspiración de los buenos revolucionarios ...».
(29)

29.- Joan Mir. *Amor libre* E.P.O. 25.01.1902. núm., 89.

L'amor lliure només podrà donar-se en una societat lliure, serà el resultat natural i inqüestionable d'aquesta.

En aquesta, els éssers s'unirien per l'atracció mútua i la unió es mantindria mentre durassin aquests lligams. Així -segons ell-, no romandrien ni l'avorriment, ni l'obligatorietat, ni els convencionalismes. Per ventura, per afavorir la lliure activitat sexual de la dona, àdhuc defensa la necessitat urgent d'alliberar-se del temor i del sentiment de culpa en què viu, sempre com a conseqüència de la conquesta de la independència econòmica i la seguretat personal.

L'amor lliure ha de ser, com qualsevol altra relació humana, un acte contractual, un intercanvi de servicis que s'ha convingut lliurement i voluntàriament per dues persones autònomes i iguals, quan s'hagi desterrat tota relació de domini.

No es pot oblidar que tota la teorització molts cops no passà de l'ambit de les bones intencions, prou i que, en la pràctica, el moviment llibertari espanyol i menorquí servà la moral sexual tradicional, exagerada per les exaccions de la pròpia moral puritana. En realitat va ser habitual una relació monogàmica amb el domini dels mascle, contrarestat amb una modèlica fidelitat a la companya. Joan Mir mateix n'és un exemple: en 1908 el localitzam amb n'Ana Maurín; s'hi casà civilment en 1909 i, per l'Església, en 1920. N'Ana fou la companya de la seva vida. Diversos testimonis coincideixen en informar que Ana Maurín havia exercit la prostitució amb anterioritat, i no és descabdellat pensar que el primer interès de Joan Mir per ella fós el de la lluita revolucionària per a la seva redempció. Ho dic perquè no fou l'únic integrant del col·lectiu anarquista maonès que es casà amb una prostituta, perquè la diferència d'edat entre ambdós és enorme, i per la concepció ideològica que en té sobre la prostitució.

5.4.- Sobre la prostitució

Joan Mir, com bona part de l'estol anarquista, es mostrà sovint sensibilitzat per la problemàtica. Era una realitat que violentava el seu puritanisme, que li recordava un exemple de la moral sexual hipòcrita, que li feia veure les prostitutes com a *filles del poble*, obreres explotades de manera humiliant per part de la burgesia. Sobre la prostitució es publicaren nombrosos folletons i articles, les posicions van des de les recriminacions morals fins els consells higièncio-estadístics, insistint en desmuntar les causes socials del problema.

La prostitució és una conseqüència col·lectiva, producte dels mals de la societat. Per tant, el triomf sobre la nafra moral no serà possible en el si de la societat hipòcrita i masclista, sinó en la futura.

«... si una nueva y más justa organización de la sociedad diera a la mujer la independencia moral y económica, no hallarían los viejos lujuriosos mujeres jóvenes que vendiesen sus encantos por dinero; no tendrían a su disposición los ricachos libertinos el ejército de mujeres caídas que llenan por la noche las principales avenidas de las ciudades...». (30)

Malgrat aquesta responsabilitat col·lectiva, sistemàtica, ell no deixa de denunciar també l'individu, l'home caigut, com a màxim responsable. La visió que ens brinda Mir no és general en el moviment, famós justament per la seva heterogeneïtat ideològica. En Mir actua com una espècie d'apòstol bo de la primera època i el localitzam molt cops en les antípodes dels immoralistes i satanistes nietzscherians, coneguts per les seves tendències bohèmies i erotitzants.

30.- Joan Mir. veure nota anterior.

Capítol tercer. LA SOCIETAT DEL PERVINDRE

En Joan Mir es desvetllà per a presentar i propagar l'ideal àcrata, la societat feliç del pervindre. Una societat vista com la utopia que alleugereix fins abolir tantes misèries i sacrificis. Una societat que és una oferta utòpica.

La utopia és una construcció racional basada en l'organització social ideal. Per a ell no és necessari que la raó utòpica s'imposi sobre els instints, no perquè és del parer que els sentiments individuals i les conveniències socials són energies harmòniques. En bona part, aquesta concepció el lliga a la tradició de l'optimisme il·lustrat-liberal decimonònic.

La utopia sol ser un esquema inflexible, estàtic. En el seu esborrany no permet alegrement cap modificació. El pensador àcrata en fuig quan planteja una utopia oberta que cadascú vesteix al seu mode i manera.

La utopia clàssica és fonamentalment una projecció moderna de la polis antiga, de la ciutat arquetípica i ideal d'una col·lectivitat autàrquica, tancada. Això no passa entre ells, que projecten sempre seguit una societat nova en l'àmbit universal.

La utopia sol presentar la possibilitat d'un magistral poder tecnològic al servici de la comunitat idealitzada. El domini de l'home sobre l'entorn comporta obligatòriament el projecte de reorganització racional de la societat. En aquest cas, Joan Mir esdevé un correcte hereu de la tradició utòpica: el gran i imparabile desenvolupament de la ciència, indispensable per resoldre la promesa de l'abundància, i el seu simbolisme polític-filosòfic positiu, favorable a l'alliberament de l'home, són constants del seu missatge.

La utopia pretén imaginar -sobretot a partir de Marx- la construcció i regit d'una societat igualitària, destruint les jerarquies, l'autoritat i l'opressió. Els anarquistes es mouen en aquesta expectativa i hi afegeixen (com en el darrer estadi marxista) l'eliminació de l'Estat. Aquest últim factor els allunya clarament de les utopies clàssiques, on l'autoritat sol esdevenir un element de primer ordre en la reestructuració de la nova societat.

1.- Llibertat i harmonia. La conquesta de la felicitat.

Per Joan Mir, la situació utòpica esdevé en la culminació d'un inevitable procés històric. La nova organització haurà de suposar el desterrament de les guerres, les violències i les opressions, amb el triomf dels principis de llibertat i igualtat. La consecució de tal fita passa per l'acció de les avantguardes conscienciades, però no pot ser un moviment minoritari ja que la llibertat ha de ser per a tots i la llibertat només és possible quan la gent la sap entendre i usar.

«... conquistaran su libertad en cuanto sepan comprenderla; y la comprenderan en cuanto tengan personalidad suficiente. La libertad escrita en las constituciones y en los códigos es vana, es ridícula...». (1)

La societat anàrquica serà un sistema sense autoritat ni repressió, la lliure federació dels homes i els pobles. I, no gensmenys, esdevindrà la més perfecta expressió de l'ordre. L'ordre rector no vé donat -segons Mir- per l'autoritat i la por, sinó per l'èxit del progrés científic, un èxit que no només ha de portar a la humanitat al món de l'abundància, sinó també al de l'harmonia que

1.- Joan Mir. *Libertad* E.P.O. 20.12.1902. núm., 125.

provocarà el viure d'acord amb les lleis naturals. Una síntesi d'aquesta societat ideal, tot una visió imaginària, la trobam en un article de 1904 titulat *Nuestro Ideal* (2). Llibertat i harmonia són els conceptes que van bé per plantar la cara de la nova societat: la felicitat. Un estat que resumeix l'esclat del progrés i l'esdeveniment de la utopia anarquista. La felicitat es pot veure principalment com un *benestar espiritual*, però òbviament producte del benestar material que dóna l'abundància general. Es la declarada satisfacció del desig d'una vida millor en tots els seus aspectes: la bellesa i la salut dels cossos, la disponibilitat de plaers, el perfeccionament moral, el domini de la raó i el coneixement, etc.

Bencenes, la felicitat és quelcom més. No solament l'assaciament de les necessitats, ni l'eliminació dels conflictes. D'aquesta manera sí que és pot dir que ha desaparegut la societat infeliç, però no que la projectada comporti automàticament els beneficis de la felicitat. De fet, Joan únicament s'imagina la nova societat i s'imagina que, consolidada, la felicitat de l'home serà segura, el lògic resultat de la bonhomia natural de la persona.

«... la bondad de estos hombres, su amor a la familia, su fraternidad con los compañeros, su solidaridad con todos los que sufren, su indignación ante la injusticia, son grandes cualidades que derribarán el mundo viejo y edificarán el nuevo. Cuanto mejor seamos, más revolucionarios seremos también; porque nos vemos más alejados de la maldad hoy dominante y más cerca de la sociedad libre que apetecemos». (3)

En Mir descriu la felicitat com un estat de pau i d'abundància, *un paraíso en la tierra o un tiempo de la perfección humana.*

2.- Joan Mir. *Nuestro Ideal* E.P.O. 29.07.1904. núm., 159.

3.- Joan Mir. veure nota 2.

Mir no arribarà, en cap dels seus escrits, a detallar com serà la societat promesa, i menys sabrà respondre als problemes derivats de la socialització econòmica. Ho intentarà exposar a *Cuestiones sociales* o a *Las cooperativas* (4), però són intents que descobren la seva minsa preparació. Potser, tant ell com la pràctica totalitat de la nòmina anarquista, dedicat a predicar la revolució immediata, va pensar que l'harmonia natural i el progrés de la ciència dels manuals ja serien prou eimes per a resoldre els problemes domèstics de la nova societat. Ell, durant molt de temps, fins i tot es mostra reaci a parlar de la *destrucció de la societat*, en tot cas ho fa de manera figurada, deixant-ho com una última instància en cas de fallar totes les estratègies pacífiques. Almenys és així en els seus inicis, abans de la radicalització de la lluita obrera a Maó i als altres pobles. Malgrat que després radicalitzarà el seu discurs, Joan parla molt freqüentment de manera figurada, escenificant una actitud que, a la pràctica, va ser poc radical. Unicament els conceptes de llibertat i d'igualtat es poden considerar suficientment explicats. Són les dues bases sobre les quals es constitueix la societat feliç. La llibertat és la supressió de l'autoritat. la igualtat és la reorganització social basada en els interessos generals i en els principis bàsics que ja hem vist.

2.- Els beneficis de l'abundància.

Com ja he reiterat, la revolució social pretén establir un nou ordenament econòmic, el natural. Això suposa transformar el règim de propietat i de participació en el procés productiu amb la finalitat de ser justs a l'hora de la distribució dels beneficis, evitant el corc dels privilegis.

4.- Joan Mir. *Cuestiones sociales* E.P.O. 1.02.1899. núm., 6. *Las cooperativas* E.P.O. 22.02.1900. núm., 33.

En general, els anarquistes compartien l'opinió que l'economia s'havia de posar al servici d'unes finalitats socio-morals, amb la construcció d'un sistema de producció que donàs resposta a les necessitats de tota l'humanitat. La diferència substancial entre l'anarquisme i el marxisme, es dona perquè el darrer pretén assolir aquesta fita a través d'una economia dirigida, mentre que els anarquistes expressen una major confiança en la lliure competència i en la llestesa de les forces privades per salvaguardar els valors socials i morals conquerits.

En Mir va ser un anarquista especial. En molts aspectes es deixa guiar per la seva consciència. La seva obra divulgativa va ser paral·lela a la recepció i estudi de les idees de fora. El seu caràcter obert, i la naturalesa d'*El Porvenir del Obrero*, són una bona prova de com va beure de molts teòrics contemporanis sense mostrar gaire reticència. A pesar que molts dels seus comentaris són bàsicament una retòrica encesa, aquesta perspectiva oberta sol ser present.

«... Trabajadores de todos los países uníos; en estas palabras formuló Marx el principal precepto del nuevo evangelio, como el de Cristo se resume, y concreta en éstas: amaos los unos a los otros. Ambos conceptos no se diferencian en el fondo, y prácticamente se complementan. El de Marx es de más inmediata aplicación a las clases trabajadoras de nuestra época. Fuera de él puede decirse, no hay esperanza de salvación para los explotados...». (5)

En les relacions econòmiques creu que ha de regir l'espontaneïtat, i succeirà com en el conjunt de relacions de tot tipus que s'establiran en la nova societat. Amb la millora científica aplicada al favor general, amb el repartiment racional dels béns, la predica-

5.- Joan Mir *Unión Obrera* E.P.O. 28.01.1900. núm., 28.

da abundància queda assegurada. La feina, esclavitud en la societat burgesa, pren una altra dimensió. Es força il·lustratiu veure el replec d'ociosos i *paràsits* que fa en Mir. No menys il·lustratiu veure com se sembla la definició anarquista a la que fan els marxistes més ortodoxes a l'hora d'explicar la plusvàlua i la desigualtat. La sinopsi és clara: la feina és una feixuga esclavitud. En la societat nova -ho diu Mir- no és que desapareixi la necessitat de treballar, sinó que esdevindrà una activitat feta amb il·lusió, i ho serà perquè cadascú sabrà que amb els seus esforços no s'alimentarà cap corc de la societat. L'expectativa ens remet a la idea del treball atractiu de Fourier; com més s'avanci més les màquines es preocuparan d'alleugerir-lo.

En la nova societat, com s'entreveu en els escrits de Mir, la reorganització del procés de producció i distribució dels béns arranjarà altres defectes de la present: el temps que es perd en la fabricació d'objectes inútils; el temps que perden els ociosos, etc.

«... mientras la actual organización subsista, subsistirá el hambre, sobrando las tierras que pueden producir el pan y los brazos para cultivarlas; subsistirá la desnudez, sobrando plantas y pieles textiles y máquinas y brazos dispuestos á hilar y tejer; subsistirán habitaciones insalubres, sobrando espacio y materiales y brazos para construir cómodos é higiénicos palacios. En una palabra: faltará todo, pudiendo haber abundancia...». (6)

Els símbols de l'abundància i de l'harmonia són corrents en les predicacions del maonès.

Sorprenentment, el tema econòmic apareix secundari en el discurs. Arriba a ser una qüestió que no han de preveure els ideòlegs, sinó un senzill tràmit tècnic a complimentar pels sociòlegs, o un model que portarà l'experiència. (7)

6.- Joan Mir *Hay que destruir* E.P.O. 23.03.1907. núm., 296.

7.- Joan Mir *La revolución necesaria* E.P.O. 17.03.1905. núm., 192.

3.- La propietat socialista

La nova societat dur implícites unes relacions lliures, justes i harmòniques en el terreny econòmic. L'energia que les fa possibles és la igualtat. En aquesta direcció, efectivament, un pas obligat és el de la col·lectivització de la propietat. La seva justificació compareix per un costat des de l'argument de Kropotkin, que la riquesa heretada no és individual sinó obra de tota l'humanitat. Per altre, per una també clàssica anàlisi que ens porta a la idea del comunisme primitiu i a la naturalesa sense amo.

«... la tierra es la fuente de toda riqueza. De ella procede todo lo que sirve para la alimentación del hombre, para su vestido, para todas sus necesidades. Todas las cosas que directamente o transformadas por la industria aprovechan al hombre se hallan sobre la tierra. ¿Con qué derecho pues, unos cuantos hombres se han aprovechado de la tierra, privando a los demás de los frutos naturales é impidiéndoles trabajar libremente para conseguir los productos que son necesarios para la vida de todos? Solo será posible el bienestar cuando se haya redimido la tierra de la usurpación á que está sometida...». (7)

L'expropiació s'aplica als béns industrials, als recursos naturals i al patrimoni tècnic i científic de la humanitat. Les discussions foren entorn de la postura a prendre davant els béns de consum i de la propietat agrària. Malgrat l'interès que van originar els debats, en Joan no els tractà de manera explícita. La primera qüestió gens ni mica, la segona ben poc. No és estrany, a Menorca no s'havien produït els avalots rurals com en la península, violents, massius, pre-anarquistes. El tema de la propietat de la terra, que encenia les sangs a Catalunya i tota Espanya, aquí no va suscitar

cap aldarull. Sí que s'organitzà una cooperativa pagesa a principis de segle, emperò era l'associació dels vergeters dels voltants de Maó. La Menorca agrària es mostrà refractària durant molts d'anys com s'hi mostra encara avui, a les idees de canvi, de modernització. Així es pot explicar el poc interès de Mir en l'aprofundiment de la qüestió. Tan solsament s'hi atracà de manera teòrica per mostrar la seva preocupació humanitària i descriure la situació amb els colors de la tragèdia.

«... el gazpacho andaluz que se cita como pobreza en todas partes, vale mucho más que el triste oliaigu que constituía casi el único alimento de la gente vieja del campo menorquín. Agua hervida con un poco de sal, un ajo, sopas de pan duro y unas gotas de aceite, muy pocas gotas porque el aceite era caro, pero en cambio solía ser muy malo. Con esto y algunas legumbres tenían que trabajar todo el día, año tras año, hasta que morían de viejos son saber lo que era el mundo, sin haber disfrutado nunca, sin haber conocido otra cosa más que humillaciones y temores: temor al propietario, temor al cura, temor al cacique, temor a todo; nunca desahogo, ni alegría, ni conocimiento de las cosas bellas...». (8)

4.- El cooperativisme.

En Proudhon havia insistit en l'apropiació del instruments de producció industrial per part de les cooperatives obreres. Les relacions entre aquestes estarien basades en l'intercanvi i el lliure comerç, reglamentades mitjançant pactes lliurement acordats, tot en un tram que havia d'abastir perfectament el món. El sistema que el filòsof imaginà no és dóna enlloc, bencenes sí que influí notablement en el cooperativisme de finals del XIX.

El cooperativisme va significar la gran operació reformista de la primera època, impulsat molts cops pels mateixos centes de treballadors o, en ocasions, des del poder per frenar l'avenç d'a-

quests. En al assumpte, Joan Mir es mostrà tan imprecís com en la resta del seu companys. En la pràctica, ell ajudà a crear moltes de les cooperatives maoneses de finals del XIX, i arribà a ser dirigent de la Federació de Cooperatives de Menorca. En la idea, Mir es mostrà favorable a les cooperatives per quant representaven una plataforma en la qual els obrers es responsabilitzaven de l'organització econòmica, preparant-se per la feina que haurien de realitzar en la societat futura. El cooperativisme, i el personatge ho té clar, també era una passa per a constitució del moviment organitzat a Menorca.

D'altra banda, Mir àdhuc presentà objeccions a la pràctica cooperativista. D'un costat, ell veia que el sistema impediria que esdevenís un moviment revolucionari; d'altre, considerà que mai no tindrien la força per assolir l'ideal revolucionari de l'expropiació. Més subtil és la denúncia de les cooperatives (9) com un extracte que esmorteix l'esperit revolucionari, on el treballador pot caure en el conformisme.

La darrera anàlisi la publica en 1906, un període en què els moviments cooperativistes i sindicals locals estan defallits i el desànim s'ha ensenyorit d'alguns famosos dirigents. De tota manera, convé apreciar com el moviment cooperativista no va ser fàcilment negat per part dels anarquistes. En ell no hi havia la presència de l'odiat Estat i responia bé a la tradició socialista en què havien treballat autors com Bakunin o Proudhon. La seva inspiració originària la podem trobar en Owen, a la meitat del XIX, introduïda a Espanya per F. Garrido en l'esclat de la Primera República i vist -el cooperativisme- com un instrument per a la defensa econòmica dels obrers, com una eina per realitzar experiències d'autogestió i democràcia real, com una via per a l'emancipació econòmica del proletariat.

9.- Joan Mir *Vía libre* E.P.O. 5.01.1906. núm., 234.

5.- El comunisme llibertari.

Des d'una posició crítica, l'anarquista monès va justificar la presència de l'acció cooperativista com una etapa transitòria. Tal volta, no he trobat la seva opinió sobre un altre moviment impulsat des d'un sector majoritari de l'anarquisme internacional: el col·lectivisme. Pens que pot ser degut al desconeixement del fenomen; de fet, el col·lectivisme començà a ser defensat a Espanya a partir de 1885, justament quan la tendència del comunisme llibertari s'incorpora al cos ideològic anarquista. El comunisme llibertari de Kropotkin i Malatesta, autors favorits de Joan Mir.

Al principi de «*a cadascú segons el seu treball*», que propugnava el col·lectivisme de Bakunin, els Kropotkinians van defensar el parer que en una societat lliure s'hauria de proclamar clarament el principi de «*... a cadascú segons les seves necessitats*». Pels comunistes llibertaris, només d'aquesta manera s'acaba per sempre amb la competitivitat i la propietat. Clar, en Kropotkin -com el nostre personatge- es limitava a declarar que l'harmonia de les forces econòmiques es veuria enfortida per l'abundància que portaria indefectiblement el progrés tecnològic. En general, els comunistes llibertaris objectaren a l'organització col·lectivista l'egoisme que suposava la legitimació de la propietat derivada del treball individual i la possibilitat que això fos la porta oberta que els tornàs a noves desigualtats i dominacions. (10)

10.- Joan Mir *Cuestiones Sociales* E.P.O. 8.02.1900. núm., 31.

Capítol Quart: EIMES I EINES DE LA REVOLUCIO

1.- L'anti-politicisme i l'acció directa.

Quan Joan Mir diu «*que la emancipación de los trabajadores ha de ser obra de los propios trabajadores*», i ho diu infinitat de vegades, no està promocionant un lema seu, original. El que fa és repetir la consigna de la Primera Internacional, una expressió inequívoca de l'antipoliticisme bakunista. Es tracta, com-alre-no!, de la invitació formal a l'acció directa, un dels principis polítics i operatius més definitoris de l'anarquisme. Que serà, endemés, una impronta ben singular de l'anarquisme. Que serà, endemés, una impronta ben singular de l'anarquisme local.

L'antipoliticisme esdevé d'una allunyada tradició, arrelada en la soca-rel dels mateixos orígens del socialisme utòpic. Tenim Owen que, malgrat que no refusa el Govern com a institució, va posar la lluita econòmica (el combat per la jornada de vuit hores, la vaga, etc.) partdamunt de les reformes polítiques parlamentàries. Tenim a Bakunin, més atracat al temps que visqué Mir, que va afegir a l'acció econòmica reivindicativa l'ús d'instruments revolucionaris més expeditius que la vaga, com pugués ser la insurrecció.

A Espanya, atrancant-nos a l'època del treball, el triomf de la línia antipolítica és el resultat d'un procés múltiple. La progressiva ruptura dels treballadors amb els partits polítics reformistes; la desil·lusió de la democràcia que sobrevení de la Primera República, i la negativa a prendre part en el joc electoral.

Pels anarquistes la posició és prou diàfana: la negació de l'acció política. No pot ser d'altra manera; l'acció política vol dir l'ús dels mitjans que la societat (burguesa, lliberal, conservadora, injusta, etc.) té destinats per assegurar la pròpia supervivència, que permeten intervenir ocasionalment en l'aparell de l'Estat per obtenir reformes parcials, avenços en les correlacions de forces. Davant això, l'acció directa anarquista pressuposa l'enfrontament immediat de les forces en lluita, suposa l'organització bàsica dels obrers segons fronts de lluita, i implica la denúncia dels fonaments en què es basa el sistema social, polític i econòmic en què viuen. Els anarquistes ho tenen clar: ells no poden emprar els mecanismes del poder per avançar; no ho poden fer perquè el seu objectiu principal és destruir-los.

«... no nos dejaremos arrastrar, ya se supone, hasta formar parte de corporaciones oficiales que podemos considerar como ruedas de molino de la máquina gubernamental. Si los republicanos y los socialistas creen de buena fe que en los ayuntamientos pueden realizar una labor útil para el pueblo, hacen muy bien votando y dejándose votar. Pero a nosotros nos dolería que alguien pudiese pensar que nuestros afanes para la emancipación de los trabajadores fuesen apariencias que ocultan el deseo de alcanzar cargos electivos...». (1)

Els arguments que fonamenten la postura contrària a la lluita política ens traslladen a l'oposició global i bàsica del sistema polític burgès. Els anarquistes no creuen en la democràcia amb la mateixa intensitat amb què tampoc no creuen que el parlamentarisme és una via per acabar amb el capitalisme. Malgrat refusar l'acció política, Mir no dubtà que no hi poguessin haver polítics honrats, persones que creguessin fermament en els ideals de progrés i que

1.- Joan Mir. *Política Municipal* E.P.O. 13.11.1913. núm., 381.

treballassin en favor de la classe oprimida, però al llarg dels seus articles veiem que la seva confiança va minvant: a) troba que són minories sense cap poder decisor; i b) troba que les labors personals no poden arranjar els desperfectes d'una societat esctructurada malament.

En conseqüència, les classes treballadores han d'abandonar els esforços innecessaris i ignorar els polítics per superar els límits de les conquestes socials admeses per l'Estat. Encara més: participar en el joc polític ha de suposar esgotar-se en un camí ineficaç, un menyspreu a les ensenyances de la història. Una rendició davant els enemics que són qui controlen les regles del joc polític. En aquest context, en un article de l'època més dura *Irreconciliables* (1904) (2), Joan Mir argumenta com la vertadera i total emancipació solsament es podrà assolir mercè la revolució violenta. Val la pena considerar aquest aspecte perquè no hem de caure en l'error de pensar que Mir justifica el terrorisme anarquista. De fet, ell combatirà el terrorisme com un error estratègic monumental. En realitat, quan parla de revolució violenta explica l'acció directa en la màxima expressió: el xoc frontal amb la societat combatuda, la revolució com el xoc entre dues tendències diametralment oposades entre les quals no és possible l'acord.

Els motius que expliquen l'acció directa en l'obra de Mir són clars:

a) Els obrers no han d'acceptar com a fita la conquesta del poder polític, ni mitjançant una acció violent i ràpida, de resultats automàtics, ni mercè una acció lenta i gradual. La primera seria la revolució armada, la segona el joc electoral. Mir explica una revolució social que no pot ser mai el resultat de canvis de tipus polític ni aventures descabdellades.

2.- Joan Mir. *Irreconciliables* E.P.O. 14.10.1904. núm., 140.

«... no entendemos nosotros por revolución un motín triunfante, sino el cambio radical del modo de ser de la sociedad. Esta revolución no puede hacerse en estos momentos, ni en ningún momento; no puede hacerse de golpe, pero puede irse haciendo siempre...». (3)

b) El moviment obrer no ha d'aliar-se amb els partits, ni ha de col.laborar en cap moment, ni excepcionalment, en cap moviment de caràcter polític. Conforme amb la majoria d'autors anarquistes, Mir refusa de ple l'argument que el triomf electoral republicà o radical suposaria l'establiment d'una situació intermèdia. Amb la mateixa fortalesa nega que republicans i anarquistes tinguin l'autoritat com enemic comú; per ell, el capitalisme és també un enemic poderós de les masses proletàries i, aliar-se amb els republicans, seria defensar-lo. Tanmateix, no hem d'oblidar que el plantejament se centra quant a les aliances político-electoral. En altres camps, com l'anticlericalisme, l'antimilitarisme, la pràctica educativa, els anarquistes i els republicans maonesos va sobre anar sovint plegats.

c) Que el moviment obrer no pot confiar ni en l'Estat com òrgan que resoldrà els seus problemes. No pot, precisament perquè l'Estat encarna el principal enemic. El tema fou exposat repetidament per Mir en el període de posada en funcionament de les Juntes de Reformes Socials, que fou -segons ell- un intent per aturar l'avenç de les protestes i la inestabilitat social. Mir les refusà enèrgicament pel que suposava de legitimar i enfortir la ficció de l'autoritat com una instància superior als conflictes econòmics i socials, i fins i tot neutral.

Durant les tramoies de col.laboracionisme amb el reformisme estatal, l'anti-politicisme planteja un combat global en el qual no es

3.- Joan Mir. *Revolución constante* E.P.O. 29.12.1905. núm., 233.

poden tolerar les reformes parcials, en el qual s'ha d'avorrir la comèdia dels partits empantanegats en estratègies electorals, en el qual s'ha de donar tot el poder als obrers.

2.- L'abstencionisme electoral.

Des d'*El Porvenir del Obrero* es van fer nombroses crides a la no participació en la *comèdia electoral*. Els prolegòmens de les consultes eren propicis pels articles abstencionistes. Les anàlisis pre-electorals eren camp abonat per l'antipoliticisme. Les anàlisis post-electorals eren indicades per recalcar la inviabilitat d'aquells camins. En el fons, aquesta sèrie d'articles eren una òbvia invitació als votants republicans perquè nodríssin les files anarquistes.

Amb l'abstencionisme polític recuperam un caràcter apuntat anteriorment: la indiferència davant el tipus de govern. Indiferència que ix de la idea anarquista que no es donen contrarietats parcials ni de fons entre un règim dictatorial i un règim liberal. En el cas de Joan Mir, tot i que no minva els atacs al conformisme republicà i les nafres socials de la participació electoral, veurem com accepta tàcitament una tònica progressista entre els militants republicans, i els estalona ocasionalment.

«... el doctor Llansó carece de las malas condiciones que abundan entre los políticos, y por eso no es una incongruencia ni ligereza en nosotros aplaudir sus trabajos favorables directamente a Menorca y Mallorca...». (4)

Sobretot en els últims anys de l'obra anarquista, Mir va anar moderant l'ímpetu anti-polític: ho va fer acceptant les reformes burgeses de governs com el de Gran Bretanya, ho va fer refusant la tipologia de la Revolució Mexicana. Per ventura, el tema central, la no participació en els combats electorals, va esdevenir inviolable a

4.- Joan Mir. Sense títol. E.P.O. C.V.M. 3.12.1917. núm., 4398.

El Provenir del Obrero. I tanmateix, alguns testimonis afirmen que, de manera particular, els anarquistes sempre van afavorir el vot republicà i radical, sobretot en les convocatòries locals. En 1917, amb motiu de les municipals, dos anys després de la desaparició del setmanari, sense oblidar les dures crítiques a la política conservadora republicana, Joan era capaç de felicitar-se per l'elecció de «bons regidors republicans» (5), i mostra la seva confiança en la labor política.

Hi ha un canvi de posicions palès. Els revolucionaris ens presenten el sistema parlamentarista com un mecanisme al servici de l'explotació capitalista. Per ells, els seus ideals són enganys quan comproven que se sustenten sobre una estructura social classista en la qual, la lluita electoral, no és altra cosa que una manya per a distreure l'atenció del poble, per maldar l'ocultació dels vertaders conflictes. La frase de Marx, que he posat a l'inici del capítol, i que Joan Mir repetí tants cops, és el bel de refús a la política burgesa.

3.- Rebel·lió o revolució?

Una rampellada en la memòria ens atracaria la imatge dels anarquistes com uns rebels sense categoria de revolucionaris. Potser això sigui degut a que mai no van ser una ideologia triomfant. Potser per una sèrie de caràcters que els descriuen en aquesta imatge popular de rebels. En podem destacar uns quants de bàsics:

- a) un sentiment instintiu i desorganitzat.
- b) la rebel·lió com el cop que anul·la tota casta d'autoritat.
- c) el moviment endegat per motivacions purament idealistes.
- d) un esclat que no precisa de corpus doctrinal.

5.- Joan Mir. *Dels Ajuntaments* L.V.M. 3.12.1917. núm., 4398.

Suvora, la revolució proposa una obra més acabada, on el subjecte ja no és l'individu sinó la massa, la classe a què pertany, on l'acció vé premeditada i farcida per l'anterior divulgació ideològica.

Acceptem aquestes diferenciacions exposades a correcció, i acceptem que la imatge de l'anarquista combrega més amb el retrat d'un rebel esgarriat. Tot i així, amb Joan Mir ens equivocariem si no reparàssim les seves aportacions d'un revolucionarisme més estàndard.

a) Mir condemna explícitament les rebel·lions i els motins. Ho fa dient que el triomf no es veuria acompanyat de la preparació necessària de les masses que el cop acabaria en un caos.

b) Mir refusa l'acció individualista i no es cansa de treballar per la labor col·lectiva, tant en els seus escrits com en la seva pràctica.

c) Mir deixa ben clar que la simple desfeta de l'autoritat no significaria la victòria sobre el mal.

d) Mir entén la revolució social com un procés premeditat, disciplinat, amb la voluntat ferma de transformar la manera contemporània d'organització de la societat.

Un altre cop arribam a l'heterogeneïtat dels moviments anarquistes. No pot ser de cap altra forma: la idea llibertària no era monolítica, no era únicament la plataforma de lluita del proletariat revolucionari. La idea llibertària va ser la protesta global contra la naturalesa de l'estat contemporani, esdevingué un principi polític d'abast universal, un reclam que s'espargia a totes les capes de la població.

4.- Intel·lectuals en la revolució.

El moviment anarquista espanyol no es deixà endur per consignes extremadament classistes, quant a la captació de la militància.

Ens haurem de remetre al grup encapçalat pel mallorquí Francesc Thomàs -molt anterior a Joan Mir- per trobar les primeres posicions declaradament exclusivistes i anti-intel·lectuals. Cert que el paper i les circumstàncies barataven segons les èpoques. Bence-nes, en el conjunt anarquista es considerà un *obrer* a tota aquella persona que tant intel·lectualment com materialment s'aficàs en la lluita, s'afanyàs en el profit de la persona, de la humanitat, en la transformació de la societat.

Joan Mir prové de la classe alta maonesa, entra en la família anarquista amb una preparació intel·lectual indiscutible. Ell es mostrarà sempre favorable a la participació dels intel·lectuals en els moviments de progrés, emperò com a col·laboradors, com a persones que saben sumar-se a la lluita com un més. Així, la classe conserva almenys el seu manifest paper director en la revolució.

«... no está mal que los intelectuales, artistas, literatos, científicos, o sencillamente hombres de corazón se sumen a la clase obrera para coayudar al advenimiento de la justicia social; pero es una colaboración. Es una condición que se sepan colocarse en la última fila, como auxiliares, nunca como interesados directores, ni menos para promover divisiones y disturbios... ». (6)

En general, aquesta posició oberta concretà una aproximació real entre els obrers i una part de joves artistes i intel·lectuals en el tombant del segle. Els *companys de viatge* no només se senti-

6.- Joan Mir. *Crónica* E.P.O. 14.09.1901. núm., 72.

ren atrets per la imatge de l'alliberament de la classe oprimida, sinó també per la protesta anarquista davant el treball alienant, la massificació, l'egoisme, la mediocritat, l'avorriment burgès, etc.

Per part dels anarquistes -en Mir sempre ho defensa- l'aproximació dels intel·lectuals va significar sumar a la causa les forces de la ciència i el coneixement, íntimament vinculades a la construcció de la nova societat. Tanmateix, la fe en la ciència no l'enulluerna tant com per no adonar-se del perill que pot sobrevenir en una revolució menada per científics i professionals desclassats, i refusa sense contemplacions aquells que pretenen esdevenir directors i líders. No sabem quina va ser la relació entre obrers i intel·lectuals a Menorca durant l'esclat obrerista. Serà una qüestió interessant per tractar en la biografia.

5.- Els sindicats de classe.

Tot i les contradiccions que el sindicalisme de classe representava pels anarquistes: d'una banda participaven en les estructures acceptades de lluita social i, per altra, era un instrument per combatre el poder de l'Estat, els anarquistes van intentar l'organització sindical a Menorca. La feina per a la propagació del sindicalisme de classe va ser difícil, aquí. En una illa on la tradició mantenia viva la seva fortalesa, on les masses obreres romanien sota les directrius del poder (cultura, religió, govern...), els sindicats eren vists molts cops com instruments de violència. Les velles institucions gremials, o almanco el seu record, pesaven molt en la mentalitat més reclosa, majoritària.

«... los antiguos gremios no eran sociedades benéficas para los trabajadores, sino cofradías que sólo servían para emborracharse los del oficio el día de la fiesta del santo patrono. Los carpinteros se emborrachaban el día de San José; los pescadores el día de San Pedro; los zapateros el día de san Crispín; y así su-

cesivamente. Además, mucha fiesta religiosa que cobraba el clero; pero la jornada de trabajo para el obrero era la duración del día, en los oficios que no permitían el trabajo de noche...». (7)

Els primers anys del segle són, a Maó i els seus voltants, escenari d'una primera onada del moviment sindical de classe. Els dirigents obrers no eren únicament anarquistes; molts són ideològicament indefinits. Les jornades vaguistes de llavors van assolir alguns èxits parcials, emperò el cost per als treballadors va ser molt alt: engarjolaments (Joan Mir ho fou diverses vegades, empresonat) i causes judicials; clausura d'*El Porvenir del Obrero*; reaccions dels empresaris amb comiats i tancaments; acusacions des de la dreta de ser els causants de la crisi industrial, etc. A poc de començar, el moviment sindical va conèixer la primera fallida. No només per la repressió de l'estat i els capitalistes, sinó també per la poca pràctica organitzativa i la fallida de la solidaritat obrera. En 1905, quan la fase reivindicativa ha acabat, Joan Mir reflexiona les mancances del moviment sindical a Menorca en un article complet, *Fraternidad*, on es lamenta de la manca de resitència, de la poca confiança en el futur i la insolidaritat d'alguns sindicalistes.

Bencenes, Joan Mir confiarà sempre en el sindicat despolititzat. Quan uns anys després el cridin per presidir la creació de la Federació Obrera de l'Illa de Menorca, retirat ja de la vida llibertària, només s'hi oposarà al considerar que la Federació únicament pretenia ser una plataforma política de la recentment creada Agrupació Socialista del PSOE. Ell pot col·laborar en la seva implemenciació a Maó; mai, emperò, permetrà que els sindicats siguin fors electorals. El sindicat serà, en aquests termes, una de les poques eines revolucionàries en què Mir confiarà. Així com les escoles integrals han de preparar els fillets i adolescents per a la societat del

7.- Joan Mir. *Los antiguos gremios* E.P.O. 29.05.1913. núm., 357.

pervindre, els sindicats també tenen una missió educativa. No només són instruments de pressió davant el capital, són els centres en els quals els treballadors aprenen els avantatges de la solidaritat i de la fraternitat.

6.- La unitat sindical.

Hem de partir de la situació a Menorca, en la qual Joan Mir desenvolupà la seva obra. Els sindicats d'ofici que es van anar formant al tombant del segle (sabaters, forners, fusters, etc.), i que van abocar en la creació de la FOM¹ en 1902, van tenir el col·lectiu anarquista com els seu principal promotor. Això no vol dir que fossin organismes de caràcter llibertari. La presència i expansió del PSOE a Menorca, amb la UGT, amb la introducció de la ideologia marxista, no és palesa fins les acaballes de la segona dècada del segle. Per tant, a la pràctica, la qüestió de la unitat sindical no es visqué amb la intensitat que van conèixer altres llocs de la península. Joan Mir ho plantejaria en termes teòrics i globals. Tanmateix, en 1918, quan es fundà una nova federació sindical a Menorca, aquesta ja reunirà independents i militants de la UGT i la CNT i, malgrat els conflictes que van esclatar periòdicament, va esdevenir una experiència unitària fins el trencament definitiu.

Mir plantejà la unitat de la classe obrera, com és lògic, centrant-la en les relacions entre les dues grans forces revolucionàries, entre els marxistes i els anarquistes. Per ventura, entre ambdues es donaven una sèrie de diferències bonibé insalvables:

a) Organitzatives: els anarquistes sempre van acusar els marxistes d'autoritarisme i centralització, a l'hora que van defensar la major autonomia pels individus.

b) Tàctiques: els anarquistes van defensar la no participació en les accions polítiques legals, limitant el combat en el camp eco-

nòmic i sindical. Pel seu costat, sense negar l'acció directa, els marxistes van acceptar la participació política en les estructures parlamentàries burgeses.

c) Ideals: mentre que els marxistes plantegen la conquesta de l'aparell de l'Estat per establir la dictadura del proletariat, els anarquistes defensen la desfeta de l'Estat com objectiu primordial.

d) Protagonisme revolucionari: en aquest extrem, Marx havia previst que fos el proletariat industrial dels països capitalistes més desenvolupats, mentre que Bakunin hi sumà el lumpen, els desclassats i els rebels.

e) Acció revolucionària: ja sabem que pels marxistes l'acció es presenta després de l'anàlisi científica de la realitat. Pels anarquistes, en canvi, l'acció pot ser un esclat instintiu, un projectar l'acció popular en la immediatesa.

f) Organització: en aquest aspecte, els primers proposaren una organització legal, pública i de masses. Els anarquistes van reclamar una organització secreta, retringida.

Són moltes les qüestions que separen les dues forces. La principal és el model de societat a instaurar.

«... la palabra an-arquía, por su sentido etimológico, no juzga la organización económica de la sociedad del provenir; pero históricamente los anarquistas no podemos olvidar que formamos parte del Socialismo Internacional, diferenciándonos de los demás socialistas, aparte cuestiones de procedimientos, en que estos quieren conservar el Estado, gobernando más o menos democráticamente, mientras que nosotros queremos prescindir de toda forma autoritaria. Esta diferente apreciación del problema político no es obstáculo para que unos y otros aspiremos a la socialización de toda la riqueza...». (3)

A Menorca, aquesta diferència insalvable en altres indrets, es considerada circumstancial, accesòria, per ell. Sens temor, Joan no es cansà mai de demanar la unitat obrera. No ja la dels marxis-

tes i anarquistes menorquins, entre altres raons perquè durant molts d'anys els anarquistes van estar sols, sinó dels obrers com ens individuals. De fet, el pensador maonès va reduir les dificultats per a la unitat a unes dimensions més morals i psicològiques (9). Segons ell, la unitat no pot suposar cap impediment i sí molts de beneficis. Les contradiccions entre el comunisme i el col·lectivisme no mereixen ser analitzades, l'únic refús a la unitat és aquella que hi vulgui integrar també els polítics, encara que provinguin de les files progressistes.

7.- La vaga.

La conquesta obrera del dret a la vaga va ser laboriosa, el resultat d'una llarga i costosa batalla. Igualment difícil va ser la seva acceptació com a eina revolucionària per part de les masses proletàries. En la primera etapa anarquista a Espanya, anterior a Joan Mir, es donà una certa ambigüïtat quant a la funció de les vagues. De fet, les primeres apareixen bastant barrejades dins una àmplia estratègia de tipus reformista.

A la llarga, la vaga va esdevenir la bona pràctica perquè arrenconava els republicans del protagonisme en la conquesta del carrer, perquè plantejava una excel·lent oportunitat per l'acció directa. La vaga suscita una acció violenta, no pel motiu que hagi de concloure forçosament en sang, sinó perquè corca l'ordre burgès. Per Mir està clar que es tracta d'una actitud obligada, no un gust o una diversió. Per ell és la més clara expressió de la lluita de classes. I tanmateix, les vagues no únicament poden resultar un medi per avançar amb conquestes parcials, sinó que també esdeven

8.- Joan Mir. *Buena labor* E.P.O. 4.05.1906. núm., 251.

9.- Joan Mir. *Las huelgas* E.P.O. 10.06.1904. núm., 152.

decisives plataformes on es projecten les idees revolucionàries. Durant la vaga, els obrers es tornen més receptius i sensibles als assumptes sindicals, i és un moment propici per a la propagació dels ideals entre les masses insatisfetes.

«Las huelgas son útiles siempre como manifestación del espíritu revolucionario, como significación del descontento ante las miserias del actual régimen, como demostración del deseo de mejoramiento. Pero no son las más importantes aquellas en que se discute un poco de aumento de salarios o alguna pequeña mejora en las generalmente insufribles condiciones de trabajo. Los más importantes son las que se realizan para defender la dignidad de toda la clase obrera atropellada...». (10)

En plena expansió del moviment sindicalista a Maó, Es Castell i Alaior, durant els primers anys del segle XX, coneixem una onada de vagues, de conflictes entre obrers i empresaris. Són una novetat a Menorca; les notícies ens parlen d'escàndols i violències, de fracassos i victòries. Dos van ser els principals obstacles que van haver de superar els vaguistes: a) l'acció repressiva de les forces de l'Estat; i b) la crítica interessada que les vagues destruïen la riquesa de tots, produïen víctimes i fam. La primera els serví per presentar-se com a màrtirs en la defensa dels febles (molt en la tradició cristiana), i la segona per atacar la hipocresia dels conservadors.

Bencenes, el moviment vaguista prest defallí, no perquè hagués vist satisfetes les seves reivindicacions, sinó per mor de la desmoralització davant els pobres resultats. El fenomen fou generalitzat i motivà la crítica de Mir a la utilitat de la vaga com a eina revolucionària. (11)

10.- Joan Mir. *Dignidad y solidaridad*. E.P.O. 1.07.1904. núm., 155.

11.- Joan Mir. *¿Hay algo que hacer?* E.P.O. 11.01.1902. núm., 87.

8.- El reformisme.

No es tracta de la posició adoptada pel conservadurisme catòlic del XIX, el qual, ignorant el nou model social imperant, presentava la resolució dels conflictes socials com un problema de regenerar espiritualment la societat, sobretot les classes treballadores, enaltint una acció -fonamentalment individual- com era la pràctica de la caritat per part dels privilegiats i, com no, de la feina i l'estalvi per part dels desposseïts. Tot això sense que s'hagués de donar cap altra reforma en profunditat, justificant com a natural la divisió entre pobres i rics. Aquesta posició conservadora i interessada fou durament criticada per Mir.

«... no hay bondad en el corazón de los ricos, no hay amor ni caridad; no hay más que un egoismo hipócrita, cuya forma de manifestarse es la humillante y escasa limosna; la limosna que, como dicen Anatole France, «envilece tanto al que la da como al que la recibe». Con la limosna compra el rico por pocos céntimos la tranquilidad de conciencia par seguir triunfando en la abundancia y en el lujo sin hacer caso de la miseria que le rodea y que el mismo ocasiona... La limosna es el sello de la desigualdad, de la injusticia, del privilegio...». (12)

El reformisme de finals de segle ja és d'una altra naturalesa. Es basa en la confiança entre la col.laboració, no lluita, de les classes per anar solucionant els conflictes que la desigualtat presenta. D'una banda es tracta de limitar el creixement de les prerrogatives del capital i, paral·lelament, de protegir les necessitats immediates de les classes més baixes. En el fons, es tracta d'una temptativa de les classes dirigents per frenar la progressiva exaltació social, el perill de la revolució, amb la suma de reformes successives, prou mínimes per no variar la naturalesa de la societat.

12.- Joan Mir. *La caridad cristiana* E.P.O. 12.10.1906. núm., 274.

Els anarquistes, òbviament, es van oposar de tot d'una a la tàctica. Per ells, qualsevol projecte reformiste significava transigir amb la dominació burgesa, acceptar la propietat privada dels mitjans de producció i del règim de desigualtat... només per uns petits premis materials. En resum, els revolucionaris no podien acceptar reformes parcials perquè així llevarien força a la reivindicació global de la nova societat.

Joan Mir també ho va veure aixuixines. A més a més del que considerava que eren gratuïtes concessions dels rics, trobava que portar la lluita al terreny de les reformes volia dir fer-la inacabable. Ultra això, Joan considerava les reformes com una befa a la veritat, una falsetat.

Ell va identificar el reformisme amb la creació de les Juntes Locals de Reformes Socials, i ho denuncià com un engany per despistar la lluita del treballador, de frenar l'activitat revolucionària. Això no significa que Mir, com la resta d'anarquistes, no es preocupassin d'arrabassar concessions puntuals al poder (jornada de vuit hores, higiene en el treball, millores salarials, associacionisme sindical, etc.). Per als llibertaris, les conquestes puntuals eren avenços estratègics, causes propagandístiques. La propagació de la idea i de la *demostració* de la seva força. També tenien altres efectes, com l'enaltiment de la unitat dels treballadors, la solidaritat entre els oprimits, la presa de consciència, l'erosió del poder establert, etc.

Aquesta és la posició de Joan Mir durant la seva llarga trajectòria anarquista. Malgrat que el tema serà aprofundit en la seva biografia, val a dir que Joan Mir abandonarà aquests postulats fonamentals una volta deixat l'anarquisme. Així com altres creences l'acompanyaran durant tota la seva vida, en les qüestions de lluita de classes prest fet pensarà d'una altra manera. No puc resistir reproduir un fragment de l'article *La gallina dels ous d'or*, publicat en 1919.

«... patrons i obrers representen interessos encontres, i uns i altres tenen dret a fer valer ses seves raons a son degut temps i en bona forma; pero també hi ha interessos comuns i superiors a cada un dels estaments, com son els interessos vitals de sa colectivitat social; quan aquests corren perill, tóts hem de deixar anar ses coses petites per salvar ses grosses...». (13)

9.- La difusió de les idees. La propaganda.

La propagació de les idees, en un moviment que vol ser de masses, és una de les primeres qüestions que s'han d'observar. Si tenim present que -per a ells- els grans obstacles que impediien la definitiva consolidació de la revolució eren la ignorància i la manca de consciència. La primera actitud resoltament revolucionària era el combat d'aquestes nafres. Ambdues només podrien ser vençudes amb la constant i reiterada difusió de les idees, amb la divulgació de la ciència i la raó. L'escola i la premsa, i els llibres, van ser les grans armes per envestir l'empresa en les millors condicions.

9.1.- El proselitisme en la premsa.

No és una casualitat que el nucli vertebrador de la tasca de Joan Mir sigui un periòdic, un setmanari. *El Porvenir del Obrero* va sortir durant desset anys, amb gairebé quatre-cents nombres. *El Porvenir del Obrero*, el qual analitzaré degudament a l'hora de l'estudi biogràfic, va suposar la plataforma ideal per divulgar els coneixements i les idees, i també per congregar entorn seu els principals dirigents anarquistes menorquins.

Hi ha, en Joan Mir, el convenciment que la revolució s'havia

13.- Joan Mir. *La gallina dels ous d'or* L.V.M. 17.12.1919. núm., 5002.

de preparar amb la deguda antelació i paciència, i sabia del poder de la premsa. L'expansió de la premsa anarquista és un fet. La divulgació del pensament racional i la seva concepció com a motor del procés històric és tòpica dels anarquistes. Llevat dels nietzsterians, bona part dels anarquistes van dedicar els esforços a posar en marxa una àmplia i variada xarxa propagandística, en la qual sobresortien els diaris i les revistes locals. També es poden avaluar les Biblioteques de Divulgació, com la que posà en funcionament *El Porvenir del Obrero*, amb l'edició local d'obres de Kropotkin, A. Lorenzo, o Claramunt, amb l'edició de folletons, etc. Tot l'afany era poc davant l'última finalitat de la propaganda: l'ensenyament i la formació de la persona lliure i autònoma, capaç de viure en harmonia.

9.2.- Propagadors de la revolució.

Joan Mir, potser en la sospita que el projecte de crear militants-propagadors pot caure en la creació involuntària d'una èlite d'avantguarda, reflexionà sobre el tema. Ho fa sense perdre de vista la crítica a l'individualisme radical d'alguns sectors anarquistes, avisant que el militant que prengui la postura de predicar amb la pròpia vida ha de ser un ésser enèrgic i honest, inviolable a les temptacions d'esdevenir líder. En l'empresa, primer s'han de formar un nombre important d'éssers conscients i compromesos, que sàpiguen quins són els seus drets i que s'hagin alliberat de les traves del militarisme, de la violència, de la religió, dels vicis burgesos i, pardessú, de la ignorància que oprimeix la societat. Només quan s'hagin conegut els exemples d'altres com ells serà possible projectar la revolució definitiva. Lògicament, aquesta preparació/transformació prèvia no ha de ser només mental, també ha d'operar en els sentiments i en la conducta del pioner revolucionari, tant públicament com en privat.

La qüestió no solsament es pot llegir a *El Porvenir del Obrero*. El proselitista ha de sobre practicar l'ètica futura en el món abrupte i contradictori en què viu.

«... el mejor procedimiento, pues, para llegar a la revolución social y por consiguiente a la implantación de la sociedad igualitaria y libre és hacer á los hombres dignos, por su moralidad y su inteligencia de vivir en la igualdad y en la libertad. Para ello es de gran utilidad la propaganda oral o escrita, pero las mejores predicciones son con el ejemplo». (14)

Es tracta d'ajudar a la transformació del medi. El medi no és altra cosa que l'àmbit social i material en el qual es desenvolupa la vida de l'home. Obviament, en una societat desigual, on és nul·la la llibertat, on la burgesia controla l'accés a la cultura, els treballadors no troben altra cosa que impermodus a l'hora de progressar en la seva educació. L'organització d'una àmplia xerxa d'escoles integrals a Menorca, respon perfectament a la pràctica dels llibertaris. Les escoles, emperò, van dirigides als menors; pels adults es posen en marxa les publicacions anarquistes, *El Porvenir del Obrero*, els folletons i opuscles, la Biblioteca de Divulgació, la sala de lectura, l'Ateneu Obrer, etc.

A poc a poc, en els seus escrits darrers és palès, la confiança primera en els efectes revolucionaris de l'expansió de les idees va minvant. El procés acaba amb la negació del seu caràcter definitiu. En definitiva, la transformació només la pot portar la revolució social: es tracta de concatenar dos processos diferents, el primer, de naturalesa progressiva, evolutiu, intel·lectual, pacífic i constant; el segon, típicament revolucionari, sobtat i violent, com a conseqüència directa del primer.

10.- Un ensenyament per a la llibertat.

El tema de l'educació integral ens condueix indefectiblement a vincular els anarquistes als moviments progressistes i utòpics del XVIII, des de Rosseau fins Owen o Saint-Simon. La qüestió ja està plantejada -provinent dels congressos de la Primera Internacional a Lausana o/i Bruseles- abans de la Primera República, trenta anys abans que Joan Mir llançàs la campanya de les escoles integrals a Menorca. La vessant històrica del procés menorquí, així com el protagonisme del personatge, quedaran contemplats en l'estudi biogràfic. Les reflexions presents més tost són per a involucrar-nos en el substrat ideològic i teòric de l'experiència singular.

En principi, els anarquistes parteixen d'un conjunt de consideracions bàsiques, sobre les quals s'aixeca la nova concepció de l'ensenyament:

a) La importància de l'educació com una necessitat concreta, un dret moral i un instrument que, en mans del proletariat, afavorirà la seva alliberació.

b) La necessitat d'un ensenyament públic, a càrrec de l'Estat o de col·lectivitats prou àmplies i representatives.

c) L'obligació que l'ensenyant sigui racional i laic, adequat al creixement harmònic de la ment de l'home; amb la inclusió de la formació pràctica i racional, de l'aprenentatge professional en una educació vista com una globalitat.

«... ha de ser la escuela campo abierto á todas las opiniones, y, por tanto, la enseñanza será laica con todas sus consecuencias, pues siendo la enseñanza científica y racional la base de la educación integral, dicha enseñanza se apoyará forzosamente en la razón de cada niño, el qual deberá educarse convenientemente para acostumbrarse á descubrir la verdad y acomodarse á las enseñanzas de la Ciencia (...) La escuela no será antireligiosa: por sobre los dogmas particulares hay la Ciencia de la Religión, los

principios religiosos fundamentales, que tienen un sitio preferente en el programa escolar».

Així, en el programa que Joan Mir dóna a conèixer en el folletó «*Proyecto de Fundación de una Escuela de Educación Integral*», en 1899, podem observar les assignatures següents: Treball manual, Llenguatge, Antropologia Moral, Dret i Economia, Història de la Civilització, Sociologia, Història Natural, Agricultura, Música, Geografia, Aritmètica i Comptabilitat, Gimnàsia i Jocs, Geometria i Agrimensura, Física i Química, Indústria, etc.

El tema de l'educació en el corpus teòric i en la pràctica revolucionària anarquista, va conèixer etapes de molt divers signe. Les preocupacions pedagògiques es van mantenir enceses girebé fins finals del XIX, i llavors van ser retirades rera els plantejaments tàctics i els projectes utòpics de caire més radical. Amb la desfeta de la Federació i la irrupció de nous cercles anarquistes, el tema de l'ensenyament tornà guanyar preponderància a principis de segle. L'ensenyament laic apareix com una acció més en el repertori oficial de *la propaganda pel fet*.

La refeta i expansió de l'ensenyament racionalista, no només com a instrument de propaganda, sinó com un territori a conquerir, es donà a principis de segle amb l'obertura de l'Escola Moderna de Barcelona. Crec que és interessant recordar la presència de Joan Mir a l'Escola Moderna en el moment de la seva organització i endegament, convé recordar la procedència Moderna de molts dels mestres que van treballar després a Menorca, convé recordar la constant corespondència entre el maonès i les membres més destacats de l'Escola Moderna. No és estrany que aquest fos un dels camps preferits de les activitats de Joan Mir i, igualment, allà on seran més palesos els seus èxits.

El gran relleu que, a partir de 1900, es donà a les qüestions pedagògiques dins la filosofia anarquista, no només prové de la

necessitat d'*elevar* el nivell cultural del poble, sinó al valor intrínsec que s'atribueix a les experiències educatives.

L'educació por ser ja vista com una pràctica llibertària, de fet, la proposta integral comença per eliminar el principi d'autoritat a l'escola. Així, la superioritat del professor sobre els alumnes no és el resultat de la possessió de l'autoritat, sinó del coneixement científic, un coneixement que ell posseeix i que està encarregat de divulgar entre els seus alumnes.

«... el maestro no debe imponer dogma alguno. Debe acostumar al niño á razonar, á pensar, a observar, y jamás tendrá derecho para imbuir sus opiniones, sino que se halla en el deber de educar al niño á fin de que juzgue por sí mismo, de que forme él su opinión sobre cuantas cuestiones se sometan a su consideración...». (15)

La qüestió de l'educació integral va ser una de les més considerades per Joan Mir. Entorn d'ella va publicar multitud d'articles i opuscles diversos. L'anàlisi de la dilatada obra em permet ordenar una sèrie de característiques que trob que centren totes les exposicions:

a) L'ensenyament ha de ser racional, i això vol dir científic i laic. Amb aquesta orientació es pretén assolir tot un procés històric d'expansió de la raó i del coneixement; un procés que s'arrela al deixondir de les etapes finals de l'Edat Mitjana, que avença amb els discerniments de la ciència en el segle XVII, que es consolida quan el saber s'imposa a la naturalesa, ja en els segles XVIII i XIX.

Quant al caràcter laic, Joan, a diferència d'altres autors com l'arquefamos Ferrer i Guàrdia, que la defineixen com l'oposada radicalment a la religiosa, és més tolerant, i així indica que l'ensenyança ha de ser religiosa, emperò que els principis bàsics de la re-

15.- Joan Mir. *Educación Integral* Folletó. Imprempta Fàbregues. Maó. 1899. p.5.

ligió (no especifica quina) i la moral s'ha de sebre i valorar. Això no és impediment perquè no critiqui amb duresa els col·legis religiosos.

«... la enseñanza moral basada en la historia bíblica es desastrosa. Eso de fundar la moral sobre la idea del temor de un Dios del templo, del Dios de Adán, que castiga una falta pequeña y ridícula con penas perpetuas (...) Como el Dios de Noé, que se arrepiente de haber creado al hombre (...) Como el Dios de Jacob, que permite y premia los abusos de confianza y los engaños y las estafas que realizó este patriarca contra su propio padre (...) Como el Dios de José, que se vale de sueños para profetizar el porvenir... Es preciso, para asentar la moral sobre bases firmes y seguras, desterrar a ese Dios de nuestras Escuelas (...) Es absolutamente necesario sustituir esa estúpida enseñanza por la enseñanza racional de un Ser Supremo, Providencia del Mundo y creador de cuanto existes». (16)

b) L'ensenyament ha de ser integral. El concepte s'empra per oposar-lo a la idea de l'ensenyament antic, tradicional, memorístic, basat en el temor, inútil. Ell, en l'alternativa, proposa premiar els treballs manuals, l'exercici físic i l'aprenentatge professional.

En certa manera, el projecte convergeix amb la reforma estatal tendent a preparar professionals suficients per a les noves tasques industrials. Té una explicació: en la nova societat industrialitzada, l'antic sistema no té sortida; ja no fan falta minories privilegiades detentores del saber, sinó que són precises masses acondicionades per a nodrir la demanda de diverses categories de mà d'obra especialitzada. Davant aquesta reforma, la idea anarquista de la integritat de l'ensenyament transpassà el simple marc de l'aprenentatge professional per esdevenir norma, component essencial del desenvolupament harmònic de l'ésser humà.

16.- Joan Mir. veure nota 15.

El desenvolupament havia d'abastar tots els sentits: intel·lectual, manual i moral. El principi ens suggereix una escola que practica, que s'ha oblidat dels antics mètodes llibrescs. Són idees que apareixen ben explicades i desenvolupades a l'opuscle que abans he mencionat, un llibretó introbable avui, però de consulta obligada per tots aquells que vulguin aprofundir en les idees pedagògiques del personatge.

Sense arribar a l'extremisme d'altres autors, que s'inclinaven per la supressió dels llibres per basar l'escola exclusivament en mètodes directes. Tanmateix, Mir i Mir també es mostra favorable a fomentar al màxim l'ensenyament pràctic, i així s'ha de comprendre la preponderància que dóna als treballs manuals, a l'educació física, a les excursions: el contacte amb la naturalesa, amb el medi, l'ensenyança aplicada també al coneixement de l'àmbit en el qual la persona es va formant.

c) L'ensenyança ha de ser igualitària. O sia que ha d'abastar totes les classes socials. Afirmar que ha de ser obligatòria i gratuïta, assumida per l'Estat o, per la nova societat. En el cas que l'Estat, com es comprova, no accepti l'organització de l'ensenyança integral que, en el caràcter que li donen els anarquistes, en realitat ha de servir per a transformar-lo, ha de ser la societat -els seus *elements progressius*- qui la posi en funcionament.

«... Procede que los elementos liberales y progresivos de Mahón hagamos un esfuerzo para que pueda ser un hecho la creación y el sostenimiento de una Escuela educativa que contribuya á hacer la luz en los cerebros de nuestros hijos, y desarrolle, cultive y dirija todas las energías de su ser para formar hombres fuertes, sabios, e inteligentes, buenos y amantes de lo bello (...) Una peseta, media peseta, veinticinco céntimos todos los meses, pocas son las familias que no puedan abonarlo». (17)

17.- Joan Mir. veure nota 15.

Com es comprova, la crida és molt àmplia, l'escola es pretén oberta, irradiadora. En la pràctica, les escoles integrals menorquines van dirigir la seva feina cap els fills de les classes menys afavorides; ho van fer perquè volien obrar conseqüentment amb la pròpia ideologia, i ho van fer també perquè les capes burgeses -davant un fenomen que creava intranquil·litat- van tancar files entorn de les escoles públiques i, sobretot, religioses.

L'obediència al principi de la igualtat és palesa també en la supressió dels premis i les classificacions. Tot està orientat a eliminar les causes de les competències entre els alumnes.

Es una experiència típicament llibertària, una reivindicació que encara es manté viva avui. A diferència de l'escola Integral, l'altra gran experiència educativa contemporània a ella, la Institució Lliure d'Ensenyança, no va treure aquestes pràctiques del premis i els càstics, únicament les moderà.

Una altra propietat que revela l'afany de les escoles integrals és el de la coeducació de sexes. Projectar la mateixa educació per a al.lots i al.lotes. De tota manera, aquesta idea tampoc no és original. Un altre cop hem de recular fins els utòpics (Babeuf o Owen) per trobar els seus orígens moderns. Ni és original, ni és exclusiva: també la va assumir la Institució Lliure d'Ensenyança i les Escoles Pies.

Malgrat la general acceptació, la coeducació no va deixar de conèixer fortes oposicions. Oposició que pot venir des de les mateixes forces revolucionàries (Rosseau o Proudhon), o des dels medis conservadors. Pels seus promotors, entre els quals trobam Mir, les raons que incideixen a plantejar la coeducació són múltiples i diverses: una sortida lògica davant la coexistència en la societat; el reconeixement dels mateixos nivells d'intel·ligència; una pràctica d'acord amb la moral natural que romp tabus i represions.

d) L'ensenyança ha de ser revolucionària. No és perquè en

ella s'hagin d'entrenar els futurs militants socialistes i llibertaris, sinó perquè l'accés a la ciència, a la cultura, a l'educació, és un acte capital per practicar, per precipitar la nova societat.

«... hombres de progreso: republicanos, ácratas, socialistas, liberales todos: falta en Mahón una Escuela de Educación Integral donde se estudie sin textos, donde se hagan hombres (...) El problema de la redención del proletariado es un problema pedagógico, un problema de educación. Mientras no se eduque bien á los niños no hay redención para la humanidad». (18)

Tota la base ètica que dóna contingut transformador a l'Escola Integral es fonamenta en la igualtat i en la llibertat i en la fraternitat. Es la subjecció als referits principis decimonònics que impulsa els anarquistes a oposar-se al model d'ensenyança estatal, o a les reformes que aquest pugui promoure. Si l'estat és l'encarnació del mal (...), serf de la classe privilegiada, dels contraris al progrés, de la igualtat i la llibertat, mai no podrà potenciar canvis substancials que ataquin paradoxalment la seva naturalesa. L'educació oficial ha de ser dirigida a la domesticació i amansament dels fillets; a partir de les escoles, els al.lots han d'assumir la jerarquització d'una societat desigual; mentre que la llibertària és la que pretén un desenvolupament global de l'al.lot, basat en els mateixos principis de la societat que proclama.

El sentit revolucionari de l'escola integral es pot llegir en la denúncia sistemàtica de l'ensenyança classista, confiada a l'Església i basada en les metodologies més tradicionals i reaccionàries; i es llig també la censura d'una educació laica, estatal, dirigida a legitimar la societat i a preparar els nous productors que necessita.

Superant les denúncies i condemnes, els llibertaris presenten l'ensenyament integral com alternativa per a crear l'home lliure i autosuficient.

18.- Joan Mir. *Educación Integral* E.P.O. 10.05.1900. núm., 44.

Capítol cinquè: SOBRE L'IDIOMA I L'AUTONOMIA

1.- La despreocupació autonòmica.

Joan Mir és principalment conegut, amb totes les reserves, com a anarquista i regionalista. El caràcter anàrquic l'hem seguit fins ara. Es hora, sense que siguin trets aclarits, de pertocar el sentiment regionalista del maonès.

Els seus articles -en català i sobre temes locals- a *La Voz de Menorca*; la presidència d'una il.lusionada temptativa com va ser *La Nostra Parla*; la participació en la redacció del projecte autonomista de 1923-24, etc., són episodis que marquen el caràcter. Tots ells pertanyen a una etapa ideològica que sobrepassa el present estudi, que surt del cicle àcrata, i que vull abastar ara a crema-dent. Quan en faci anàlisi de la seva vida, serà més àmpliament estudiat.

No obstant això, crec que seria una bajanada pensar que la sensibilitat regionalista no emergí abans que no va deixar l'anarquisme i va entrar en *La Voz de Menorca* i el cercle d'influències del republicanisme radical, on no únicament robà lerrouxistes sinó també un curull d'articulistes joves i d'empenta que veien el procés autonomista de Catalunya com un model a seguir. Es en els últims anys, quan Joan Mir contacta amb una generació de maonesos tan activa com la que formaven -entre altris- Marçal Pascuchi, Joan Timoner Petrus, Hernández Mora, etc.

La qüestió de l'autonomia, de la salvaguarda de la personalitat

de l'illa, de l'organització del món, del nacionalisme, són interrogants que es plantejà des de sempre. Cert que, al principi, ho feu amb menor intensitat, esporàdicament, emperò no hem d'oblidar que en Mir de llavors el que pretenia era canviar la societat de dalt a baix, no un bocí. Refent els diferents comentaris espargits en el temps, Mir se'ns presenta com un home contradictori; en tot cas, les seves opinions difereixen unes d'altres, depèn de l'època, depèn de l'ens a què es refereix.

1.1.- El federalisme

La teoria federal envaí Espanya primer en la seva versió proudhiana: ho va fer de la mà de Pi i Margall, un dels personatges més admirats per Mir. Posteriorment va ser la perspectiva bakunista divulgada per James Guillame, la que penetrà dins l'estat. Ambdós autors sovintegen les planes d'*El Porvenir del Obrero*. L'internacionalisme proletari espanyol acceptà de tot d'una la formulació federalista, i arribà a l'explosió més completa en els anys vuitanta (Nieva, A. Lorenzo, F. Thomàs, Tarrida, Mella, etc.), quan els grans autors s'hi posen a fer feina. Tots aquests també son divulgats, una dècada més tard, a *El Porvenir del Obrero*. Els principals caràcters del federalisme anarquista inicial, els que primer va rebre Joan Mir, són aquests:

a) les enteses federals s'han de basar en la col·lectivització prèvia dels mitjans de producció. Perquè el seu funcionament sigui efectiu s'han d'establir en un estat de plena igualtat econòmica. No només entre els homes, alliberats del jou de classe, sinó també entre les àrees geogràfiques.

b) Les entitats que subscriuen les enteses són ens en els quals la unió de les persones té una base real: la propietat, el treball, el territori, la cultura..., elements comuns i compartits. Només

així es dóna la base racional que permet l'entaulament de pactes de cooperació segurs i fermes.

c) Les enteses federals esdevenen rectores de la vida econòmica i política (administració) de la nova societat.

d) El federalisme anarquista nega la constitució de qualsevol mena de poder polític o d'organisme social que concentri les decisions comunitàries que no siguin acceptades per tots els membres de la comunitat. En aquest apartat es pot entendre l'oposició al federalisme liberal quan aquest és entès com una senzilla descentralització. Pels republicans federalistes, la descentralització afebliria el poder polític de l'Estat; pels anarquistes, el multiplicaria, l'involucraria més i més en la societat.

e) El principi federal que regeix la unió dels treballadors i les seves societats afecta tant l'organització revolucionària en el present com la global, quan s'hagi assolit la societat futura.

1.2.- La ciutat. El municipi.

La idea del municipi autònom, regit segons els principis de la col·lectivització, la democràcia directa i les relacions federals i harmòniques, pot semblar una reedició de l'idealisme de Rousseau de la vida política senzilla i primitiva, o també pot aportar reminescències dels plantejaments més avançats d'utòpics com Cabet o J.B. Godin.

Aquests autors parteixen de dos suposats: a) el mite del pacte social, que és el de la creació voluntària d'una comunitat, feta emperò a partir de decisions individuals, barrejat amb la teoria federalista, també de gestació liberal (Montesquieu, Tocqueville, etc.). i b) la idealització de les comunitats primitives, esdevingudes models d'un consumisme autèntic, desenvolupat d'acord a les lleis naturals.

En les primeres idees que va transmetre Joan, destacà la del municipi com a centre de la vida social, econòmica i política, com la referència més lògica sobre la qual es podria organitzar una societat més extensa en la suma de federacions de municipis. Malgrat que va ser una postura que va mantenir molt de temps, en plena revisió, el municipi començarà a ser tractat no tant com una entitat revolucionària (que trenca el concepte de pàtria burgesa i tots els afegitons), sinó des d'una òptica molt més moderada, afectada de romanticisme i de nostàlgia.

«... lo primer que havem de comprendre es assó: que es Municipi es ca-nostre, que els interessos que s'Ajuntament administren son interessos nostros i que bona part des mal que se fa podrian aturar-lo i que se podrian fer moltes coses bonas que no s'han fet mai, en benefici de tots i per a millorar ses condicions de se vida de tots i principalment de se part des pobres, quei son es major nombre i els qui més ho necessiten...». (1)

La importància donada al municipi explica que -esdevinguda la crisi ideològica anarquista- abandoni ocasionalment el seu declarat abstencionisme per donar suport a les candidatures republicanes, i concretament a la labor personal de dos polítics que sempre admirà: aquell que serà un dels batles més populars de Maó, el republicà Pons Sitges, i el seu deixeble anarquista, que arribarà a ser delegat del Govern a Balears durant la Segona República, en Joan Manent.

1.3.- La regió.

Sorprèn, i és ben cert, els pocs textos de Mir sobre el tema; pocs i d'escàs contingut ideològic. Igualment sorprèn que el cercle anarquista de Maó i Es Castell (posteriorment també Alaior), que planta batalla en tants fronts, no es mobilitzàs mai en aquesta

1.- Joan Mir. *Autonomia Municipal* L.V.M. 28.11.1917. núm., 4395.

qüestió. Un assumpte que, en definitiva, no deixa de ser un gran suport psicològic de qualsevol moviment polític.

En general, els anarquistes van criticar durament tots els moviments de tipologia nacionalista. La seva actitud davant el catalanisme -com qualsevol altra nacionalisme que pogués reproduir en petita escala qualsevol tipus d'autoritat estatal- es basà en la coneguda oposició a la mateixa essència de l'Estat. No hi van faltar les acusacions que la lluita nacionalista embrolla i atabala una altra lluita fonamental: la lluita de classes, la lluita social. Els anarquistes mai no van poder encobeir les propostes nacionalistes que donaven per superada la lluita social en nom d'una figurada entesa de les classes que combaten per una idea nacional. A part d'això, la visió internacionalista contrària a les fronteres i que considerava la humanitat un tot solidari, van arribar a veure les lluites nacionals com a perilloses per la causa del proletariat i l'internacionalisme, adverses a l'harmonia que ha de regnar en la naturalesa.

Així també ho observà Mir.

«... en el movimiento regionalista hay de verdad un peligro, no para el Estado, sino para los pueblos. Este peligro es la tendencia de algunos a constituir estados pequeños, tan tiránicos y centralizados dentro de la región en que hubieran de constituirse, como Madrid lo ha sido de toda España...». (2)

En Mir no desdiu un tret important de l'anarquisme espanyol del segle XIX: la negació de les pàtries burgeses, i mai no acabà de comprendre la complexitat de la qüestió nacionalista.

No per això i més en l'última etapa ja regionalista, va deixar d'expressar un sentiment de respecte i admiració per l'illa i, en el fons, l'acceptació del catalanisme polític. Mir demostrà una sensibilitat vers la història peculiar de Menorca, fou capaç de presentarla com una pobre víctima dels interessos centralistes. Hem de pre-

2.- Joan Mir. *Regionalismo* E.P.O. 8.03.1900. núm., 35.

sumir, emperò, que no és tant un cant nacionalista com la censura a l'Estat opresor i al centralisme castellà.

«... Menorca, tan atropellada desde temps antics per els enviats dels Austrias, que despreciaven e n'els naturals de se ille i maltractaven a n'els Jurats ciutadans de ses viles; encara té fills tan cegos o tan egoistes que, per petites ventatjes de politica personal, voldrien negar a n'es poble els seus drets, i que sempre mos governàs ca-nostra una gent que viu molt enfora i que no sap ni en vol sebre res de ses conveniencies nostras ...». (3)

Si el regionalisme el retgirà amb la creació de més Estats, no vol dir que no es mostri favorable a la més àmplia autonomia en l'organització de la societat. Per a ell, aquesta només es pot practicar a partir de dotar els ajuntaments de les màximes competències, establint després federacions municipals sense fer cas a la divisió administrativa present.

«... Todos podemos ser regionalistas sin contradicción con nuestros principios de la revolución social internacional. Un regionalismo modernista, sin resabio de la edad Media, aspirando a la soberania de los municipios confederados bajo la base de la mutualidad ¿que hombre de provecho puede rechazarlo?». (4)

Així parlava en el tombant del segle. Fins i tot, el març de 1900, Joan Mir participa, juntament amb l'advocat mallorquí Lluís Martí, i el periodista català Lluís Figuerola, en un mitin regionalista en el saló-teatre del Casino de la Unió Republicana. El seu discurs, recollit per diversos mitjans d'informació, és una felicitació a l'eixida del regionalisme liberal orientat vers el progrés, i és una crítica al regionalisme tradicionalista i reaccionari que, segons diu, promou el clergat.

Amb els anys, Joan Mir s'allunyà d'aquesta guia i només hi

3.- Joan Mir. veure nota 1.

4.- Joan Mir. veure nota 2.

tornarà una volta abandonada la filiació anarquista i revolucionària. Des de les planes de *La Voz de Menorca* un home més moderat i cansat es desfà en la disquisició de temes locals, principalment en els referits a la llengua i la cultura pròpies. Bencenes, la força que l'empeny a la nova creuada no és ni de noves revolucionària, és fonamentalment tradicionalista.

Joan Mir, en aquesta última fase, va contemplar amb simpatia el moviment autonomista de Catalunya. La seva desvalguda estada a Barcelona, entre 1922 i 1923, treballant a *El Día Gráfico* i a *La Veu de Catalunya*, on s'amistançà amb Joan Estelrich, el va fer connectar més amb la realitat catalana. A la seva tornada, desesperança, Joan va ser convidat a presidir *La Nostra Parla*, una societat calcada de l'homònima catalana, que va tenir poca vida encara que representà una clara presa de consciència davant la problemàtica de la llengua, i de la naturalesa dels Països Catalans.

«... oficialment no existeix Menorca. No hi ha més que set Ajuntaments qui dependeixen de Palma de Mallorca, capital de se província, i prou. Assò es lò oficial, se mentide oficial; però se veritat de ses coses es molt diferenta (...) i pensam que noltros, amb els mallorquins i els ibicencs, som els catalans de ses illès, qui parlen es mateix llenguatge, tenen ses mateixes costums i sa mateixa historia...». (5)

2.- La llengua menorquina.

Vist aquest plantejament, no resulta estrany la disposició del nostre protagonista a debatre els elements més públics dels acceptats com a diferenciadors: la llengua, la cultura, la història, el centralisme, el paper dels ajuntaments, etc. Tots aquests temes van ser tractats en la prolífica etapa d'articles a *La Voz de Menor-*

5.- Joan Mir. *El Nostro Menorquinisme* L.V.M. 30.12.1918. núm., 4721.

ca. La seva anàlisi no correspon ja a l'estudi de l'obra anarquista.

Entre tots, sens dubte, la llengua va ser el més important. Almanco va ser el que va mereixer una major atenció en els seus escrits. Per en Joan, la parla menorquina és una part de la catalana, pertany a aquesta.

«... no hem de fer una llengua menorquina o balear; sino que tots hem de contribuir a s'enriquiment de se llengo catalana, procurant conservar els mots i les formes particulars, que se corrompien i se perdien si no en fessin son degut ús en se escriptura. No se pot fer una gramatica per cada vila, pero entre tots els pobles de sang catalana podem vestir un llenguatge ric i util per ses necessitats des nostro temps comú...». (6)

La unitat de la llengua catalana resulta de la unitat dels pobles que formen part dels països catalans. No es pot donar una explicació més senzilla i convincent. D'altra banda, així com Mir no considera positiu la creació d'una *gramàtica* particular, es guarda molt de donar tota la representació de la llengua a la que s'origina al principat.

«... per se meva part crec necessari dirvos, en primer lloc (es una carta dirigida al folklorista migjorner Francesc Camps i Mercadal), que estic del tot conforme de que se nostra parla no es més que una petita variació de se llengo catalana, i me pens que tots arribarem a comprendre que som catalans, fills dels qui varen prendre Menorca a nels moros i dels qui han anat venint d'aquelles oras ensá. Catalans som i en bon catalá acabarán per escriure tots aquells que vulguin fer-ho així com toca...». (7)

6.- Joan Mir. *Paraules amistoses* L.V.M. 23.01.1918. núm., 4439.

7.- Joan Mir. *Autonomia Municipal* L.V.M. 28.11.1917. núm., 4395.

La llengua és el principal element identificador de la comunitat; la seva defensa és la principal arma per a mantenir la personalitat, per a reafirmar una realitat que Mir accepta sense miraments.

Lista d'abreviatures emprades en el treball:

E.P.O. El Porvenir del Obrero.

L.V.M. La Voz de Menorca.

L.N.P. La Nostra Parla.

E.V.C. El Vigia Católico.

CONCLUSIONS

L'anarquisme és una ideologia heterogènia, complexa i mudadissa. Ho és no només per la multitud de tendència que va abastar, sinó sobretot per ser una ideologia en contínua revisió. Si ens plantejam considerar anarquista la doctrina que nega la família, en Mir no ho seria. Si ens referim a aquella que propugnava la col·lectivització de tota la propietat, no ho seria Bakunin. Si ho volem caracteritzar com l'exaltació de l'individualisme, Joan Mir-com Kropotkin, o Anselmo Lorenzo- estarien lluny. També hi seria en Tolstoi, si ens basam en la defensa de la violència revolucionària.

Un dels pocs principis comuns a tots és la negació de l'Estat. L'Estat contemporani vist com aquell que ix de les revolucions burgeses. L'Estat ha crescut a mesura que ho ha disposat el desenvolupament de la Revolució Industrial: l'esclat de la producció amb l'aparició de la divisió del treball i la formació de grans masses proletaritzades. L'Estat és l'instrument per a defensar els conceptes de llibertat que proposaren els burgesos utilitaristes i liberals. L'anarquisme va aparèixer en gran mesura per oposar-se a aquest Estat omniscent, autoritari, encarcarat, centralitzat... per enfrontar-se als polítics que l'enforteixen i el justifiquen. Encara més subtilment, es pot llegir en el fons de l'obra Mir un clam de protesta i condemna a les maneres de la societat industrial, a la despersonalització, la desigualtat bàsica i l'alienació que l'acompanyen.

La perspectiva ens indica un dels més celebrats caràcters de

l'ideal àcrta, i que Joan Mir exemplifica prou vegades la seva transformació d'ideologia obrera a credo moral, dirigit a totes les capes socials, encara que preferentment als desposseïts.

Complexitat, individualitat, variabilitat, eixos són que conformen la ideologia anarquista. Difícilment es poden manllevar uns principis generals, emperò he maldat triar les línies bàsiques que Joan Mir i Mir va respectar al llarg de la seva obra.

Gran part del seu ideari s'utilitza per projectar una societat futura, harmoniosa i abundant. La visió neix de la fixació de dos conceptes provinents de la Il·lustració: el regnat de la Naturalesa i l'harmonia natural benefactora. Són dos principis fonamentals; entorn d'ells es construeix la major part de les obres anarquistes a Espanya. Entorn seu, no només es pot plantejar amb pèls i senyals quina serà l'organització de la futura societat, sinó que també es pot treballar des d'abans en una sèrie de camps com els de la moral, la pedagogia, el feminisme i la família, el cooperativisme, etc. Sempre censurant la situació imperant, presentant-la com una conseqüència lògica del tipus de societat malèvola en què sobreviu la població, i proposant la solució a través de la verossimilitud de la societat que ells pretenen estar construint.

L'anarquisme és una ideologia heterogènia. Mir s'avé prou vegades amb els principis del liberalisme radical espanyol. Ho fa en assumptes clars: l'autonomia de l'individu, l'anti-clericalisme, la confiança en el progrés, etc. Emperò en altres qüestions s'hi acara fàcilment: la crítica a l'Estat, a la societat burgesa, al paper polític de les classes mitjanes, a la propietat privada, al patriotisme conservador, etc. La dualitat fonamental entre socialisme i liberalisme es dona en els escrits de Joan Mir; prou vegades ell mateix es definí amb qualsevol dels dos adjectius, encara que finalment refusàs el liberalisme. En definitiva, el seu ideari és una conjunció de la concepció democràtica, racional i liberal que espargí la burgesia

oberta i progressista arreu de la Primera República, i de la crítica essencial al capitalisme, obra de la perspectiva proletària.

Joan Mir i Mir pertany clarament al corrent kropotkinià de l'individualisme comunista. Des d'aquesta posició va denunciar l'enginy també àcrata de l'individualisme nietzstxià, clarament antisocial. Tampoc no dubtà en criticar la presència dels intel·lectuals figuratius en les files proletàries.

L'anarquisme de Mir és lleugerament particular. D'una part beu les grans obres contemporànies que té ocasió d'estudiar; per altra, les comprèn i les explica en una societat concreta. La seva obra ix en el remolí d'un procés de ràpida secularització de la societat maonesa en el tombant dels segle. En certa manera, les seves proposicions mesiàniques substitueixen, en la nova situació i per la cultura obrera, el paper que fins llavors ostentava i abastava l'Església. El component ètico-religiós sempre és palès en l'obra de Mir; si ja és un component típic de l'anarquisme, en el maonès esdevé un eix insubstituïble, fonamental.

El messianisme, la puresa i l'ascetisme populista, la universalització de la revolució, l'optimisme en el futur, la confiança en la naturalesa i la bonhomia de la persona, són sempre presents i substancials en l'obra de Joan Mir i Mir. La seva expansió i enfortiment és igualment el resultat de la decepció davant la política de la Restauració: el caciquisme, la corrupció, la vacuïtat de les reformes moderades, el burocratisme i la farsa parlamentària, són punts de crítica constant.

SOBRE LES IDEES I ELS ENGINYS

L'obra anarquista de Joan Mir es basa en una sistemàtica defensa de la llibertat individual, del dret de cadascú a viure d'acord amb la pròpia consciència i voluntat. Bencenes, Joan Mir no fou un individualista radical com altres autors seguidors de Nietzsche,

sinó que acceptà la tendència a l'agrupació voluntària dels individus basant-se en el principi kropotkinià de l'estaló mutu.

En els textos de Joan Mir, els propòsits individualistes i comunistes són compatibles, apareixen enfortits al presentar la llibertat individual no incompatible amb la societat sinó amb els poders bàsics que la sostenen: Estat, Religió i Capital. D'aquesta traça, el debat per a configurar l'home lliure passa ineludiblement per l'enfonsament de dogmes i institucions morals, polítiques i socials que esclavitzen la persona. Tanmateix, la desdogmatització de la vida va ser en realitat la seva substitució per un nou dogma: l'Home. Un home oferit com un principi absolut i idealitzat. Els seus nous mites seran la natura, la raó, la justícia, la ciència i el progrés, etc.

Per a Joan Mir, les drets inherents a l'home són naturals, anteriors a la constitució de qualsevol societat jerarquitzada. Els drets principals són: a) la igualtat econòmica bàsica; b) l'autonomia de cada persona vista com l'oportunitat de convertir-se en jutge màxim de si mateix; i c) el dret a l'associacionisme.

Els drets de l'home són els drets a la vida, emperò, a diferència dels liberals, són els drets a una vida viscuda en l'abundància i en plenitud. Amb una abundància i plenitud igualitàriament repartides.

La confiança de Joan Mir en la Natura, vista sempre com una veritat rectora de la societat proposada, neix de la persuassió de l'existència d'un ordre natural que jeu sota el caos visible. La naturalesa esdevé una entitat que simbolitza i materialitza la Raó i la Veritat. En aquesta guia, la Ciència serveix als ideòlegs per garantir i prestigiar la veneració a la naturalesa, d'una natura que passa a ser la contrarèplica visible a l'artificialitat de l'equilibri social autoritari i de prerrogatives i privilegis. Amb la plena absolutització de la Naturalesa, l'home s'ha d'aliar harmònicament amb ella, i s'ha d'organitzar seguint l'exemple inequívoc de l'ordre natural.

L'anarquisme va ser, en el tombant del segle, la ideologia política més alegre i confiada en les possibilitats del progrés tècnic i

científic, i en les seves capacitats per desbaratar la realitat político-social adversa. Tal fet consona amb la visió de Joan Mir d'un futur en el benestar i l'esplet.

Conseqüentment, Joan Mir predica i practica sempre l'esforç de la difusió cultural i científica com una eina revolucionària.

El racionalisme que defensà Joan Mir esdevé d'una actitud filosòfica que es basa en la creença de poder explicar lògicament la realitat. una postura així suggereix una plena credulitat en la capacitat de la raó humana a l'hora de comprendre la realitat, i sobretot en la força de l'home per transformar-la.

La proposició optimista és ben seva: l'avenç de la ciència i la raó allibera l'home. La Ciència seria el llenguatge de la naturalesa, i, per això, ha de presidir l'organització revolucionària.

Al voler fundar una nova societat, Joan Mir es proposa també l'edificació teòrica d'una moral segons la qual s'ha d'actuar amb correcció. Tal volta no és un edifici original; molts principis són recollits d'experiències del segle XVIII. Per exemple: a) el racionalisme que és l'acceptació de la Raó com l'única autoritat moral; b) la solidaritat, que es basa en la llei de l'estaló mutu, en l'abandó de la competitivitat i la promoció de l'acció conjunta per defensar els drets conquerits; c) el vitalisme, que s'ha d'entendre com la defensa de la satisfacció física completa; i d) la justícia, vista com la conjugació de la llibertat i de la igualtat, referida com una exigència moral oposada a la desigualtat i a l'explotació d'uns homes sobre altres.

SOBRE LES CRITIQUES I LES CENSURES

Els anarquistes en general, i particularment en Joan Mir, mai no van elaborar una crítica original i completa al capitalisme. La seva labor no sobrepassà els canons ètico-morals, i les seves

anàlisis més científiques eren lliures adaptacions de les tesis d'Engels i Marx.

Sense dubitacions, el capitalisme és ensenyat com el generador dels mals de la societat. La societat progressa i és prou eficient per poder distribuir la riquesa de manera igualitària; si no ho fa és per mor del poder polític que sanciona favorablement un règim flagrant de desigualtat. Adhuc, la societat és presentada -igual que en el marxisme- com un cos fragmentat en classes enfrontades; bencenes, la divisió no és tan senzilla com presenta el materialisme històric. En aquella, la dicotomia bàsica la crea la propietat dels mitjans de producció. En la idea llibertària, vam-ellara, també hi intervenen conceptes⁸ com el de la perequació del coneixement i de la cultura.

En els escrits de Joan Mir apareixen insistentment referències a l'origen de la desigualtat, a la causa del mal. Són afirmacions socialades en elements subjectius, com l'egoisme, l'enveja o la cobdícia. La creació i consolidació d'una minoria que explota a la majoria desvalguda, també aflora degut a la conformitat i la ignorància de les víctimes. Per tal motiu, una base important del discurs és constituir l'home bo, lluitar contra la ignorància i mobilitzar les masses en la defensa de la dignitat que els ha robat l'enemic de classe.

Entre les causes originàries del mal, la privatització de la propietat és la considerada de més transcendència. Ell la combat en nom de l'harmonia natural, fonamentant-se en la naturalesa col·lectiva dels recursos de la Terra com el comunisme primitiu.

La crítica moral a la societat capitalista devetlla la naturalesa herètica del seu testimoniatge. En cap moment es pot dir que l'anarquisme de Joan Mir és amoral. A l'inrevés, des de la puresa ascètica extremada als nostres ulls, no dubta en atacar la conducta moral de la classe privilegiada: el luxe, els vicis sexuals, l'alcoholisme, la hipocresia, la manca de sensibilitat davant els pati-

ments de la classe desvalguda, etc. Per això, tant Mir com altres redactors d'*El Porvenir del Obrero*, van procurar narrar i divulgar detalladament els escàndols protagonitzats pels membres de la classe alta i de l'Església: els abusos i els excessos enmig de la misèria general. Una altra censura moral intensa és la de mostrar la burgesia com una classe pèrfida, deslleial i traïdora, una classe que ha renegat de l'ideari liberal i ha anul·lat a conveniència la revolució iniciada a finals del segle XVIII. En l'àmbit de les denúncies morals no se salva l'Església; les censures ho són fonamentalment al seu obscurantisme, a la traïció declarada de les ensenyances de Jesús, a la funció subordinada al poder, a la pràctica de fer ciutadans submissos i instrumentalitzats. Més profunda és la crítica a la seva doctrina, on observa la presència de la jerarquia i de l'autoritat.

La crítica al poder polític ix de la rebel·lia contra la mateixa essència del poder, en aquest cas personificat per l'Estat. L'Estat esdevé la màxima representació de l'autoritat, l'enemic i botxí de la llibertat natural de la persona. Es tracta d'una rebel·lió íntima, intuïtiva i autèntica. La crítica a l'Estat és també la censura de la democràcia burgesa, vista com un ens artificial, expedit únicament per justificar l'opressió dels poderosos sobre els febles. En conseqüència, la denúncia s'amplia automàticament a la pràctica política i als partits, donant lloc a l'abstencionisme polític propi dels anarquistes.

La crítica a la societat burgesa per la violència de les seves institucions (exèrcit, policies, jutges, carcellers, etc.) es posa en marxa a partir de l'acusació de la dualitat de les normes ètico-morals establertes: la moral individual que predica l'amor a la vida i als altres, i la de l'Estat que, en nom de suposats *béns comuns*, monopolitza la violència i l'utilitza per a salvaguardar la seva pròpia existència. La crítica a la violència de l'Estat pren varies direccions: primer és la manipulació de la idea del patriotisme per a en-

frontar els pobles entre sí, per enemistar-los en la defensa d'uns interessos que mai no són els generals; segon és a l'exèrcit com institució que encarna la conservació de la pàtria dels poderosos i la violència que aquests exerceixen. L'exèrcit és contemplat com la negació de la llibertat, de la igualtat i de la fraternitat, conceptes ben bàsics i clàssics de l'ideari progressista. Tercer és la qüestió de la guerra, vista com a conseqüència de l'organització capitalista i els interessos dels privilegiats. Secundàriament, Joan Mir veu la guerra com el resultat de la ignorància que prové del passat remot, i dels interessos econòmics de les indústries armamentistes.

SOBRE LES ESPERANCES I ELS DESIGS

No hi pot mancar la utopia, en l'obra de Joan Mir. La seva utopia (com la majoria de les que es formulen després de Marx) pretén imaginar la construcció i el regit de la societat igualitària, desfent les velles jerarquies, l'autoritat i l'opressió en qualsevol de les seves nombroses tipologies. Per a ell, la situació utòpica és ineluctable, l'inexorable final d'un sumari històric marcat pel progrés. Un procés en el qual els coneixements adquirits i la comprensió de l'univers permetran assolir el benestar material definitiu, la llibertat i la felicitat de tots. O sia, el progrés científic no només promou el món de l'abundància, sinó també el de l'harmonia natural.

Joan Mir no explica en profunditat com serà aquesta societat, ni quina serà la seva facècia, el seu rostre, la seva fisonomia. Públicament va escriure que tals consideracions eren secundàries, per a ell, que les trobava tecnicismes que ja les solventaria la pròpia experiència. Per a ell, la nova societat ha de dur implícites unes relacions lliures, justes i concordants en el terreny econòmic. En aquest sentit, un pas imprescindible és el de la col·lectivització

de la propietat i riquesa heretada. En l'anàlisi econòmica, Joan Mir defensa les formulacions de Kropotkin, que són les del comunisme llibertari. A diferència dels bakunistes i proudhians, troba que la societat lliure ha de beneficiar els seus membres no només segons les capacitats de cadascú, sinó també d'acord amb les necessitats. Per Joan Mir, únicament seguint uns principis com aquests es podria acabar definitivament amb la competitivitat i la legitimació de la propietat privada derivada del treball individual.

SOBRE REVOLTES I REVOLUCIONS

Joan Mir seguí fidelment els postulats antipoliticistes originats per la gran obra de Bakunin. El refús de l'acció política indirecta (exactament la del sistema parlamentarista i de partits imperant) és el desenllaç de l'apologia i la propagació de l'acció directa; aquella que pressuposa l'enfrontament immediat de les forces socials en combat. Això significa que la classe obrera no ha de delegar mai cap representativitat en ningú, i que l'acció no s'ha de constrenyir a la denúncia dels fonamentals del sistema en que viuen.

Joan Mir no creu en la democràcia burgesa amb la mateixa intensitat que no creu que el parlamentarisme sigui una via per extingir el capitalisme. Davant això, l'única actuació factible és la directa. En ella, Joan Mir elabora una sèrie de regles a observar: a) l'acció directa s'ha de viure com una revolució social, i mai no podrà acceptar-se aquesta com el resultat de canvis de tipus polítics, ni com una revolta descabellada; b) el moviment obrer no ha de col.laborar en cap moment amb els partits polítics; i c) el moviment obrer no ha de confiar que l'Estat resolgui els problemes del proletariat.

Joan Mir és un revolucionari que condemna rebelions i motins, que refusa l'acció individual desgallejada, que aclareix que la des-

feta de l'autoritat no confirma la victòria sobre el mal. Joan Mir entén la revolució social com un procés premeditat, disciplinat, amb la voluntat d'assolir la total transformació de la societat. Dins l'àmbit general del procés revolucionari, Joan Mir també reflexiona entorn dels mecanismes i instruments dels quals es poden servir en la lluita: el paper subordinat dels intel·lectuals en les files obres, els sindicats de classe com a globalitzadors de la lluita contra el capitalisme, la necessitat de la unitat sindical per damunt de les divergències ideològiques entre els diferents models, el paper de les vagues, el reformisme burgès, etc.

D'entre els instruments que han de fer possible la revolució, la propaganda i la divulgació de les idees esdevé el principal, anterior a qualsevol acció reivindicativa. Si tenim present que, per a Joan Mir, un dels grans obstacles que impedeixen la definitiva consolidació de la revolució és la ignorància acompanyada de la manca de consciència, una altra actitud combatent és la seva superació mercè la creació d'uns mitjans de difusió propis, paral·lels a la societat que volen guanyar. Així s'entén bé la vigorositat del periòdic anarquista, *El Porvenir del Obrero*, un dels més duraders entre els anarquistes espanyols amb desset anys intermitents; la creació de centres de discussió obrers, la col·laboració en iniciatives com la de la extensió Universitària; l'edició local de textos capitals de l'anarquisme internacional, o el gran esforç per crear una xerxa d'escoles llibertàries i integrals a Menorca.

En l'empresa, primer de tot s'han de crear un nombre important de persones preparades i assenyades, que sàpiguen quins són els seus drets i que s'hagin alliberat de les traves de la violència, del militarisme, de la religió, dels vicis burgesos i de la ignorància. Només quan s'hagin escampat els exemples d'aquests pioners serà possible projectar la revolució definitiva. D'entre tots els mitjans, l'ensenyament és el que ofereix més garanties d'èxit. Sens dubte, Joan Mir considerà que era més bo de fer donar a co-

nèixer la nova societat als al.lots i els joves, que no pas als adults que ja porten el germen de la desídia i la desil.lusió. Per ell, és essencial que l'ensenyament sigui racional, integral, igualitari i revolucionari. El sentit revolucionari de l'escola es pot llegir també en l'objecció sistemàtica de l'ensenyança religiosa, de l'ensenyança classista confiada a l'Església i basada en les metodologies més tradicionals i reaccionàries; o també en l'educació estatal, dirigida a legitimar la societat i a preparar els nous productors que demanda.

La ideologia llibertària va servir per expressar una protesta conscient i globalitzada davant la societat capitalista. La contestació abastarà tots els aspectes i, per tal motiu, esdevindrà heterogènia. Entre la qüestió social que preocupava al proletariat anarquista, amb les solucions comunitàries que proposava, i la censura de la vulgaritat i la insensibilitat burgeses, que també inspirava a escriptors rebels, es pot distingir una àmplia gamma de postures. En el seu cas, Joan Mir es va mostrar obert i crític amb la majoria de fonts ideològiques, i no s'auirà en la recerca de solucions únicament en els textos anarquistes. Per això, i per haver escrit tota la seva obra a l'illa, amb les especials circumstàncies que comporta, se'ns pot acudir que és una obra original, rica, no la còpia senzilla d'allò que deien periòdicament els líders internacionals del moviment.

Ciutadella-Maó
1984-1987

BIBLIOGRAFIA

Abad de Santillán, D.

Historia del movimiento obrero español (De los orígenes a la Restauración). Ed. ZyX Madrid. 1967.

Abal, Max.

Fragmentos de un discurso libertario. Ed. Anagrama. Barcelona, 1975.

Alemany, Lluís.

Història de Mallorca. Tom VII. La Masoneria. Ed. Vicente Colom. Palma pp. 85-85.

Alvárez Junco, José.

La Ideología del Anarquismo Español (1868-1910). Ed. Siglo XXI. Madrid. 1976.

Ballester, Pere.

L'Esdevenir del Treball a Mallorca Ed. Domingo Casanovas. Barcelona. 1920.

Bakunin, Miguel.

Dios y el Estado. Ed. Jucar. Madrid, 1976.

Barrio Alonso, Angeles.

El Anarquismo en Gijón (Industrialización y movimiento obrero. 1830-1910). Biblioteca Julio Somoza. Ed. Silverio Cañada. Gijón. 1982.

Becarud, J. i Lapouge, G.

Los Anarquistas Españoles. Ed. Laia. Barcelona. 1972.

Brenan, Gerald.

El Laberinto Español. Ed. Plaza & Janés. Barcelona. 1984.

Colectivo Trabajo y Libertad.

Claves para la lectura de Kropotkin (article). Revista el Viejo Topo. Extra 3. Ed. Iniciativas Editoras. Barcelona. 1979.

Coloma, Josep Ma.

Acción Directa. Ed. Font. Barcelona. 1977.

Desanti, Dominique.

Los Socialistas Utópicos. Ed. Anagrama. 1973. Barcelona.

Dolleans, E.

Historia del Movimiento Obrero. Ed. Zero, Tres toms. Madrid, 1973.

Durosselle, Joan B.

Europa, de 1815 a Nuestros Días». Ed. Labor. Barcelona. 1983.

Ferrer Binimeli, José A.

Masonería española contemporánea. Ed. Siglo XXI. Madrid. 1980.

Ferrer Quesada, Fernando.

Sebre la Historia Contemporánea de Menorca y el Anarquismo Ed. Menorca. Mahón. 1980.

Fontana, J.

Cambio Económico y actitudes políticas en la España del siglo XX. Ed. Ariel. Barcelona. 1975.

Grabiell, Pere.

Entorn del moviment obrer a Mallorca el segle XIX». Revista Randa. Ed. Curial. Barcelona. 1976. pp. 101-122.

Jackson, Gabriel.

Aproximación a la España Contemporánea. 1858-1975. Ed. Grijalbo. Barcelona. 1980.

Joll, James.

Los Anarquistas. Ed. Grijalbo. Barcelona. 1975.

Kropotkin, P.

La Conquista del Pan. Ed. 29. Madrid. 1976.

Kropotkin, P.

La Moral Anarquista. Ed. J.J. Olañeta. Palma. 197.

Malatesta, Errico.

Anarquismo. Ed. Pastanaga. Barcelona. 1977.

Martínez Quadrado, Miguel.

La Burguesía Conservadora (1874-1931). *Historia de España Alfaguara VI*. Ed.

Alianza Universidad Madrid. 1976.

Netham, M.

Historia de la Anarquía Ed. Zafo. Barcelona. 1978.

Quintana Petrus, Josep Ma.

Menorca Segle XX. De la Monarquia a la República». Col.lecció *Els treballs i els Dies*. Ed. Moll. Palma. 1976.

Scanlon, Geraldine.

La Polémica Feminista en la España Contemporánea (1868-1974). Ed. Siglo XXI. Madrid. 1976.

Soler, Santiago.

Anarquismo y Acción Directa. Revista *El Viejo Topo*, núm., 29. pp. 63-68. Bd. Iniciativa Editores. Barcelona. 1976.

Tavera i García, Susana.

La Prensa anarco-sindicalista (1868-1931). Revista *Recerques*. núm., 8. pp. 85 a 102. Ed. Curial. Barcelona. 1978.

Termes, Josep.

Anarquismo y Sindicalismo en España. (La Primera Internacional, 1864-1881). Ed. Grijalbo. Barcelona, 1977.

Tuñon de Lara, M.

La España del Siglo XIX. Ed. Laia. Barcelona. 1975.

Tuñon de Lara, M.

Sociedad, política y cultura en la España de los siglos XIX-XX. Ed. Cuadernos para el Diálogo. Madrid. 1973.

Woodcodx, G.

El Anarquismo. Ed. Ariel. Barcelona. 1978.

Fonts:

Avispa, la.

Periòdic Mensual Literari. Maó, Impremta Bernat Fàbregues. 39 núms. 15-5-1900 a 30-3-1902. Varis formats. 22 x 16 cms. a 22 x 32 cms. Hi publiquen F. Fàbregues Pons, Joan Manent, A. Riudavets, J. Sintes, J. Cursach, Pere Rosselló i Orfila, etc.

Bien Público, el.

Diari monàrquic, conservador. Maó. Impremta M. Parpal (després Imp. Sintes). Formats diferents. núms., 41 x 30,5 cms. 19.013 núms., 1-3-1873 a 29-2-1939. (llegit 1896 a 1915).

Defensor del pueblo, el.

Periòdic quinzenal republicà. Maó, Impremta Francesc Truyol. 29 num. 30-9-1916 a 1-12-1917. Format 38,5 x 28 cms.

Demócrata, el.

Setmanari Republicà. Ciutadella. Impremta Salvador Fàbregues. 52 núms. 6-5-1899 a 28-4-1900. Varis formats, 44 x 32,5 cms. Director: Joan Tomàs Petrus.

Estrella Polar, la.

Revista Espiritista i d'estudis psicològics. Maó. Impremta Francesc Fàbregues. 24 núms. 7-1895 a 5-1897. Format 25,5 x 18 cms. Director Francesc Parets i Pere Ponsetí, Publicació oficialment excomulgada pel Bisbe.

Grano de Arena, el.

Revista Catòlica (consagrada al Cor de Jesús). Maó. Impremta M. Parpal. 4.706

núms. 30-3-1895 a 29-12-1917. Varis formats, el darrer 42 x 31 cms. Director: Gabriel Coll, Prevere.

Iris, el.

Diari Catòlic (durant la guerra, Diari antifaxista). Ciutadella. Tipografia Catòlica del Sagrat Cor. 7.295 núms. 1-4-1893 a 3-7-1935. (llegit 1898 a 1906). Varis formats, el més comú 51 x 33,5 cms. Director època, Guillem Capó, canonge magistral.

Liberal, el.

Organ demòcrata de l'Illa de Menorca. Des de 1902, Diari de la Unió Republicana. Maó. Impremta de Bernat Fàbregues. indt. núms. 30-6-1881 a 29-9-1906. Format 45,5 cms. x 31 cms. Principals redactors i articulistes: Manuel Seguí Mir, J.J. Rodríguez, Pere Ballester, D.F. Andosu, Joan Mir i Mir, Pons Sitges, Lluç Carreres, etc.

Porvenir del Obrero, El.

Primera època portaveu Agrupació Germinal. Maó, Impremta Bernat Fàbregues. 149 núms. 1-9-1893 a 29-1-1903. Format 42 x 32 cms. Dirigit per Bartomeu Briones Mesa. Després per Joan Mir. Segona època: Maó: Impremta Joan Mir i Mir. 149 a 412 núms. 4-5-1904 a 7-10-1915. Format 43,5 x 32 cms. Articulistes locals: Joan Mir, Joan Manent, Josep Sintas, Josep Olives, Gabriel Gomas, etc.

ANNEXE

CRONOLOGIA

1871

Neix a Maó, a s'Arraval, 13. És un onze de novembre. Son pare és Pere Mir Mercadal; sa mare és Teresa Mir i Febrer. Ambdós són maonesos, propietaris terratinents. L'avi patern, Pere Mir i Pons, ja mort quan neix ell, havia estat batle de Maó. En Joan serà el tercer de set germans, sa mare només té vint anys quan l'infanta.

1876

Mor sa germana petita, na Maria. Mor de disenteria als onze mesos.

1881

Mor sa mare als trenta anys. Havia tengut set fills, mor de la pigo-ta. Als deu anys, Joan Mir és internat al col·legi jesuïta de Sant Ignaci, a Manresa. Hi farà fins 1883.

1883

Mor son pare a Barcelona. Mor víctima d'una malaltia mental. Joan Mir queda orfe.

1883-84

Estudia al col·legi de Vilar, a Barcelona.

1885

Estudia al col·legi de Santo Domingo, a Orihuela.

1885-86

Estudia a l'Institut d'Alacant.

1886-87

Estudia a l'Institut d'Ensenyança Mitja de Maó. Té quinze anys quan ha tornat a Menorca. Sabem que segueix els cursos el curs següent. Després li perdem la pista fins al cap de cinc anys. Algunes fonts informen del seu pas pel seminari de Ciutadella; als arxius del seminari no hi ha cap prova que ho confirmi.

1892

Manté un duel amb pistola, sense resultats dramàtics, amb Josep Mercadal, nom que coincideix amb el d'un policia municipal de Ila-vors.

1893

Viu a Es Mercadal. Publica, per primeva vegada, una carta a la premsa, signada per V.V. y W., que surt a *El Bien Público*.
Escriu l'article *Fariseos* a *El Vigía Católico*. Aconsellat per Ruíz y Pablo, retira la carta en què combatia amb *falsos catòlicos*. S'inscriu, en matricula lliure, a l'Institut de Maó.

1894

Manté estretes relacions amb Francesc Camps i Mercadal, metge i folklorista, catòlic integrista, director de *Llum Nova* d'Es Migjorn.

1895

Entra a formar part de la Junta de la *Cuina Econòmica de Maó*, fundada l'octubre. La missió és facilitar dinars als pobres, per deu

cèntims. Joan Mir ocupa el càrrec de vice-secretari en una junta presidida per José Albertí Sancho i el prevere Pedro Hernández y Olives. Participa en la creació de l'Escola Nocturna d'Es Castell, en una empresa promoguda per la Conferència de Sant Vicenç de Paül.

1896

Comença escriure en la revista espiritista *La Estrella Polar*. Es l'inici de la seva separació de l'Església Catòlica. El mateix any s'ha celebrat el primer Congrés Antimasònic Internacional a Palma. El bisbe Castellote substitueix a Joan Comes al cap de l'església menorquina.

1898

El primer de setembre s'inicia la publicació d'*El Porvenir del Obrero* en els tallers de P. Fàbregues. Es una publicació mensual que dirigeix el cooperativista i republicà Bartomeu Briones Mesa, com organ de la societat cooperativa *El Porvenir del Obrero*.

Arrel de la seva polèmica amb el bisbe Castellote, ix un moviment de solidaritat entorn seu. A Alaior, un grup encapçalat per Joan Sastre, Joan Moll i Rafel Juanes, repleguen 2.450 signatures en favor de Joan Mir i atancant al cap de l'Església menorquina. Per l'altre costat, els moviments de solidaritat amb el bisbe també són espectaculars.

Joan Mir ja participa activament en les tasques massòniques.

1899

Segueix la polèmica amb el bisbe, amb articles periodístics.

En Joan Torres, des de Ciutadella, promou una recollida de signatures per a demanar la supressió de la diocesi menorquina.

Té correspondència amb Hermenegildo Giner de los Ríos, amb qui tracta sobre la fundació d'Escoles d'Educació Integral.

Representa a l'Agrupació Germinal a l'Assemblea de la Joventut Republicana Espanyola, a Barcelona.

Inicia intercanvi de correspondència amb Pablo Iglesias.

Llança el projecte per a la creació d'una Escola d'Educació Integral a Maó. En una primera temptativa, el projecte fracassa.

Es elegit secretari de la Junta Comarcal de Cooperatives de Menorca; la presidència recau en Antoni Mus Fuxà. El mes d'octubre, E.P.O. esdevé organ de la societat llibertària *Agrupació Germinal*, i el dirigeix ja en Joan Mir i Mir. En aquestes dades, la tirada està entre 200 i 400 exemplars.

1900

E.P.O., passa per dificultats econòmiques. En Joan Mir i Mir gestiona amb el ciutadellenc Joan Torres, aleshores director del diari republicà *El Demócrata*, la fusió d'ambdues empreses. Les negociacions no fructificaran i *El Demócrata* aviat deixarà d'aparèixer.

El mes d'abril, en la impremta de E.P.O., Joan Mir edita l'obra *A los Jóvenes* de P. Kropotkine.

S'associa a la Societat Cooperativa de Producció *Paz y Trabajo*, amb el carnet núm., 65.

El mes de desembre se celebra el judici contra Joan Mir, per mor de l'article *A El Grano de Arena* (20-10-1899 a E.P.O.). Es defensat per l'advocat republicà Pere Ballester i és declarat innocent.

1901

Col.labora en el nombre extraordinari d'*El Liberal*, en el qual també hi escriuen personatges com Pere Ballester, Lucas Pons Castell, Jaume Ferrer o Pere Pons Sitges. Es crea *La Primera Semilla*, societat embrionària del posterior moviment sindicalista maonès.

Marxa una temporada a residir a Barcelona. En la direcció de E.P.O. hi resta en Lucas Pons Castell.

Visita l'Escola Moderna de Barcelona i s'entrevista per primera vegada amb en Francesc Ferrer i Guàrdia.

1902

El mes d'abril dóna una conferència en la Societat Progressiva Femenina. També parla, en el mes de març, en la festa de la *Protectora Maonesa* una entitat de socors mutus. En l'acte també intervenen Pere Pons Sitges, Ferrer Aledo, J.J. Rodríguez i Pere Ballester.

Es traslladen al carrer del Castell, 59, les oficinas de E.P.O.

Intervé activament en la fundació de la Federació Obrera de l'Illa de Menorca, de caràcter illenc. El primer president serà Joan Bagur Aloy, altres protagonistes principals seran en Josep Sintes i en Josep Vicens.

Trencant la polèmica ideològica que mantenia des de feia temps amb J.J. Rodríguez, cap republicà, es posa del seu costat quan aquest és atropellat públicament pel general Aguilar.

Realitza una conferència a la FOIM, tractant de *La Qüestió Obrera*, situant-la en un context de progrés de les lluites socials i criticant el *pessimisme* malthussià. En una altra ocasió, el mes de juny, parla sobre *Problemàtica Social*; en el mateix acte parla en Gabriel Comas sobre *Educació Física* i en Sebastià Suñé sobre *Matrimoni i Família*.

Participa en la constitució de l'Escola Laica de la Societat Progressiva Femenina. La matrícula de l'únic curs que va permanèixer oberta va ser de 60 alumnes.

Parla en un mitin anticlerical que es fa al casino republicà d'Es Castell. En el mateix acte (24-10-1902) hi prenen part Joan Mament i Pere Pons Sitges.

1903

El mes d'abril és jutjat per haver reproduït un article de L. Bonafoux d'*El Heraldo de París*, sobre Weyler. Surt sense càrrecs.

Participa en el mitin sobre el Conflicte Codina.

Participa en el mitin a Ciutadella. Se celebra al casino *17 de Gener*, d'obediència republicana. Es tracta del primer acte multitudinari específicament sindicalista que s'organitza a l'antiga capital.

Durant les vagues de l'estiu, ell resideix a Sa Canova (Es Mercadal). En Lucas Pons Castell li escriu demanant-li que torni a Maó.

La FOIM es clausurada governativament, adhuint una manca de condicions sanitàries en els seus locals.

Es internat a la presó de Maó a resultes dels conflictes ocasionats per les vagues.

Intervé en la creació del Col·legi Germinal, en el qual s'integra l'Escola Laica de la Societat Progressiva Femenina de Maó. L'escola neix com un departament de la FOIM; només durarà un curs.

1904

El mes de maig, després del tancament de 1903, E.P.O. barata de local, passant al camí d'Es Castell, 170. Els dos mestres impressors seran Joan Mannt i Julio Cabelló, deixeble de Bernat Fàbregues. En Bernat Fàbregues, republicà, no estant d'acord amb la línia del setmanari, ja s'ha retirat del projecte.

El mes d'agost participa en la vaga de l'Anglo-Española a Maó.

El mes d'octubre escriu el pròleg de l'obra de n'Anselmo Lorenzo *Via Libre*, publicat a Barcelona per F. Granada y Cía Editores.

Curta estada a Barcelona.

El 28 d'octubre obre les portes l'Escola Lliure del Barri 13, en la qual hi havia participat Joan Mir. Van ser els mestres del centre Joan Manent, en Pere Pons Sitges, n'Antoni Mercadal i el propi Joan Mir. El director va ser n'Esteve Guarro, català procedent de l'Escola Moderna de Barcelona.

Polèmica periodística amb J.J. Rodríguez, cap del partit republicà a Maó, per mor de l'actuació d'anarquistes i republicans en les vagues recents.

1906

En el mes de febrer és jutjat per l'article *Amor Divino*, en el qual havia tractat sobre la corrupció del clergat i la falsetat de la religió.

També en sortí indemne.

El mateix mes és processat per un altre article *Los Asesinos*. Igualment quedà absolt de culpabilitat.

Es creen les Escoles Lliures d'Alaior i Sant Lluís, en les quals intervé activament. El primer any, en espera de l'arribada d'un professor contractat de Barcelona, Joan Mir és el professor un temps de l'Escola Lliure d'Alaior.

1907

Ingressa a la presó per haver ressenyat un miting celebrat en favor de l'alliberament de Francesc Ferrer i Guàrdia i altres anarquistes. El judici se celebrà el dia de Sant Joan del mateix any; en Joan Mir tornà veure's defensat per Pere Ballester. En aquesta ocasió, el fiscal sol·licita una pena de 11 anys, quatre mesos i un dia de reclusió. En Joan Mir en sortí absolt.

Se suspén la publicació d'E.P.O. Fins que no passin cinc anys, el 5-4-1912, no es tornarà refer.

1908

Comença apareixer amb Anna Maurin.

Viu al carrer Prieto y Caules.

L'impremta E.P.O., passa a la seva propietat. En Joan Manent s'encarrega de la direcció; sota la denominació de *Tipografia Mao-nesa*, es trasllada al Carrer del Castell, 25. Participa en la constitució de l'Ateneu Popular. Tres anys abans s'havia fundat l'Ateneu Científic, Literari i Artístic, sota la presidència del seu germà, Pedro Mir. Els primers capdavanters de l'Ateneu Popular seran Lucas Pons Castell i José Pérez de Acevedo.

1909

Es casa civilment amb Anna Maurin, molt més jove que ell. La dona aporta una dot de 35 ptes., al matrimoni; s'intal·len al carrer de Sant Llorenç.

En el mes d'agost es registra el domicili de Joan Mir per ordre del delegat del Govern. Se li requisen 13 llibres considerats *anarquistes*. Es l'any de la crisi a Barcelona, de les mobilitzacions obreres a Menorca, reclamant la jornada laboral de nou hores.

1910

Publica un treball sobre *Higiene Infantil* en una Fulla de *Vulgarización Higiénica*, de l'Ateneu Científic, Literari i Artístic.

Entra a formar part de la recentment creada Comissió d'Higiene Social de l'ACLA. En ella també hi trobam els metges Llorenç Pons Marquès (president) i Bernat J. Bustamante; a més a Josep Andreu Orfila, A. Cardona, Cirilo Abadia i Honorio Pons Zabala.

Participa en l'elaboració i concrecció d'*El Pacte de Maó*, que estableix una treva electoral entre els partits locals. La seva actitud favorable al pacte, la mateixa participació en la seva preparació, motivarà dures crítiques d'alguns membres de l'anarquisme maonès. Posteriorment, el pacte fracassà. En Joan Manent serà totalment contrari a aquesta política pactista.

1911

Signa un conveni amb el seu germà, Pedro Mir. En Joan renuncia a la renda de 46.366 ptes., en favor d'en Pere, a canvi de rebre en vida una pensió anual de 2.400 ptes, amb la condició de passar una pensió de 75 ptes., mensuals a la vídua, quan mori.

1912

Reapareix E.P.O.

Redacta les bases per a la constitució de La Casa del Poble. Benenes, posteriorment no apareix entre els primers 100 accionistes, probablement a causa de les penuries econòmiques que, segons sembla, passa.

1913

Participa en la creació de l'Escola Racionalista de Ciutadella.

En abril publica l'article *La Lucha de Clases* en el setmanari *El Sindicalista* de Vilanova i la Geltrú.

Passa l'estiu a Sant Llorenç (Ferrerries). En Josep Duran, mestre de l'Escola Lliure d'Alaior, el visita.

A la tardor llança una *Biblioteca de Divulgación*, amb l'edició local de *Dinamita Cerebral. Los cuentos anarquistas más famosos*, que fou reeditat per Icària en la dècada dels setanta, reproduint un pròleg extens del propi J. Mir.

Estada de Teresa Claramunt a Maó, per a participar en l'edició d'E.P.O.

La salut de Joan Mir i Mir pateix els primers problemes greus. A final d'any, la publicació d'E.P.O. se suspén degut a la malaltia del director.

1914

Es clausura, per ordre governativa, l'Escola Lliure d'Alaior.

1915

A través d'E.P.O., Joan Mir adopta una clara i combativa postura aliadòfila. Es la causa final de la ruptura amb els anarquistes. Es clausura definitivament E.P.O. i ell manté un llarg silenci polític.

La revista *Cultura Obrera* de Nova York, publica una informació sobre el paper d'E.P.O. al si de les lluites socials.

1917

Passa gairebé tot l'any a Es Mercadal. Les filles d'en Joan Manent passen l'estiu amb el matrimoni. El motiu del retir també és la salut, ja que Joan Mir encara no s'ha restablert d'una delicada operació que li feren l'any anterior.

Es crea la Federació Obrera Menorquina amb la convergència de forces socialistes (de recent creació) i restes de l'anterior moviment anarquista. En Joan Mir manifesta públicament el refús a aquest moviment sindicalista al qual considera excessivament polititzat.

1918

Es crea formalment la FOM. El mateix any es crea l'Agrupació Socialista de Maó.

Comença a publicar novament. Ho fa a *La Veu de Menorca*, nou diari republicà del qual serà després co-propietari.

1919

Entra a fer feina a la secretaria de la Unió Comercial i Industrial; ofici que mantindrà ocasionalment fins 1925.

Comença amb un sou de 60 ptes., mensuals.

En Pere Gomila, deixeble seu, entra de mestre a l'Escola Lliure d'Alaior, ja reoberta en uns nous locals.

1920

Any d'efervescència social a Menorca, en protesta pel decret de Cañal.

Dures polèmiques de Joan Mir amb els socialistes. Ruptura amb l'antic deixeble, Lucas Pons Castell.

Joan Mir es casa per l'Església. L'acte és la culminació d'un llarg procés de *revisió de vida*. 65 anys després no deixa de ser un caramull de conjectures l'anàlisi sobre aquest transcendent episodi. El matrimoni representà la ruptura definitiva amb els *nous* anarquistes menorquins.

1921

Compra la casa d'Agustí Marquès, situada al carrer Bèlgica, 56, per cinc mil ptes.

Es anomenat bibliotecari de l'Ateneu Científic, Literari i Artístic, on substitueix a Pere Ballester.

1922

En el mes de juny, Anna Maurín ingressa a l'Institut Frenopàtic de Barcelona. Torna al cap d'uns mesos.

El mes de novembre, en Joan Mir se'n va a Barcelona a cercar feina amb la intenció de quedar-hi. N'Anna Maurín queda a Menorca.

A Barcelona, s'entrevista amb J. Estelrich, Alejandro Larroux, J. Hernández Mora, Fèlix Duran, etc.

1923

Entra de soci a l'Ateneu Barcelonès.

Treballa en els tallers d'*El Día Gráfico*, a Barcelona, amb un sou mensual de 125 ptes.

Publica una sèrie d'articles en la publicació *La Veu de Catalunya*.

El mes de març torna a Menorca, decebut.

Es anomenat escrivent temporer a la secretaria de l'Ajuntament de Maó amb un sou de 100 ptes., mensuals.

Es crea la revista *La Nostra Parla*, de caràcter menorquinista. En Joan Mir serà anomenat president de la societat cultural que l'engega, a l'hora escriu en les seves planes.

Visita el bisbe, acompanyat de Joan Hernández Mora, Marçal Pascuchi i el capellà J.J. Callejas. En el mateix any, Pere Ballester ha publicat *De Re Cibaria*.

1924

Anna Maurin i Joan Mir fan una petició a l'Inclusa per adoptar una

expòsita. La seva filla adoptiva serà una ciutadellenca, Francisca Cabrisas Pons, de set anys i set mesos.

El 10 de maig es publica el darrer nombre de *La Nostra Parla*.

Es anomenat secretari de la secció de Literatura i Música de l'Ateneu Científic, Literari i Artístic, que comparteix amb Jaume Albertí Moncada.

El matrimoni, passades les festes de Gràcia, se'n va a Mallorca en un viatge de repòs.

Havent estat elegit l'any posterior, en Joan Mir treballa per redactar una ponència sobre l'Autonomia de Menorca amb la finalitat d'enviar-la al directori de Primo de Rivera.

En la comissió hi participen en Francesc Ponsetí, batle de Maó; n'Antoni Victory, president de l'Ateneu C.L.A., en Bartomeu Escudero, president de la Cambra de Comerç; en Llorenç Lafuente, secretari d'ACLA, etc. S'arriba a la conclusió de «*reclamar para Menorca, dentro de la indiscutible unidad de la patria y formando una región balear, la mayor autonomía posible en todos los sentidos...*». En Joan Mir es decantà i abandonà, argumentant la seva desconfiança amb la figura de la regió balear.

1925

Viatge d'Annita Maurín a Barcelona. Torna estar malalta. En Joan Mir es queda a Maó. Durant 1925 passarà llargues temporades retirat al lloc de Bini-Umaia (Es Mercadal).

1926

En sessió ordinària del 11 de febrer en Joan Mir es contractat com escrivent eventual de la secretaria de l'Ajuntament de Maó. El batle és Antoni Victory Taltavull.

Mor el seu amic, Josep Duran, mestre de l'Escola Lliure d'Alaior. El substitueix J. Alberola.

Des del maig de 1926 fins l'abril de 1928, gairebé dos anys, en

Joan Mir no apareix publicant cap article. El tenim localitzat en diverses ocasions a Es Mercadal, encara que no es pot assegurar que s'hi estàs dos anys retirat.

1929

Participa en l'homenatge popular a Pere Pons Sitges, primer batle popular de Maó.

Es convidat a escriure en una publicació religiosa menorquina en motiu de la rehabilitació del convent i edificació de la muntanya de El Toro. En Joan Mir escriu un article sobre l'escultura que es dedica als morts menorquins de la guerra del Marroc; per excés d'originals, el seu article no fou publicat.

Escriu una sèrie d'articles a *La Veu de Menorca*, sobre l'avenç dels feixismes a Itàlia i Alemanya.

1930

El gener, al temps que queia la dictadura de Primo de Rivera, la Federació Obrera de Menorca es divideix entre els ugetistes i els cenetistes.

Joan Mir escriu una sèrie llarga d'articles, intitolats *La paz del mundo*, que es poden considerar justament al seu testament polític.

El vuit de juliol publica el darrer article, porta el títol de *Una Veu amiga*, sobre la llengua catalana.

El vint-i-un de juliol mor d'una hemorràgia cerebral. Mor als cinquanta-nou anys.

1931

Al proclamar-se la Segona República, se li dedica l'actual carrer Infanta «in memoriam».

Durant el franquisme, en una data que no he pogut determinar, un consell de guerra el condemna a mort.

POLITICA Y FINANZAS DE LA CORONA MALLORQUINA EN LA ISLA DE MENORCA (1300-1343)

JAIME SASTRE MOLL (*)

El enfrentamiento de la Corona de Francia y la de Aragón, en las postrimerías del siglo XIII, iban a repercutir de una manera considerable en la historia de Menorca.

La isla, ocupada aún por los musulmanes, aunque feudatarios de los monarcas del reino de Mallorca, fue vaciada de su población autóctona tras la conquista de Alfonso III el Liberal, en 1287, y repoblada por una abigarrada población procedente de Mallorca, Valencia, Tarragona, Gerona, Lérida y de otras zonas peninsulares. Aún no habían transcurrido diez años, cuando en 1295 el sucesor del Liberal firmó con su tío Jaime II de Mallorca el Tratado de Anagni, por el que la Corona Aragonesa se comprometía a devolverle los estados conquistados, entre ellos Menorca, evento que se produjo en 1298.

Una vez recuperados los territorios insulares y continentales Jaime II aplicó en el Reino de Mallorca una política con marcada directriz integradora, con la que fortaleció el poder real frente al señorial. Tal política, basada en la adquisición de propiedades a nobles y eclesiásticos, fue un tanto agresiva, mientras que ésta se suavizó con su sucesor Sanxo, quien, fiel a las pautas marcadas por su padre, fue más partidario del pacto con las principales fuerzas políticas del Reino, consiguiendo unos logros tan espectaculares como los de su antecesor.

(*) Jaime Sastre Moll es Doctor en Historia Medieval.

Tal política integradora, evidencia un claro protagonismo de la Corona, en claro paralelismo con la ampliación territorial de Felipe II Augusto de Francia (1180-1223), quien, según G. Fourquin, «*se esforzó de manera inaudita con las adquisiciones totales o parciales de grandes feudos, sin hablar de una multitud de adquisiciones menores (1).*»

Tanto en Mallorca como en Menorca, una de las cláusulas esgrimidas por la monarquía fue una disposición del Conquistador, redactada en la Carta de Franqueza de 1 de marzo de 1230, en la que prohibía legar bienes inmuebles a la Iglesia sin su consentimiento (2), cláusula que Jaime II aplicó con cierto rigor a aquellas entidades religiosas que recibieron donaciones en tiempos de la dominación catalano-aragonesa de 1285-1298.

Analizada la actuación de Jaime II en Mallorca y Menorca, es evidente que el monarca había trazado un plan organizador de sus Estados, que puso en marcha inmediatamente después de la incorporación del Reino a su Corona. En líneas generales consistía en la compra de terrenos e inmuebles con un fin claramente determinado: hacerse con un patrimonio señorial importante en el que aplicar una política de relanzamiento económico y de repoblación, seguida de otra no menos ambiciosa, que consistía en convertir la Ciutat de Mallorca en una ciudad cosmopolita, embelleciéndola con edificios, tanto civiles como eclesiásticos, de singular originalidad.

Podría decirse que la monarquía se convertía en el principal impulsor de la economía de las islas, ya que con la aplicación de tal política iba a activar importantes sectores comerciales isleños.

1. G. FOURQUIN. **Señorío y Feudalismo en la Edad Media**. E.D.A.F. (Madrid 1977) 136

2. J. MIRALLES. **Documentos de D. Jaime II, rey de Mallorca**. B.S.A.L. 13 (Palma 1910-11) 276

Evidentemente, con las «*ORDINACIONES*» pretendía potenciar las explotaciones de las tierras que circundaban catorce pequeños núcleos urbanos, lo que implicaba la roturación de nuevas tierras para el cultivo, con el consiguiente aumento de la producción agrícola de la isla (3).

Con los proyectos de reforma y construcción de edificios se favorecían sectores muy concretos, pero la adecuación de tales edificios iba a beneficiar una parte importante de la industria local y a ocupar abundante mano de obra.

La creación de un aparato burocrático sencillo pero eficiente iba a regular la vida de los pobladores, no sólo en los núcleos urbanos sino también las del campo, pues el orden y cumplimiento de la ley estaría avalado por la presencia de los funcionarios reales en las poblaciones.

La inseguridad comercial, que se manifestaba con la presencia pirática en los mares de las Baleares, menguó gracias al aumento del tráfico marítimo y a la creación de una Armada permanente o del *Pariatge*.

Con todo, la Monarquía Privativa sentaba las bases de un estado próspero y pujante que, en tan breve plazo, dejaría una nostálgica huella en todos los habitantes del Reino. (4)

3. Las *ORDINACIONES* de Jaime II han sido publicadas por: J. VICH- J. MUNTANER. *Documenta Regni Maioricarum* (miscelánea), Colección de documentos inéditos para la historia del antiguo Reino de Mallorca (1229-1349). Palma de Mallorca 1945 pp.67 G. ALOMAR. *Mallorca. Urbanismo regional en la Edad Media: las Ordinacions de Jaime II (1300) en el Reino de Mallorca*. (Barcelona 1976) 109-113; J. LOPEZ. *Les Ordinacions de Jaume II per a l'establiment de noves viles a Mallorca (1300)*. *ESTUDIS BALEARICS* 6 (Palma 1982) 152-6; El documento está inserto en el registro «*Llibre del delmar del bestiar*» del Archivo del Reino de Mallorca RP 2042.

4. J. SASTRE. *Economía y Sociedad del Reino de Mallorca. Primer tercio del siglo XIV*. *TRABAJOS DEL MUSEO DE MALLORCA* no. 40 (Palma de Mallorca 1986).

Este plan, trazado por Jaime II, tuvo su repercusión en Menorca, donde la presencia real era menos importante que en Mallorca e Ibiza, debido a las características mismas de su conquista.

Aunque desconocemos los bienes inmuebles que obtuvo Alfonso III en Menorca después de la conquista de 1287, es de suponer que la mayoría debieron ser repartidos entre los meznaderos del monarca conquistador o cedidos, quedando la mayoría obligados a pagar anualmente censos, diezmos y tascas en concepto de tenencia.

El cambio político que se produjo por el Tratado de Anagni de 1295 no debió afectar en lo más mínimo al reparto hecho por Alfonso; pero una vez en su poder, Jaime II adquirió en la isla tierras y posesiones a antiguos pobladores y aplicó el derecho feudal que le competía a ciertas entidades religiosas, al incautarse de los bienes que habían obtenido de los monarcas catalano-aragoneses o de otros nobles, aduciendo que habían sido donados sin su consentimiento, y amparándose en una disposición dictada por el Conquistador (5).

Ejemplos muy significativos son la adquisición de la alquería de Binilluti, junto con el rafal Binimasmut, en el término de Mahón, a Jacme Umbaldi, ciudadano de Barcelona, en 1300 (6); la compra realizada en 1305 de las alquerías de Ihalor y Malbuga, con el propósito de iniciar una puebla, siguiendo el planteamiento de las ORDINACIONES (7); o cuando en 1306 forzaba al monasterio de Santas Creus la venta del legado patrimonial cedido por el almirante

5. 1242 (III idus junii) Quod qui legaverit domibus religiosis et ecclesiis rem legatam amittat. Códice Sant Pere fol. 36v; Doc. publicado por E.K. AGUILO. **Franceses y Privilegis del Regne**. B.S.A.L. 5 (Palma 1893) 78-79

6. ARM RP 2035 fol. 9v-10v

7. ARM LR I fol. 66; reg. por R. ROSSELLO. **Aportació a la història medieval de Menorca (segle XIV. Reis de Mallorques i Pere el Cerimonios)**. C.I.M. (1985) 48

Roger de Lauria a este monasterio. En el documento se manifiesta que tal cesión fue hecha contra las franquicias del Reino, y que a pesar de la gravedad del hecho, -el rey hubiera podido confiscar la heredad- permitía la venta del legado. De tal manera, G. de Cumba y Gregori Saylembe, procuradores reales, compraban para éste las alquerías de Linars y Granata junto con el rafal de Benialbe, por el precio de 420 libras. Pero como tales propiedades estaban bajo jurisdicción real, los compradores reclamaron para el rey el laudemio, que al ser de 1/3 ascendía a 140 libras. Así la cantidad a pagar por la Corona quedaba reducida a 280 libras.

En vista de la buena disposición del Monasterio, Jaime II concedió una nueva rebaja de 70 libras, quedando fijada la venta en 350 libras (8).

En cambio, sin mantener una actitud hostil con la Iglesia, concertó con el Paborde de Menorca (Guillem de Vilanova) un pacto para estructurar adecuadamente el servicio religioso de la isla, convenio conocido con el nombre de PARIATGE (9).

8. ARM Pergaminos Real Patrimonio. Siglo XIV, no. 65; Una copia del mismo se halla en el registro RP 2035 fol. 35v-36v; este documento es citado por F. SASTRE. **El Pariatge de Menorca de 1301**. MAYURQA 20 (Palma 1981-84) 141-154 y R. ROSSELLO. **Aportació...** Ob. cit. p. 49

9. El documento original se halla en el Archivo del Reino de Mallorca (Pergaminos RP siglos XIV no. 29). Una copia del mismo está inserta en el LLIBRE VERMELL de Ciutadella fol. 93v-95v, A.Ma. ARAGO Y R. CONDE. **El Llibre Vermell de Ciutadella** (Barcelona 1977) 70, doc. 89.

Al ser un documento de gran importancia para la historia eclesiástica de Menorca ha sido tratado por muchos autores, entre los que destacamos: J. RAMIS I RAMIS. **Estracto del arreglo llamado Pariatge del Rey don Jaime III de Mallorca sobre la Pabordía y Rectorías de Menorca, acompañado de varias notas para su mayor aclaración**. (Maó 1815); R. OLEO. **Historia de la Isla de Menorca**. (Ciudadela 1874) Vol. I pp. 310-316; P. RIUDAVETS. **Historia de la Isla de Menorca**. (Maó 1887) 920 S. VIVES. **Episcopologio**

Este importante documento para la historia eclesiástica de Menorca, pone de relieve la indignación de Jaime II por el asentamiento en la isla de algunas órdenes religiosas sin su consentimiento, ya que según él, iban contra su derecho señorial y lo pactado en Anagni. De esta manera sólo reconocía como lícitos los efectuados por la orden de los frailes menores franciscanos (10) y de las religiosas de Santa Clara (11), excluyendo así las donaciones hechas por Alfonso III y Jaime II de Aragón en la isla a los mercedarios (12), trinitarios (13), antoninos (14), dominicos (15), y

de la Santa Iglesia de Menorca (Ciudadela 1903) 106; G. LLABRES QUINTANA. **El Pariatge de Menorca** (1300) REVISTA DE MENORCA (Mahón 1907) 75-83; F. BARCELO. **Historia de Menorca** (Manuscrito inédito del Archivo Municipal de Ciudadela) 1837 p. 147; J. SALORT. **El Pariatge fet pel senyor rei En Jaume sobre la Pabordia i rectories de Menorca segons la còpia del Llibre Vermell**. Ciutadella 1960; del mismo autor **El Pariatge**. MONTE TORO (1961) 2-4; Ma. L. SERRA y otros. **Historia de Menorca I** (Maó 1977) 212-3; F. SASTRE. **El Pariatge de Menorca de 1301**. MAYURQA 20 (1981-84); R. ROSSELLO. **Aportació a la historia... ob. cit. p. 44**

10. Alfonso III donó a los frailes menores un huerto que había sido del araez y algunas casas contiguas a él. C. PARPAL MARQUES. **La Conquista de Menorca en 1287 por Alfonso III de Aragón**. (Barcelona 1901) doc. XXXI
11. Al convento de Santa Clara el rey donó unas casas y un huerto en la villa de Ciutadella, así como una alquería en el término de Artruitx. C. PARPAL. **La Conquista... ob. cit. doc. XXVII, XXVIII Y XXIX**.
12. A los mercedarios, unas casas y una mezquita cercanas a la futura iglesia, colindantes con el cementerio sarraceno. C. PARPAL. **La Conquista... doc. XXXII y XXXIII**.
13. A los trinitarios se les concedió algunas casas, una mezquita y un patio en la villa de Ciutadella y una heredad para construir un hospital para pobres. C. PARPAL. **La Conquista... XXXIV y XXXV**.
14. A los antoninoso les concedió la alquería llamada Biniçaida, cercana al puerto de Mahón, con el rafal de Binisataff, además de los campos, huertos y garrigas circundantes. En Ciutadella también obtuvieron unas casas. C. PARPAL. **La Conquista... doc. XXXVII**.

monjas agustinas (16), órdenes que tuvieron que abandonar la isla.

Aceptadas estas disposiciones por la Iglesia, Jaime II concedió a la Iglesia menorquina algunos bienes inmuebles (alquería de Binimay) y se comprometió a asistirle económicamente.

Con tales ejemplos se advierte un modo de actuar muy similar al llevado a cabo en la isla de Mallorca, lo que permite creer que el plan estructural del monarca era aplicable en todo el Reino.

La política de su sucesor Sanxo I no fue tan agresiva como la de su padre, en cambio durante el reinado de Jaime III se detectan nuevas compras de terrenos que engrandecieron el patrimonio real y por consiguiente la presencia señorial del rey en la isla y el valor de sus rentas.

Prueba de lo que decimos fue la compra, en 1330, de una alquería (¿Banyuls?) por el precio de 842 libras; la adquisición de la alquería de Santa Creu, en 1334, que luego sería convertida en caballería, y la compra de un rafal a Bertomeu Alegret por 500 libras, en 1338. (17)

Este incremento señorial de la realeza, comportó el desarrollo de los órganos administrativos y de gobierno de la isla, así como otros de infraestructura, que iban a permanecer vigentes en la isla durante toda la Edad Media. De ahí que pueda decirse que los Monarcas Privativos fueron los verdaderos forjadores de la realidad isleña.

15.A los dominicos donó las casas que fueron de Calib Abohambre, sarraceno, en Ciutadella. Estas casas colindaban con las del moixerif. C. PARPAL. **La Conquista...** doc XXXVII.

16.A las monjas agustinas les donó unas casas en Ciutadella que fueron propiedad de Yahia Aban Hachem, sarraceno. C. PARPAL. **La Conquista...** doc. XXXVIII.

17.Ver apéndices documentales num. XI, XII, XIV, XVII

LAS RENTAS DE MENORCA.

Las riquezas devengadas de la administración de los bienes territoriales e inmuebles que la Monarquía poseía en Menorca, creó la necesidad de disponer de un cuerpo recaudatorio similar al de Mallorca, aunque más reducido, regido por un procurador, para que velara los intereses de la Corona.

Pero la documentación no es muy explícita a la hora de informarnos de su origen y cuantía, pues muchas veces sólo conocemos su naturaleza y el importe global de las mismas, datos que limitan cualquier valoración.

Además, como para Mallorca, el valor de las rentas recaudadas en 1311 es el primer dato de que disponemos para Menorca, año de la muerte de Jaime II y de la subida al trono de Sanxo I. Ello no permite conocer la evolución de las mismas durante la última época del reinado del «*bon rei En Jacme*» en las islas.

Por su naturaleza y procedencia podríamos agruparlas en seis grandes grupos:

- Rentas Agro-pecuarias
- Rentas Territoriales
- Derechos Portuarios
- Derechos Judiciales
- Derechos Extraordinarios
- Otros Derechos y Censos.

Rentas Agro-pecuarias.

La mayoría de los ingresos de la Tesorería insular procedían de los derechos y censos recaudados de los enfiteutas.

Configuraban este grupo rentístico el «*dret del blat*» que gravaba la producción de trigo, cebada y avena, el «*dret de la ortalissa*» aplicable sólo sobre aquella que se comercializaba, el «*dret del vin*», el «*delma del bestiar*», el «*dret del mesuratge*», el

«*dret de la lana e dels formatges*», el «*loguer de les pastures*», el «*loguer de les possessions del loch de Bantuls e Santa Creu*» entre otras.

De todas ellas, la de mayor cuantía era el «*dret del blat*», que valorado aproximadamente en un 10% de la producción de cereales, fue de 2.156 cuarteras de cebada y 2.035 de trigo en 1314. Tales cantidades vendidas aquel año a 3 y 6 s. la cuartera respectivamente, significaron un total de 933 libras 18 sueldos, cantidad que comparada con la recaudación total de aquel año, 2.376 libras, supuso el 40% de tales rentas.

El continuo aumento del precio del trigo y cebada, así como de la producción cerealista, debió convertir este derecho en la principal fuente de ingresos. Pero además, permite creer que ya en esos momentos Menorca estaba abocada a una producción básicamente cerealista y de secano, compartida con una riqueza ganadera ya tradicional.

Rentas Territoriales.

Integraban tales rentas los «*novells establiments*» el «*luysme*» y la «*estada de sarrahins*».

Cuando una persona llegaba a la isla con el ánimo de fijar allí su residencia, ya fuera en una casa de una puebla o en una parcela en el campo, tenía que pagar una cantidad en metálico en concepto de «*entrada o establiment*» y un censo anual, estipulado en especie o dinero en el contrato. En cambio el «*luysme*» o laudemio era el derecho que se pagaba al señor del dominio directo cuando se enajenaban las tierras y posesiones.

El «*dret de entrada de sarrahins*» sólo se cobraba a los sarracenos libres que residían en la isla, ya fueran antiguos esclavos que hubieran obtenido la libertad, como aquellos procedentes de tierras islámicas llegados con fines comerciales. Este derecho era de 1 lb. y 12 s. anuales para los hombre, de 16 s. a las mujeres y

de 8 s. para los subays, nombre con que eran llamados los hijos-as de aquellos.

Derechos portuarios.

Los oficiales reales encargados de la custodia de los puertos menorquines cobraron, entre otros derechos, el «*ancoratge*» «*la leuda*» y el «*dret de exida de sarrahins*».

Todo patrón de nave que no fuera del reino de Mallorca quedaba obligado al pago del «*ancoratge*» cuando recalaba en uno de los puertos menorquines, cantidad que variaba según el porte de su embarcación. Además tenía que pagar la «*leuda*» si deseaba descargar mercancías para introducirlas en la isla. La cuantía de la leuda era generalmente de dos dineros por libra.

Si la nave, en el momento de salida, llevaba consigo uno o varios musulmanes, libres o esclavos, como pasajeros, el patrón era obligado a pagar el «*dret de exida de sarrahins*» cuyas cantidades eran de la misma cuantía de las del «*dret de estada*».

Derechos judiciales.

La escrituración de cartas de propiedad, testamentos, contratos... se hacían ante notario, lo que implicaba el pago de determinadas tasas. Además, las escribanías de las distintas batllías de Ciutadella y Mahó primero, y las de Alayor y Mercadal después, se alquilaron anualmente a notarios y escribanos.

Dentro de ese grupo hay que incluir también aquellos ingresos procedentes de las multas «*bans*» impuestas por el lugarteniente de la Gobernación y los batles a los que incurrían en actos delictivos (usuras, hurtos, riñas, etc.).

Derechos Extraordinarios.

Como derechos extraordinarios, en Menorca, sólo conocemos dos: la Sisa y el Monedatge.

La Sisa se otorgó voluntariamente, a petición del rey, como imposición indirecta para poder construir las murallas que tenían que circundar Ciutadella y Mahó. Tal contribución consistía en menguar una parte de determinados productos en venta, cantidad que era ingresada al erario regio. Mientras que el «*monedatge o morabatí*» fue creado en 1301 cuando Jaime II acuñó moneda de plata para que circulara por el reino y sustituyera al real de Valencia y otras monedas. (18)

Tal impuesto, pagadero cada siete años, gravaba a aquellas personas poseedoras de 10 libras o más, y su cuantía era de 8 sueldos.

Otros Derechos y Censos.

Además, los procuradores reales recaudaron otros derechos y censos que no se especifican, como los censales de algunas casas, molino y otras propiedades de la Corona, así como el «*taulatge*» de las carnicerías y pescaderías existentes en Ciutadella y Mahó, entre otras.

Excluyendo los Derechos Extraordinarios (Sisa y Monedatge), las Rentas de Menorca oscilaron anualmente entre las 2.000 y 2.500 libras, cantidades que suponían entre el 10 y 12% de las rentas totales del Reino, y de las que ingresaba entre 1.000 y 2.000 libras, una vez descontados los gastos de administración, pagas a los oficiales reales, obras, etc. por los procuradores menorquines.

18. Apéndice documental num. I

Archivo Mun. de Ciutadella. LLIBRE VERMELL fol. 1v; Regesto A. ARAGO y R. CONDE. **El Llibre Vermell de Ciutadella. Catàleg dels seus documents.** (Barcelona 1977) doc. 16

Tales cantidades eran amortizadas en metálico o mediante el envío a Mallorca o al Rosellón de productos agro-pecuarios de la isla. Un ejemplo significativo fue cuando, en 1314, el procurador Pere Bernat Puig d'Orfila envió al Rosellón 2.156 cuarteras de cebada y 2.035 de trigo, producto del «*dret del blat*» de aquel año, a pesar de la prohibición de sacar grano de la isla, cuyo valor mermó considerablemente la deuda pendiente.

Otros ejemplos se dan en 1320, cuando el procurador Ferrer Malferit saldó el 43% de la deuda (1.932 libras) en metálico, el 11% con trigo y cebada y el 2.8% con ganado. Dos años después, en 1322, cuando la deuda ascendía a 1.460 libras, Ferrer Malferit abonó el 55% de la deuda en metálico, otro 10% con el envío de ganado y otro 2% con trigo y cebada. El otro 33% fue saldado mediante el pago de deudas pendientes de la procuración mallorquina en la isla.

Así, la compra de animales (yeguas, pollinos, mulas, cerdos y bueyes) y su posterior envío a Mallorca fue otra manera de reducir la deuda de la procuración y una prueba más de la riqueza ganadera de la isla en tales fechas.

GASTOS.

El control político y burocrático, de defensa y las dávidas concedidas por los monarcas mermaban considerablemente tales ingresos, cuyos principales capítulos del gasto fueron:

- Pagas a los oficiales reales
- Asignación a eclesiásticos y órdenes religiosas
- Compra de terrenos, inmuebles y obras de defensa.

Pero la documentación no es muy explícita; en términos generales sólo destaca aquellos conceptos más importantes.

De la oficialidad real, la máxima autoridad en la Isla era el lugarteniente, quien al ocuparse de las causas de alta justicia, es-

taba asistido por un «*assessor*» o juez y un escriba de oficio. Dependían de él los hombres de armas «*cavallers*» que cobraban ciertas cantidades estipendiarias por la tenencia de un «*cavall armat*» y el castellano de Santa Agueda.

El procurador real era otro oficial de rango, encargado de la venta y recaudación de las rentas reales, asistido en las villas por los batles. Otros oficiales reales eran los vigilantes de los puertos, los lezderos, el «*guardia del port*» y el atarazanero.

Los procuradores reales en Menorca, durante estos cuarenta años, fueron los siguiente personajes:

- 1301 - 15 Pere Bernat Puig d'Orfila
- 1318 - 31 Ferrer Malferit
- 1334 - 37 Arnau Borreyll e P. des Puig
- 1338 - 42 Arnau Borreyll
- 1343 - P. Squella

El desconocimiento de la mayoría de sus asignaciones no permite valorar adecuadamente su coste, aunque es de suponer que sería uno de los principales capítulos del gasto.

El compromiso aceptado por Jaime II de dotar convenientemente a los eclesiásticos beneficiados de las capellanías e iglesias parroquiales en el Pariatge de 1301, supuso el desembolso anual de unas 325 libras, que se desglosaban de tal manera:

Igl. de Santa María de Ciutadella	125 lb.
- Paborde	
- Tres capellanías	
- Dos escolanías	
Igl. de Sant Johan Evangelista (alq. de Monastrell)	30 lb.

Igl. de S. Berthomeu (Ferraria)	30 lb.
Igl. de Sta. Creu (Loriach)	30 lb.
Igl. de S. Lorens (alq. de Binixems-Favaritx)	30 lb.
Igl. de Santa Eulalia (Ihalor)	30 lb.
Igl. de Santa María de Mahó	50 lb.
- Rector	
- Una capellania	

Además, los monarcas apoyaron económicamente a determinadas órdenes religiosas (franciscanos y clarisas) mediante una asignación pecuniaria en determinados días festivos, a modo de manutención, de 9 dineros por fraile y de 7 por religiosa. De igual manera se procedía en los hospicios de Ciutadella y Mahó, donde se acogía a los niños abandonados («*gitats*»), a los que se procuraba una nodriza, y a personas enfermas o afectadas del «*foc de Sent Antoni*» (19).

Otro capítulo importante del gasto fueron las compras de algunas propiedades a nobles, caballeros o descendientes de los conquistadores; una para donarlas en feudo a caballeros de reconocida fidelidad, otras para aplicar en su territorio las ORDINACIONES promulgadas en el Reino en 1300.

De tales adquisiciones conocemos algunas:

19.J. Ma. TEJERINA. **Historia de la Medicina en Mallorca. Desde los orígenes hasta el siglo XVI.** (Palma de Mallorca 1981) 79-86

Año	Vendedor	Propiedad	Término	Precio
1300	Jacme Umbaldo	Alq. de Binillautí rafal de Binimasmut 8 morabatins censals en el castell de Mahó	Mahó	25 lb.
1305	Bereguer Falgueres	Alq. de Yhalor alq. de Malbuger	Alayor	(?)
1306	Monasterio de Santas Creus	Alq. de Linarig alq. de Granata alq. de Biniallile	Santa Agueda	500 lb.
1330	-----	Una alquería	---	842 lb.
1334	Johan Jana	Alquería Santa Creu		400 lb.
1338	Berthomeu Alegret	Un rafal	----	500 lb.

Tampoco son muy aclaratorias las noticias que nos informan de las obras llevadas a cabo en Menorca por cuenta de la Corona. Sabemos que el proyecto de amurallar Ciutadella y Mahó por Alfonso III no se pudo llevar a cabo inmediatamente ante el cuantioso gasto que ello representaba y por el corto tiempo que vivió el Liberal tras la conquista. Por ello tenemos que creer que el amurallamiento fue iniciado por Jaime II, cuando visitó Menorca con su arquitecto Ponç Descoyl, y mandó aplicar el impuesto de la sisa a las obras, así como una parte de algunos derechos reales (20).

Además acometió otras, como la construcción del alcazar de Ciutadella, castillo donde residía el lugarteniente, obra que según algunos se inició en la postrimerías del siglo XIII, pero su fábrica se prolongó durante todo el primer cuarto del siglo XIV.

20.E.K. AGUILO. **Construcción de las murallas de Ciudadela en 1303.**
B.S.A.L. 6 (Palma 1895-6) 159-160

Otras a tener en cuenta fueron las realizadas en el castillo de Santa Agueda, que fue convenientemente reestructurado entre 1338 y 1339; las de acondicionamiento de las casas compradas para ubicar en ellas las oficinas del procurador real y en la construcción y reparación de hornos, molinos, pescaderías y carnicerías existentes en los principales núcleos urbanos de la isla.

La afición de los monarcas a la caza hizo que éstos enviaran periódicamente a Mallorca al halconero real para que llevara al Rosellón los halcones que aquel año se hubieran capturado en las islas y que se reunían en el halconar de la Almudayna de la Ciutat de Mallorca.

En varias ocasiones el lugarteniente de Menorca envió los halcones apresados en los riscos de las islas. Pero previamente, para proceder a su captura, se contrataron a hombres que desde el mar, en barcas, o desde los acantilados observaban el vuelo de tales aves para localizar sus nidos. El salario percibido por éstos, la construcción de jaulas, las gallinas y pollos consumidos por éstos durante la cautividad etc. así como su envío a Mallorca fueron unos gastos que luego se tuvieron en cuenta a la hora de saldar la deuda (21).

Con todo, la procuración menorquina pudo justificar anualmente entre 500 y 2000 libras, fluctuación que dependía, en gran manera, de las inversiones o compras que se efectuaran durante el año contable; el resto se saldaba en dinero o en especie, como ya se ha indicado.

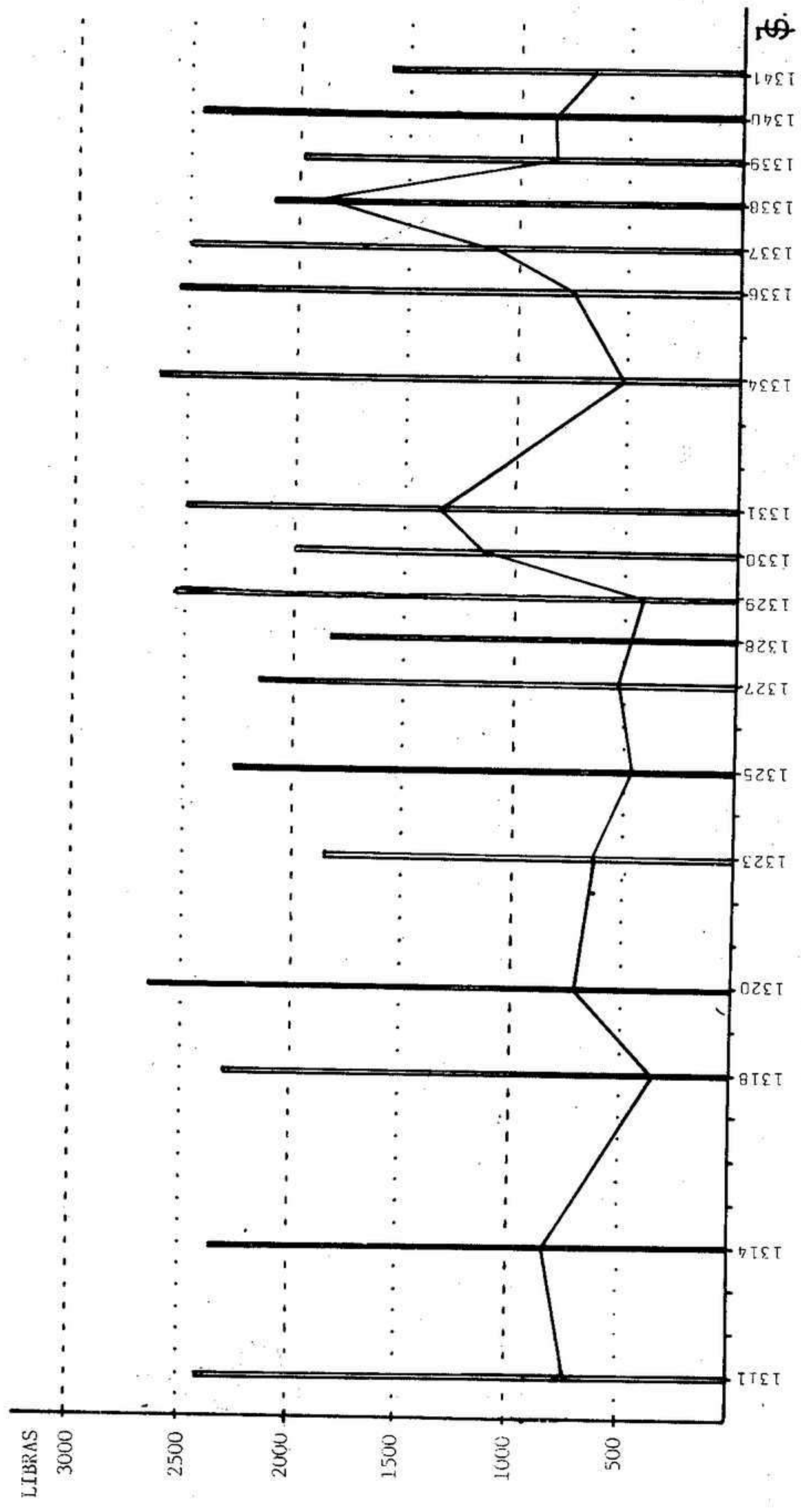
21.J. SASTRE. **Relaciones político-comerciales entre Mallorca y el Rosellón en el primer tercio del siglo XIV.** Actes du XIIe Congrès d'Histoire de la Couronne d'Aragon (Montpellier 1987) 226

LAS RENTAS DEL REINO DE MALLORCA

Año	I. de MALLORCA	I. de MENORCA	I. de IBIZA	TOTAL DEL REINO
1311	17.861	2.393	700	20.954
1314	(9.007)	2.376	408	--
1316	13.772	--	-	--
1318	14.972	2.289	743	18.005
1320	(13.594)	2.639	451	(16.684)
1323	16.954	1.857	460	19.272
1325	22.889	2.280	577	25.748
1327	18.582	2.153	554	21.290
1328	18.571	1.811	378	20.761
1329	(11.151)	2.560	333	(14.045)
1330	18.936	2.018	515	21.470
1331	17.945	2.500	245	20.690
1332	--	1.444	421	--
1333	--	1.932	433	--
1334	20.317	2.611	428	23.356
1335	--	1.614	470	--
1336	24.416	2.545	620	27.581
1337	15.953	2.010	505	18.468
1338	22.105	2.128	383	24.616
1339	18.224	1.982	383	20.599
1340	21.556	2.460	380	24.396
1341	18.055	1.591	748	20.394

Para la confección de esta tabla se han tenido en cuenta algunas cantidades que se descontaban previamente en cada capítulo rentístico, de modo que la cantidad aquí escrita es el resultado de añadir al resultado, que nos proporciona la documentación, los descuentos parciales que éstas sufrían anualmente.

La documentación consultada para la elaboración de esta tabla ha sido: Los «*Llibres del Compte*» y los «*Llibres de Reebudes*» de los referidos años.

Evolución de los ingresos y gastos (Rentas Reales) de la
 Procuración menorquina durante los reinados de Sanxo I y
 Jaime III de Mallorca.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. This is essential for ensuring the integrity of the financial system and for providing a clear audit trail. The records should be kept up-to-date and should be accessible to all relevant parties.

2. The second part of the document outlines the procedures for handling disputes and resolving conflicts. It is important to have a clear and fair process in place to deal with any disagreements that may arise. This process should be based on the facts and should be conducted in a transparent and impartial manner.

3. The third part of the document discusses the role of the various stakeholders in the financial system. Each stakeholder has a specific role to play and it is important that they all work together to ensure the system operates smoothly and efficiently. Communication and collaboration are key to success.

4. The fourth part of the document outlines the measures that should be taken to ensure the security and stability of the financial system. This includes implementing robust risk management practices and having contingency plans in place to deal with any potential crises. Regular monitoring and reporting are also essential.

5. The fifth part of the document discusses the importance of transparency and accountability in the financial system. Stakeholders should have access to the information they need to make informed decisions and to hold those in charge of the system accountable for their actions. This helps to build trust and confidence in the system.

6. The sixth part of the document outlines the measures that should be taken to ensure the system is able to adapt to changing circumstances. This includes having a flexible and resilient framework that can be updated as needed. Regular reviews and assessments are also important to ensure the system remains relevant and effective.

7. The seventh part of the document discusses the importance of ongoing education and training for all participants in the financial system. This helps to ensure that everyone has the skills and knowledge they need to perform their roles effectively and to contribute to the overall success of the system.

8. The eighth part of the document outlines the measures that should be taken to ensure the system is able to handle any potential challenges or risks. This includes having a clear and robust risk management framework in place and ensuring that all risks are properly identified, assessed, and managed.

9. The ninth part of the document discusses the importance of regular communication and reporting to all stakeholders. This helps to ensure that everyone is kept up-to-date on the system's performance and any issues that may arise. It also provides an opportunity for stakeholders to provide feedback and input on the system's operation.

10. The tenth part of the document outlines the measures that should be taken to ensure the system is able to meet its long-term goals and objectives. This includes having a clear and strategic vision for the system and ensuring that all activities are aligned with this vision. Regular reviews and assessments are also important to ensure the system remains on track.

APENDICE I

1301 marzo 26, Ciutat de Mallorca.

Jaime II notifica a los Jurados de Menorca que ha acuñado moneda de plata y cobre para el Reino de Mallorca. Para que la ley y su peso sea siempre el mismo, los Jurados de Mallorca han decidido concederle el «*monedatge*», valorado en un morabatin u ocho sueldos cada siete años en la Fiesta de Pascua, cantidad pagadera por todos aquellos que posean bienes por valor de 10 libras o más. Además se recuerda que tales monedas serán las únicas de curso legal en las islas.

AMC Llibre Vermell fol 1v

Regesto: A. ARAGO i R. CONDE. El Llibre Vermell... Ob. Cit. doc. 16

De pagar monedatge

Jacobus Dei gratia rex Maioricarum comes Rossilionis et Ceritanie et dominus Montispesulani fidelibus suis Juratis Probis hominibus et Vniversitati Ciutadelle et Castri et totius insule Minoricarum salutem et gratiam ad vestri audienciam credimus pervenisse quod nos pro honore nostro et utilitate Regni nostri facimus cudi et fabricari in civitate Maioricarum monetam argenti et cupri valentem duos denarios regalium Maioricarum et monetam minutam unius denarii et monetam similiter obolorum ac etiam monetam grossam argenti valentem quilibet denarium grossum dicte monete. Sed enim denariorum regalium Maioricarum minorum et dictam monetam cudi et fabricari facimus sub bona lege et pondere et certis formis.

Et cum ad multam instanciam et supplicacionem Juratorum et proborum hominum ac etiam Universitatis Civitatis et insule Maioricarum

concesserimus cum nostro instrumento quam vis esset nobis licitum face-
re cudi et fabricari in dicto regno monetas alias quascumque vellemus
iuxta nostre beneplacitum voluntatis quod dicte monete tam grosse quam
minute sint perpetue et de tali lege et pondere quali nunc cuduntur et fa-
bricantur et quod nunquam per nos vel successores nostros possint minui
destrui seu casu aliquo deteriorari in aliquo.

Sciatis nos de consensu et voluntate dictos Juratorum proborum
hominum et Universitatis Civitatis et totius insule Maioricarum ordinasse
et retinuisse in dicto instrumento nostro dicte concessionis dictarum mo-
netarum prout dicte monete sint semper perpetue stabiles detur nobis et
nostris monetaticum pro securitate et firmitate dictarum monetarum ser-
vanda videlicet quod quilibet tenens suum domicilium vel focus larem ha-
bens vel possidens in bonis valorem decem librarum et ultra teneantur
dare semper nobis et nostris ab instanti festo Pasche Domini in septem
annos continue sequentes et deinde de septem in septem annis semper
in eodem festo unum morabatinum vel octo solidos regalium Maioricarum
de moneta minuta ipsorum regalium prout in dicto instrumento hoc lacius
et plenius continetur.

Unde cum insule Minoricarum et Evisse sint de dicto Regno nos-
tro Maioricarum et nobis et domino nostro ratione dicti regni subdite in-
quibus volumus et intendimus dictas monetas nostras vocatas regales
Maioricarum et non alias currere et ibidem recipi sicut in Civitate et insula
Maioricarum.

Scitatis quod similiter intelligimus habere tam nos quam succes-
sores nostri a vobis et ab universis et singulis habitatoribus dicte insule
Minoricarum presentibus et futuris sub forma predicta monetaticum sup-
pradictam. Quare vobis predicta fore decrevimus intimanda ac etiam nun-
tianda.

Datum Maiorice VII kalendas aprilis anno Domini Mo. CCCo.
primo

APENDICE II

1311

Reebuda de les rendes de Manorcha.....
 lo qual assignaMichel
 per lo dit Senyor Rey per

Primerament reeberen los dits procuradors del dit P. Bn. de Puig d'Orfila muntaren les rendes els censals de terra e de mar de la dita yla per tot lo dit any ab so que hac de les obvencions de les esgleyes de tota la dita yla (segons ques conte per menut en lo libre del compte lo qual el ha assignat de la dita yla per menut e per partides e) es assumat e de les batlies e de luysmes e dalienacions e del preu del blat de tota la dita renda e dels censals de tota la dita yla e de diverses altres raons extraordinaries segons que en lo seu libre de la assignacio per menut e per partides es contengut e assumat en la VII carta

^o
 II CCC LXXXIII 1b. I s. VII

De les quals li reeberen en compte que havia pagades per salari seu e del jutge e daltres officials e den Gil Garces lochtinent del Senyor Rey e del seu jutge e daltres officials e que havia pagat des al clergues que servexen les esgleyes de la damunt dita yla salari del damunt dit any e encara per provisions dordens e dospitals aixi com es acostumat e per diverses obres e per diverses altres raons fetes que en lo dit seu libre es contengut e assumat en la carta

DC XXX I 1b. XIII s. X

E aixi roman de les dites rendes les quals assigna als dits procuradors segons que en lurs llibres es contengut 1.761 1b. 6s 9

ARM RP 1865 fol. 230

Nota. Los puntos suspensivos en la transcripción indican falta del texto. Texto entre paréntesis, indica texto tachado.

APENDICE III

1314

Reebuda de les rendes de Manorcha

Dilluns a XVI iorns de juny anno Domini M CCC XV vengueren a compte en Michel Rotlan e en P. Figuera procuradors en Malorques per lo Senyor Rey ab en P.Bn. des Puig d'Orfila procurador de les rendes de Manorca per aquel matex Senyor Rey de tot so que eil havia reebut ne despes per les dites rendes. So es assaber de diverses rendes e dret aixi de terra con de mar e dels censals e de luysmes e del dret de les cartes e de la leuda e del preu al qual fo estimat lo blat de les rendes qui fo trames als procuradors de Rosseylo e de diverses altres raons segons que en I libre lo qual als dits procuradors assigna largament e per partides es contengut e assumat en aqueil matex en la VII carta

Summa ^o II CCC LXXVI 1b. XI s VIII d.

De les quals li preseren en compte que havia pagades e despeses per salari seu e den Gil Garçes lochtenent de la dita yla e de son jutge e daltres officials e que havia pagades als clergues que serveixen les esgleyes per lur salari e encara per provisions dordens e despitals aixi con es acostumat e per diverses altre messions neccesaries fetes per les dites rendes segons que totes aquestes coses son contengudes largament e per partides en lo dit libre e assumat en aqueil matex en XXII carta

DCCC XIII 1b III s III d.

E aixi romaseren netes de les dites rendes al dit P. Bn. Despuig d'Orfila les quals assigna als dits procuradors en les partides davayl escritats

1.563 1b 7 s 5 d.

APENDICE IV

1318

Dissapte a V de maig anno Domini M CCC XVIII reebem compte den Ff. Malferit procurador de les rendes de Manorcha de tot so que havia reebut de les rendes segons que en I libre que assigna de reebudes e de dades largament e per partides es conten gut e en aquesta present carta sum mariament es conten

So es assaber

Munta la reebuda la qual lo dit Ff. Malferit feu de les rendes de Manorca so es assaber del dret de lana e de formatges e de bestiar e loquer de les escrivanies e del censal dels diners e luysmes e de justicies de les corts e de diverses altres raons e del preu de tot lo blat segons que totes aquestes coses largamente e per partides son contengudes en lo dit libre e assumat en la XI carta

Summa ̄ CC LXXX VIII 1b .V s I d.

De les quals li preserem en compte los dits procuradors que havia pagades per messions neccessaries pertanyens a la dita procuracio e per salari seu e den Jacme de Mora tenent loch en la dita ila e de son jutge e daltres officials e en provissions dordens e despitals e en messions de tret los agres dels falcons e per diverses obres que foren fetes aixi en lalcasser con en diverses altres locs e per diverses altres messions segons que totes aquestes coses son contengudes largament e per partides en lo dit libre e assumades en la XXV carta

Summa CCC LXXV 1b XV s III d.

E així romaseren netes de les dites rendes al dit Ff. Malferit les quals los dits procuradors li meseren en deute en lo libre de les deutes del any de M CCC XVIII en LIII carta 1.913 1b 9 s 10 d.

ARM RP 7366 fol 113; Similar carta figura en RP 3038 fol. 30

APENDICE V

1320

Reebuda de les rendes de Manorcha del any de M CCC XX estant procurador en Ff. Malferit

Aquest es lo compte fet summariament lo qual lo dit Ff. Malferit procurador de les Rendes de Manorcha ha retut an Michel Rotlan e an P. Burgues procuradors del Senyor Rey de tot so que eil ha reebut per les dites rendes segons que en l libre de reebudes e de dades lo qual lurs assigna largament e per partides es contengut.

Reebe lo dit Ff. Malferit procurador de les rendes de Manorcha que munten les rendes del dit loch en lo dit any so es assaber del dret de la lana e dels formatges e del delma del bestiar e dels censals quis i prenen en diners e de luysmes e de justicies e del preu de tot lo blat e de diverses altres raons e coses segons que en lo dit libre largament e per partides es contengut

Summa II DC XXXVIII 1b XII s X d.

De les quals li presem en compte que havia pagades per diverses messions neccesaries pertanyens al offici de la sua procuracio e per salari seu e den Jacme de Murea tenent loch en la dita ila e de son jutge e daltre officials e per diverses obres que feu en lalcasser e per diverses

messions e despeses que feu en les egues que y foren trameses segons que en lo dit libre largament e per partides es contengut

DCC VII 1b IIIls VI d.

E aixi romesern netes de les dites rendes les quals assigna als dits procuradors en les partides davayl escrites 1.932 1b 8s 4d.

Aquesta es la assignacio la qual en Ff. Malferit ha feta als dits procuradors de les M DCCCC XXXII 1b VIIIls IIIld. que havia atornar de les rendes de la sua procuracio del any de M CCC XX segons que a avayl es contengut

Primo met en paga per CL quarteres de forment que trames al Senyor en Dalmau de Banyls tenent loçh de Malorques comptans a VII s. la quartera	52 lb.10 s.
Item per CC quarteres dordi a III s.	30 lb.
Item per messions del blat	1 lb. 1 s 8d.
Item per II porchs	2 lb.

Summa per tot	85 lb 11 s 8 d.
---------------	-----------------

Item per XX quarteres de forment que trames an P. de Gualbes	7 lb 1 s 8 d.
Item per C quarteres dordi que trames an P. Burgues ab messions	15 lb 8 s.
Item per II perels de bous e I brau ab messions	25 lb 19 s.
Item que dona per el en Jacme de Murea per la. sarrahina	20 lb.

E aixi es per tot	68 lb 78 s. 8 d.
-------------------	------------------

Item per CCX quarteres de forment quels trames que pres en P. Ribes comprades a X s. la quartera	105 lb
Item pr L quarteres dordi que trames an Michel Rotlan ab messions	7 lb 13 s.
Item quels paga nombran en Malorques diluns a XXV de maig anno Domini M CCC XXI	854 lb 14 s 10 d.

Summa per tot de so que li havien pres
 en compte de desso que ha pagat nombran 1.120 lb 19 s 2 d.

E aixi resta que ha atornar daquest present compte les quals li foren meses en deute el libre de les deutes den P. Burgues del any de M CCC XX en

DCCC XI lb VIII s II d.

ARM RP 3768 fol. 108-108v

APENDICE VI

1323

Reebuda den Ff. Malferit procurador de les rendes de Manorcha de tot so que avia reebut per les dites rendes segons que en l libre que assigna es contengut

Reeberen los dits procuradors del dit Ff. Malferit les quals avia reebudes de les rendes e dels censals de la ylla y de Manorcha e de luysmes e de justicies e del preu de tot lo blat de la dita renda e per diverses altres rahons segons que en lo dit libre largament e per partides es contengut

Summa M DCCC L VII lb X VIII s III d.

De les quals li presem em compte que avia pagades per messions necessarias de les dites rendes e per salari seu e den Bn. Vayl Auria

Jacme de Mora tenents loch del Senyor Rey en la dita ylla e de son jutge e daltres oficials e per diverses obres que feu en lalcasser del Senyor Rey e per diverses messions e despeses que feu per diverses rahons segons que en lo dit libre largament e per partides es contengut

DC XXX II lb XII s VII d.

E axi romasseren netes de les dites rendens les quals assigna als dits procuradors en diverses partides

1.225 lb 5 s 8 d

ARM RP 3039 fol 7

APENDICE VII

1325

Reebuda de F. Malferit procurador de les rendes de Manorcha de tot so que avia reebut per les dites rendes segons que en l libre que assigna es contengut

Reeberen los dits procuradors del dit Ff. Malferit les quals avia reebudes de les rendes e dels censals de la ylla de Manorcha e de luysmes e de justicies e del preu de tot lo blat de la dita venda e per diverses altres rahons segons que en lo dit libre largament e per partides es contengut

Summa

II CC LXXX lb XVI s VI d.

De les quals li presem en compte que avia pagades per messions necessaries de les dites rendes e per salari seu e den Bn. Ombert tenent loch del Senyor Rey en la dita ylla e de son jutge e daltres oficials e per diverses obres que feu e messions e despeses segons que en lo dit libre largament e per partides es contengut

Summa CCCC LX VIII lb I s III d.

E axi romaseren netes de les rendes les quals assigna als dits procuradors en diverses partides

1.811 lb 15 s 2 d.

ARM RP 3040 fol 31

APENDICE VIII

1327

Reebuda den Ff. Malferit procurador de les rendes de Manorcha de tot so que avia reebut per les dites rendes segons que en l libre que assigna es contengut

Reeberen los dits procuradors del dit Ff. Malferit les quals avia reebudes de les rendes e dels censals de la ylla de Manorcha e de luysmes e de justicies e del preu de tot lo blat de la dita renda e per diverses altres rahons segons que en lo dit libre largament e per partides es contengut

II C L III lb VIII s XI d.

De les quals li presem en compte per diverses messions e despeses que avia fetes per les dites rendes e per salari seu e del lochtenent e de son jutge e daltres oficials e per alscunes obres que feu segons que en lo dit libre es per partides largament contengut

D XXX III lb

VIII d.

E axi romaseren netes de les dites rendes les quals assigna als dits procuradors en diverses partides

1620 lb 9 s 2 d

ARM RP 3041 fol 30

APENDICE IX

1328

Reebuda den Ff. Malferit procurador de les rendes de Manorcha de tot so que avia reebut de les dites rendes segons que en l libre que assigna es contengut

Reeberen los dits procuradors del dit Ff. Malferit les quals avia reebudes de les rendes dels censals de la Ylla de Manorcha e de luysmes e de justicies e del preu de tot lo blat de la dita renda e per diverses altres rahons segons que en lo dit libre largament e per partides en contengut

Summa M DCCC XI lb III s IX

De les quals li presem en compte per diverses messions e despeses que avia fetes per les dites rendes e per salari seu e del lochtenent e de son jutge e daltres oficials e per algunes obres que feu segons que en lo dit libre es largament e per partides contengut

Summa CCCC LXXX III lb V s IX

E axi romaseren netes de les dites rendes les quals assigna als dits procuradors en diverses partides

1.327 lb 19 s

ARM RP 3042 fol 31

APENDICE X

1329 Reebuda den Ff. Malferit de les Rendes de Manorcha

Dissapte a X iorns de juny de M CCC XXX reebem comte den Ff. Malferit procurador de les rendes de Manorcha de tot so que avia reebut per les dites rendes en lo dit any de M CCC XXIX axi en diners com del preu de tot lo blat de les dites rendes e munta per tot en summa segons que en l libre quens assgina largament e per partides es contengut

II D LX lb. I s. V d.

De les quals li presem en comte per diverses messions e despeses que avia fetes per les dites rendes e per salari seu e den Dalmau Totzo lochtenent e de son jutge e daltres segons que en lo dit libre es contengut

CCCC XVII lb. IX s. XI

E axi romaseren netes de les dites rendes al Senyor Rey

2.142 lb 11 s 6

les quals li foren meses en deute en lo libre de deutes de M CCC XXX en XXXII cartes

ARM RP 3772 fol. 1228

APENDICE XI

1330

Reebuda de Ff. Malferit procurador de les rendes de Manorcha de tot so que avia reebut per les rendes ja dites segons que en I libre que assigna es contengut

Reeberen los dits procuradors del dit Ff. Malferit les quals avia reebudes de les rendes e dels censsals de la yla de Manorqua e de luyssmes e de justicies e de preu de tot lo blat de la dita renda e per diverses altre rahons segons que en lo dit libre largament es contengut

Summa ^o II XVIII lb XIII s VIII

De les quals li prezem en compte per diverses messions e despezes que avia fetes per les dites rendes e per salari seu e del lochtenent e de son jutge e daltres officials e per alscunes obres que fe e ab la compra de la meytat de la la. alqueria que compra a ops del Senyor Rey e ab unes cases que compra a ops de fer prezo qui costa per tot DL VII lb segons que en lo dit libre es largament contengut

M C XXX VIII lb II d.

E axi romaseren netes de les dites rendes les quals assigna als dits procuradors en diverses partides

879 lb 12 s 6 d.

ARM RP 3043 fol. 31

APENDICE XII

1331

Reebuda den F. Malferit procurador de les rendes de Manorca de tot so que avia reebut per les rendes ja dites segons que en I libre que asigna es contengut

Reeberen los dits procuradors den F. Malferit les quals avia reebudes de les rendes e dels censals de la yla de Manorcha e de luysmes e de justicies e del preu de tot lo blat de la dita renda e per diverses altres rahons segons que en lo dit libre largament e per partides es contengut so es asaber ab CCVI dobles dor les quals foren atrobades a alscuns jenoveses que foren prezes en I leny den P. Mir

Summa II D lb. III s. III d.

De les quals li prezem en compte per diverses messions e despezes que avia fetes per les dites rendes e per salari seu e del lochtenent e de son jutge e daltres officials e per alcunes obres que feu e ab la compra de la meytat de la. alqueria que compra a ops del Senyor rey e ab la compra del bestiar que ha mes en aquella e costa la dita mitja alqueria cor laltre meytat avia ja comprada CCLXXV lb. e axi munta tot segons que en lo dit libre es largament contengut

1.351 lb 5d.

E axi romaseren netes de les dites rendes les quals assgina als dits procuradors en diverses partides

1.149 lb 3 s. 11 d.

ARM RP 3044 fol. 32

APENDICE XIII

1334

Reebuda den A. Borreyl e P. des Pujol regens offici del procurador de les rendes de Manorcha de tot so que avien reebut per les rendes ja dites segons que en l libre que assignaren es contengut.

Reeberen los dits procuradors den A. Borreyl e P. Despuiol les quals avien reebudes de les rendes e dels censals de la yla de Manorcha e de luysmes e de justicies e del preu de tot lo blat de la dita renda e de

loguer de les pastures e del guany del bestiar qui es en l'alqueria del Senyor Rey e per diverses altres rahons segons que en lo dit libre largament e per partides es contengut

Summa ^oII DCXI lb. XVIII s. XI

De les quals los prezem en compte per diverses messions e despeses que avien fetes per les dites rendes per salari lur e del lochte-
nent e de son jutge e daltre officials e per alscunes obres que feeren se-
gons que en lo dit libre es largament contengut

Summa DXXII lb. XII s. VIII

E axi romaseren netes de les dites rendes les quals assignaren
als dits procuradors en diverses partides

2.089 lb 6s 2

ARM RP 3046 fol. 32

APENDICE XIV

1334 Jaime III concede de gracia especial a los herederos de
Johan Jana de Menorca, la mitad del laudemio que le debían por la venta
de la alqueria Santa Creu, comprada por F. Malferit, procurador real en
Menorca.

ARM RP 3407 fol. 110 v

Item pagarem als hereus den Johan Jana sa enrera de Manor-
cha so es saber a na Clara filla que fo del dit Johan a la qual lo Senyor

Rey lis mana donar e relexar de gracia special so es la meytat de I luysme al Senyor Rey pertanyent per raho de la. alqueria appellda Santa Creu la qual fo del dit Johan Jana e la qual fo comprada a ops del Senyor Rey per en Ff. Malferit procurador de les rendes de Manorcha per preu de CCCC lliures de les quals pertanyen de luysme al Xe XXXX lliures per que lin foren dades de manament del dit Senyor Rey a nos fet segons que en la. letra reyal la qual fo feta assi en Mallorques e segellada ab segell secret del dit Senyor Rey quarto Kalendas marcii anno Domini Mo. CCCo. XXXo. Ilo. e les quals mezem en compte den Bernat Jana el libre de deutes M CCC XXX III en VII carta e es la meytat de XXXX lliures

20 lb.

APENDICE XV

1336

Reebuda den Ar. Borreyl e den P. Despuyol regents offici del procurador de les rendes de Manorcha de tot so que avien reebut per les rendes ja dites segons que en I libre que assignaren es contengut

Reeberen los dits procuradors den Ar, Borreyl e den P. des Puyol les quals avien reebudes de les rendes e dels censals de la yla de Manorcha e de luysmes e de justicies e del preu de tot lo blat de la dita renda e de loguer de les pocessions e per diverses altres rahons segons que en lo dit libre largament e per partides es contengut

Summa ^o
II DXXXV lb. III s.

De les quals li presem en compte per diverse messions e despeses que avia fetes per les dites rendes e per salari seu e del lochtenent e de son jutge e daltres oficials e per alcunes obres que feeren segons que en lo dit libre es largament e per partides es contengut

Summa D CCLXXX lb. V s. ma.

E axi romaseren netes de les dites rendes les quals assignaren als dits procuradors

1.764 lb 18 s 11d ma.

ARM RP 3048 fol. 49v

APENDICE XVI

1337

Reebuda den A. Borreyl e den P. des Puiol regents ofici dels procurador reyal e de les rendes de Manorcha de tot so que avien reebut per les rendes ja dites segons que l libre que asignaren es contengut

Reeberen los dits procuradors den A. Borrel e den P. des Puiyol les quals avien reebudes de les rendes e dels sençals de la ila de Manorcha e de luysmes e de justicies e del preu de tot lo blat de la dita renda e de loguer de les poseçons e per diverse altre reons segons quen lo dit libre largamente e per partides es contengut

Summa ^oii X lb. VII d.

De les quals li presem en compte per diverses masions e despeses que avien fetes per las dites rendes e per salari seu e del lochtinent e de son jutge e de altres ofiçials e per algunes obres que feren e segons quen lo dit libre es largament e per partides contengut

Summa ^o I CII lb. I s. II d. mayla

E axi romazeren netes de les dites rendes que assignaren als dits procuradors

908 lb 19 s. 4 d mayla

ARM RP 3049 fol. 11

APENDICE XVII

1338

Reebuda den A, Borreyl procurador de les rendes de Manorcha de tot so que avia reebut per les dites rendes segons que en I libre que assigna es contengut

Reeberen los dits procuradors del dit A. Borreyl les quals avia reebudes de les rendes e dels censals de la yla de Manorcha e de luysmes e de justicijs e del preu de tot lo blat de la dita renda e per diverses altres rahons segons que en lo dit libre largament e per pertides es contengut

Summa ^o II CXXVIII lb. VIII s. II

De les quals li presem en compte per diverses mesions e despeses que avia fetes per les dites rendes e per salari seu e del lochtenent e de son jutge e daltres oficials e per alscunes obres que feu al castel de Santa Agata e per la. casa que feeren de nou a ops del offici de la procuracio e ab D lb. que paga an Berthomeu Alegret per I rafal que fo comprat de manament de miser Antoni de Galiana e N'Andreu Gitar e ab CCCC lb. qui foren pagades de manament del Senyor Rey an Berenguer des Bach segons que en lo dit libre que asigna es contengut

Summa M DCCCC VIII lb. V s. VIII

E axi romangueren netes de les dites rendes les quals assigna als dits procuradors en diverses partides

220 lb 2 s 5 d.

ARM RP 3050 fol.34

APENDICE XVIII

1338

Compra de un caballo por el procurador real Arnau Borrel, por encargo del Rey, para regalo de Pagà de Mallorca.

ARM RP 3050 fol. 70v.

Item pagarem an Arnau Borrel procurador de les rendes de Manorcha qui aqueles avia pagades al preu de I cavayl qui fo comprat de manament del Senyor Rey a ops del noble en Paga de Maylorques e lo qual costa CXL lliures de les quals es hom en compte del thesaurer tan-solament CX lliures e axi aguemli a donar lo remanent qui son mas em-

pero sia a regonexer lo comte del thesaurer que no les aia meses totes en dada e son XXX lliures les quals en a pres de manament del mestre racional levam assi que mezem les en deute al dit thesaurer cor ell les avia ja mezes totes en dada al Senyor Rey en son compte

APENDICE XIX

1339

Reebuda den A. Borreyl procurador de les rendes de Manorcha de tot so que ha rebut per les dites rendes en lo dit ayn segons que per compte nos o dona e en I libre que asigna es contengut

Reeberen los dits procuradors del dit A. Borreyl les quals avia reebudes de les rendes e dels censals de tota la yla de Manorcha e de luismes e de justicies e del preu de tot lo blat de la dita renda e de novels estbliments e per diverses altres rahons segons que per compte largament e per partides nos o dona e axi con a par el les reebudes dels dits procuradors en cartes LXXII

Summa M DCCCC LXXXII lb. VIII s. I d. mayla

De les quals li presem en compte per diverses messions e despeses que avia fetes per les dites rendes so es en provecions dordens e despitals e per salaris axi seu con del lochtenent e del jutge con altres oficials e per quitacions e agres de falcons e messions e diverses obres quis son fetes en la dita yla de Manorcha so es en reparar lo casteyl de

Santa Agata e en ffer e obrar lo protxo de la carniseria e de la pescateria del castel de Maho e en altres diverses obres

Summa DCCC XXXVI lb. III s. X d.

E axi romangueren netes de les dites rendes axi con demunt es
dit 1.146 lb 5 s. 3 d. ma.

ARM RP 3051 fol. 27

APENDICE XX

1340

Reebuda den A. Borreyl procurador de les rendes de Manorcha de tot so qua reebut per les dites rendes en lo dit ayn segons que per compte nos o dona en I libre a nos assignat per el

Reeberen los dits procuradors del dit Ar. Borreyl les quals avia reebudes de les rendes e dels censals de tota la yla de Manorcha e de luismes e de justicies e del preu de tot lo blat de la dita renda e de novels stabliments e per diverses altres rahons segons que per compte largamente e per partides nos o dona per compte axi con apar el libre de les reebudes del dits procuradors en cartes LXXXVI

Summa ^o II CCCC LX lb. XVIII

De les quals li presem em compte per diverses messions e despeses que avia fetes per les dites rendes so es en provesions dordens e despitas e per salaris axi seu con del lochtenent e del assesor con dal-

tres officials per quitacions e agres de falcons e massions de diverses obres fetes en la dita y la de Manorcha e en servens del castel de Santa Agata e en mesions extraordinaries ab XXXVI lb. XVI s. III d. quel discret en Gispert Sa Riba feu de mesio en Manorcha con ana pendra lanquesta den Jacme Solzina e ab XVII lb II s. VI d. que foren meses II vegades en reebuda en layn de M CCC XXXIIII per les II batles de Maho qui en lo dit ayn i foren e ab LXXVII il. XII s. x d. que li foren carregades per armes quen Jacme Ribant trames a Manorcha daqueles de la darasana en lany M CCC XXXII e les quals no eren entrades en neguna dada al Senyor Rey.

Summa DCCC LII lb. XIII s. XI

E així romangueren netes de les dites rendes axi con damunt es dit 1.608 lb 5 s. 4d:

ARM RP 3052 fol. 30v

APENDICE XXI

1340

Gastos de la procuración real mallorquina para cobrar parte del dinero obtenido en la recaudación de las rentas de Menorca.

ARM RP 3412 fol 97v-98v

Item pagam an G. Pegar de Perpenya procurador den G. Albert lo qual tramatem a Manorcha per aver e cobrar dines den A. Boreyl e den G. Puyol qui levava lo censal de dit loch lo qual despes a (1) jorns de janer que perti de Malorcha so es asaber en la. bistia fins Alcudia X s.

I tem en 1a. barcha quel pasa a Manorcha XV s. Item V jornals de la. bistia per secar la yla de Manorcha I lb X s. Item li costaren saygs III s. Item I laut amb III homes qui I prota de Manorcha en Malorcha L lb VIII s. Item la. bistia de Alcudia a Malorcha X s. Item scriptures III s. Item I masip quel servi per tot lo viatge II lb. Item manjar e beure per tot lo viatge del e del masip VII lb. e axi son per totes les quals li metem en comta el libre de deutes M CCC XL en cartes CXII 14lb ls.

Item se perderen en LVI lb XVII s. les quals reben den A. Borel procurador de Manorcha el libre de deutes M CCC XL en cartes XXII en croats a XVIII de la I per so con los avia rebuts en lo temps ques rebien al dit for e los altres tornaren al pes XLIII lb. II s. II. E axi menys rabesi los a les matem en comta del dit, A. Borel el libre de deutes M CCC XL en cartes CXXXII quel si deuen donar per so con no li foren meses en comta sino so que rauraven al pes a rao de V lb XIII s. lo march 13 lb 15s 10d.

(1) nombre en blanco

APENDICE XXII

1341

Reebuda den A. Borreyl procurador de les rendes de Manorcha de tot so que a rrebut per les dites rendes en lo present ayn segons que per comte ho dona a I libre per eyl a nos assignat.

Reeberen los dits procuradors del dit A. Borreyl les quals avia reebudes de les rendes de Manorcha e de tota la yla so es saber del delma del bestiar e de loisme del censal de diners de peses e mesuratge dortalisses de vi del dret del port de bans de justicies de stade de sa-reyns del preu de tots los blats vanuts axi daquels dels drets de tota la

dita yla con daquels dels censals de novels establiments e de diverses altres rebudes estraordianries e del loguer de la alcharia del cap de Banyols e de la alcharia de Santa Creu segons que per comte ho dona largament en pertides en I libre de paper axi con apar al libre de les reebudes dels dits procuradors del any present en cartes LXVI comtat empero reyal dor a XXV s. e croats dargent a CXIII sous lo march

Summa D LXX VII lb. XII s. mayla

De les quals li presem en comte per diverses mesions e despeses que avia fetes per lesdites rendes so es en provisions dordens e despitals e en salaris axi del matex com daltres oficials e persones qui ajuden a levar e a culir les dites rendes e en quitacions axi del lochtenent con de son assesor con daltres oficials de la dita yla e per mesions de cercar e tret lo agre dels falcons e masions de diverses obres de la dita yla en lo servenys del castell de Santa Agata e en mesions altres estraordianries so es a saber del iorn de Madona Santa Maria de mars del any present fins a XX iorns del mes de noembre sots saguent que fo en Manorcha la ordinacio quel Senyor Rey avia feta sobre lo fet de les monedes

Summa D III lb. III s. X d. mayla

E aixi romengueren netes de les dites rendes al Senyor Rey de
longa moneda 74 lb. 8s. 2

Item rete compte lo dit A. Borreyl procurador de munt dit de les quals avia rebuts de les dites rendes de Manorcha so es saber de XX iorns de noembre del any present qui fo en Manorcha la ordinacio de sus dita la qual lo Senyor Rey avia feta sobre lo fet de les monedes ffins al iorn de Madona Santa Maria de Mars sots seguent segos que per compte ho dona largament en partides en lo dit libre lo qual consinga als dits pro-

curadors so es saber contat cascu croat d'argent a rao de XII dines e
maya de Malorques segons que apar al dit libre de reebudes en cartes
LXVI

Summa M XIII lb. mayla

De les quals presem en comte el dit A. Borreyl que avia despes
en diverses dades e mesions e despeses que feu en lo present any per
les dites rendes so es a saber en salaris e quitacions e mesions de
dades extraordinaries de XXI iorns del mes de huytubri del any present
fins al jorn de Madona Santa Maria de mars sots saguent

Summa C LXXXVII lb. XVII s. III d. mayla

E axi romangueren netes de les dites rendes axi com damunt es
dit al Senyor Rey 826 lb 2s 9

Summa maior de tota la reebuda den A. Borreyl procurador de
Manorcha axi con es dit desus 900 lb. 10 s. 11 d.

ERRORES EN LA AUTOBIOGRAFIA DEL DOCTOR MATEO ORFILA

**FERNANDO MARTI CAMPS
EUSEBIO LAFUENTE HERNANDEZ (*)**

I.- GENERALIDADES

Cuando el Dr. Orfila, en su autobiografía, habla de sus orígenes, comete, según nuestra opinión, varios errores:

- 1 - Dice que el jefe de su casa era GUILLEM DE PUIG-DORFILA, por lo que el lector puede deducir que desciende de él.
- 2 - Define a su padre como banquero, lo que no está nada claro, y en cambio no menciona expresamente su básica condición de marino mercante.
- 3 - El primero que publica su autobiografía dice que su madre era de ascendencia inglesa, lo que no es cierto.

Y como muchos de sus biógrafos copian de ahí, sin contrastar sus afirmaciones, los errores citados se van repitiendo, como el eco, de libro en libro.

En una obra de reciente aparición, ya hemos señalado estas equivocaciones (1). Vamos a profundizar sobre ellas ahora.

- a) Según genealogistas de prestigio, la casa de PUIG-DORFILA es una rama segundona del tronco de los ORFILA. Se crea cuando el matrimonio formado por Juan ORFILA (que no era el primogénito de su genera

(*) Fernando Martí Camps es Archivero Diocesano.

Eusebio Lafuente Hernández es Ingeniero de Caminos, e historiador.

(1) Eusebio Lafuente: EL DOCTOR ORFILA Y SU EPOCA (1787-1853)

Ministerio de Sanidad y Consumo.-Madrid, 1987

ción) y doña Margarita PUIG acuerdan en el año 1240 unir sus dos apellidos ante el notario público de Perpignan, Simón Rotger.(2)

Por lo tanto, cuando se hable en sentido lato, el jefe de la casa no puede ser un Puigdorfila. Y si hablamos en sentido restringido, sólo de esta rama, entonces un Orfila no tiene sitio en ella.

- b) La carrera de su padre consta documentalmente. Era Patrón de la Marina Mercante.(3)

La actividad de muchos de los marinos menorquines de aquella época estaba mezclada con aspectos mercantiles (4). Incluso no era raro que, pasada una primera etapa de su vida navegando, desembarcaran luego para ocuparse del comercio marítimo en sus diversos aspectos.

Este es el caso del Patrón Antonio Orfila, y el hijo no podía ignorar las actividades de su padre. Lo que se comprueba además por la correspondencia entre ambos (5).

Pero Orfila dice que su padre era

« (...) à la fois, négociant en grains, armateur et banquier » (6)

(2) A. Garcia Carraffa.-ENCICLOPEDIA HERALDICA Y GENEALOGICA HISPANO AMERICANA.-Madrid,1955.Tomo núm.75

(3) Revdo. P. D. Fernando Martí Camps.- LA FAMILIA ORFILA: ORIGEN, SIGNIFICADO, EXTENSION EN MENORCA.-anejo núm.3 a la obra citada en (1)

(4) E. Lafuente.- Obra citada, cap. VI

(5) Juan Hernández Mora.-Revista de Menorca,1953

Publica un fragmento de la carta que Mateo Orfila escribe a su padre el 9 de Mayo de 1806.

Esto nos parece un poco ampuloso para definir sus actividades, que son muy parecidas a las de otros marinos-comerciantes de aquella época en Menorca. Una cosa es ser empresario y tener que dar a veces facilidades o préstamos y otra, es ser banquero. No hemos encontrado nada en los documentos de que hemos dispuesto hasta ahora que relacione a Antonio Orfila con una banca. Por eso resulta sorprendente que su hijo lo califique así, y en cambio no cite concretamente su condición básica: la de marino (7).

Es curioso que sea precisamente uno de los autores que más brevemente han trazado su biografía, quien nos retrate con más acierto las actividades del sector social al que pertenecía su padre:

« (...) el seu pare era negociant ab aquella forma de comerç, no del tot desaparescuda de las nostres ciutats marítimes, que comprenia la botiga de queviures y robes, el magatzem, la petita banca y l'armament, quan no el patronatge d'embarcations.» (8)

c) Chapel d'Espinassoux, en una nota de pie de página, de su obra citada, dice:

(6) Gabriel de Chapel d'Espinassoux.-ORFILA.-FRAGMENT D'UNE AUTOBIOGRAPHIE INEDITE (publié par...)

La Revue Hebdomadaire, núm.22.-París, Mai,1914

(7) Es cierto que en un momento de su autobiografía dice:

«Mon père aimait tant la profession de marin qu'il me poussait incessamment à prendre cette carrière.»

Pero el lector que no conociera los antecedentes que acabamos de exponer no tiene porqué deducir de esta frase que era marino.

(8) Miguel S. Oliver.-OBRES CATALANES COMPLETES DE (...) Tomo III. PARLEMENTS Y CONFERENCIES.-Barcelona s.a.

« (2) *La mère d'Orfila, née Rotger, était d'origine anglaise (G.C.E.)* »

Parece claro que esa información, que no procede de las partidas sacramentales, no puede tener otro origen que las manifestaciones de Orfila a su familia, con la que emparenta luego Chapel d'Espinassoux.

Por eso hacemos a nuestro biografiado responsable de esta equivocada afirmación.

Y, una vez lanzada la misma, ya no hay quien la pare; Fayol (9) ya no la sitúa a pie de página, sino que la pone en boca del propio Orfila diciendo:

«*Ma mère (née Rotger, d'origine anglaise) femme de bonne compagnie et douce (...)*»

No es raro que, con estos precedentes, los biógrafos que tratan este aspecto vayan cayendo, sucesivamente, en el mismo error. Y, recientemente, acaba de hacerlo el Dr. Botella Llusia desde el diario ABC. (10)

No hay tal ascendencia inglesa.

Las partidas sacramentales no dejan lugar a dudas. De los treinta primeros apellidos de Orfila ni uno sólo es inglés. Y con ello nos remontamos hasta mediados del siglo XVII, ó finales del mismo, y, en todo caso, a fechas anteriores a la primera dominación británica.

El tema básico del presente trabajo es el examen documental y concreto de los antepasados de la madre de Mateo Orfila. Esto da lugar al capítulo siguiente.

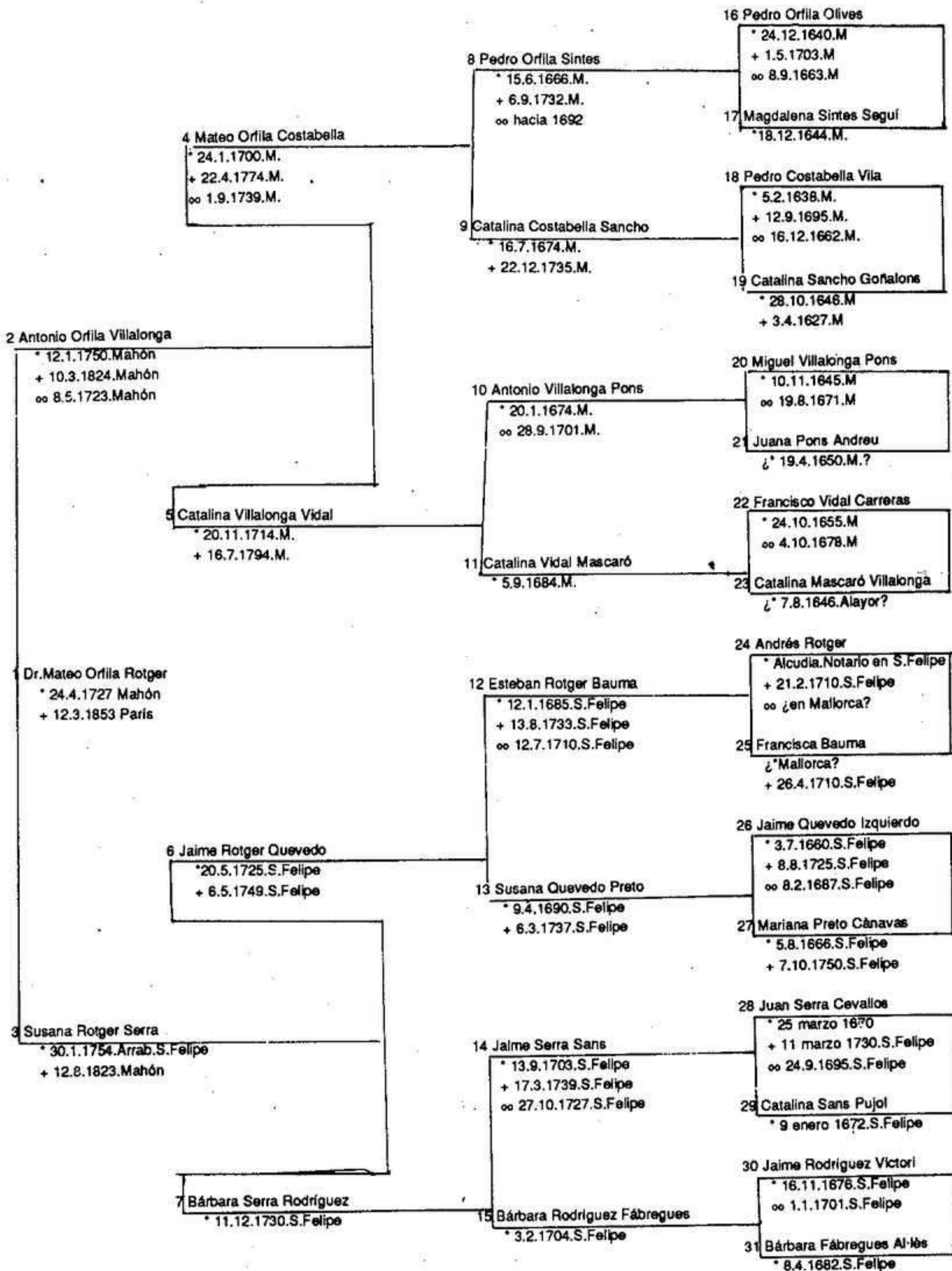
(9) Amédée Fayol.-LA VIE ET L'OEUVRE D'ORFILA.-Paris,1930

(10) El 24 de Junio de 1987. El Dr. Botella Llusia es Presidente de la Real Academia de Medicina de Madrid.

No está sólo en su error. En 1953 comete la misma equivocación el decano de la Sorbona, profesor León Binet, en el discurso que pronuncia en Menorca con ocasión del centenario de la muerte de Orfila.

II.- ANTEPASADOS DEL DOCTOR ORFILA HASTA SUS TATARABUELOS

ARCHIVO DIOCESANO DE MENORCA

GENEALOGIA DE COSTADOS DEL DR. MATEO ORFILA ROTGER

Se ha adoptado la forma en abanico, que se extiende de modo sinóptico hasta los tatarabuelos del Dr. Orfila: total 31 personas.

1. El número 1 designa al interesado, que es siempre el más reciente en el tiempo. En nuestro caso, dicho Dr. Orfila.

2. Siguiendo la numeración, los números pares se refieren siempre a los progenitores varones, y los impares a las mujeres.

3. En todo caso los padres de un individuo corresponden al número doble del que lleva dicho individuo. Así el padre del Dr. Orfila será el número 2; el padre de su abuela materna (señalada con el número 7) será el n. 14, y así sucesivamente.

4. Los consortes llevan siempre números correlativos, a partir del par, que designa al esposo, y el impar será su esposa: así forman matrimonio los n. 10 y 11, 14 y 15, 24 y 25, 30 y 31...

TODOS LOS APELLIDOS SON ESPAÑOLES Y CATALANES DE ORIGEN

En la genealogía de costados aparecen hasta 28 apellidos diferentes. Ninguno de ellos es extranjero.

Pueden clasificarse del siguiente modo:

I. Patronímicos: Andreu, Pons, Sancho, Sans, Vidal.

II. Castellanos (de soldados establecidos en San Felipe): Cevallos, Izquierdo, Preto, Quevedo, Rodríguez, Victori (originariamente «de Vitoria»).

III. Significativos de accidentes geográficos, de edificaciones o de ciudades: Al·lès (primitivamente Arlès), Bauma (de «*balma*», cueva), Cànavas (chozas), Carreras (en el significado primitivo de «*calles*»), Costabella, Fàbregues (fábricas), Olives, Pujol, Serra, Vila, Villalonga.

III. Apellidos derivados de nombres de objetos: Mascaró, Sintes.

IV. Apellidos de origen germánico, procedentes de Cataluña, donde fueron introducidos por los Visigodos: Goñalons («*hombre de esperanza*»), Orfila (de «*wulí*», lobo), Rotger, «*lanza famosa*» (de Hrod, fama, y Gari, lanza), Seguí, «*amigo de la victoria*».

- El conflictivo ROTGER no tiene nada de inglés en nuestro caso. Los visigodos lo dejaron en Cataluña y de allí pasó a Mallorca. El tatarabuelo materno del Doctor Orfila, ANDRÉS ROTGER, era un notario natural de Alcudia, que se estableció en el Arrabal de San Felipe donde murió el 21 febrero 1710.

III.- CONCLUSIONES

A).- Las tres «equivocaciones» del Dr.Orfila tienen muchas probabilidades de ser un intento del mismo por realzar sus orígenes, por encima de la realidad.

En efecto; en su época, y desde mucho antes, los Puigdorfila brillaban más que los Orfila, ser banquero viste más que ser marino-comerciante, y dar a los Rotger una falsa ascendencia inglesa también resultaba más decorativo en aquel tiempo.

Nuestra suposición se refuerza si recordamos lo que le gustaba a nuestro hombre brillar en sociedad.

B).- Sin embargo, no seríamos justos sin decir que en algunos de estos errores puede haber caído de buena fe, y no simplemente por esnobismo. Por ejemplo:

No es difícil la confusión entre Orfilas y Puigdorfilas, si no se tiene a mano la opinión de autorizados genealogistas (a)

En cuanto a la inexistente ascendencia inglesa de su madre, otras familias se han equivocado también, antes y después, sobre su origen y enlaces.(b)

C).- Por lo tanto, dejemos el beneficio de la duda sobre su actitud, y limitémonos a corregir lo que, hasta donde sabemos hoy, nos parece que está equivocado.

(a) Todavía hoy, un buen historiador local de Collioure (Rosellón), ciudad en que radicaba la familia Orfila en la Edad Media, considera que nuestro doctor desciende de Guillem de Puigdorfila, y así nos lo escribe a fines de 1985

(b) En el libro citado en la nota (1) referimos que, hace pocos años, una rama de la familia Vanrell se creía de origen holandés, y otra de la familia Victory pensaba que su apellido era inglés. Sin embargo, el estudio de las partidas sacramentales no deja la menor duda de que en ambos casos se trata de apellidos españoles, de vieja raíz.

ERRADES

Primer Trimestre 1988

Pàg. 61.

Al final de la nota de pie, falta la siguiente frase: «Esta cifra, sin embargo, supone condiciones de pura exogamia: en la práctica, desde luego, queda muy reducida (aunque siempre importante) por casamientos entre personas de descendencia común».

VIDA DE L'ATENEU

Octubre - desembre 1987

Gener - setembre 1988

El 18 de desembre a les 20'30 hores va tenir lloc la solemne obertura del curs ateneístic 1987-88. Pronuncià la lliçó inaugural el guardonat escriptor Baltasar Porcel, que parlà de «El ser de les Balears»; l'acte fou presidit pel president del Govern Balear, senyor Gabriel Cañellas Font.

Durant el present curs s'organitzà un cicle de conferències d'Economia Balear en el qual van participar-hi: Miquel Alenyar, que obrí el cicle per parlar sobre «La situació econòmica a les Illes»; Eugeni Aguiló, catedràtic d'Economia, dissertà sobre «Alternatives econòmiques a Balears, front al repte de l'any 1992»; Alexandre Forcades, conseller d'Economia i Hisenda del Govern Balear, ens exposà el tema «L'impacte que sobre l'economia Balear, amb especial referència a l'illa de Menorca, ha produït l'entrada d'Espanya a la C.E.E.»; l'empresari menorquí Rafael Timoner Sintès ens parlà sobre «La industria bisutera menorquina y su entrada en el Mercado Común»; i, finalment, Feliciano Fuster, President de Gesa i Endesa, dissertà sobre «Disponibilitat d'energia, creixement econòmic i Mercat Comú».

Moderades pel periodista Miquel A. Limón, s'han organitzat diverses taules rodones sobre temes d'actualitat a Menorca, i que ara detallam: «La llei de Consells insulars, a debat»; «Ordenació del territori»; «El setè centenari de la Conquesta de Menorca»; «El turisme a Menorca»; «Alternatives energètiques»; «La revisió del cadastre de Maó, a debat»; «Cinc anys d'autonomia»; i «Els mitjans de comunicació a Menorca».

Altres conferències, i de temàtica variada, han tingut lloc a l'Ateneu durant aquest curs i de les quals també donam constància: Ramon Margalef, catedràtic d'Ecologia de la Universitat de Barcelona, «La fertilitat de la nostra mar»; Josep Espar Tico, advocat i secretari general del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, «Elogi de la diversitat»; Carlos Nieto Pavoni, metge, «El bienestar humano, más que un problema médico».

La vocalia de Filosofia i Lletres, organitzà un cicle de tres conferències sobre «La novela negra española», però per diversos imponderables tan sols va poder participar-hi l'escriptor Juan Madrid, que parlà sobre «Sociedad urbana y novela policíaca». En el mateix cicle hi estaven convidats Andreu Martín i Manuel Vázquez Montalbán.

L'Escola de Teologia i l'Ateneu organitzaren un cicle de conferències sota el títol genèric de «Fe, cultura i societat», en el qual intervingueren: Xavier Pikaza, professor de Teologia de la Universitat Pontifícia de Salamanca, «Militarismo y pacifismo en la Biblia»; José María Castillo, professor de Teologia de la Universitat de Granada, «Fe cristiana y cambio social»; Giulio Girardi, «¿Es posible una alternativa a la sociedad capitalista e imperialista?» Girardi és un teòleg italià reconegut internacionalment. Va cloure el cicle el recentment nomenat President de l'Associació de Teòlegs Joan XXIII, José María Díez Alegría, que ens parlà de «Cristianismo y sociedad privada».

Altres entitats han organitzat els seus actes a l'Ateneu: Orga-

nitzat pel P.C.I.B., Ludmilla Breskova, doctora en Ciències Naturals, parlà sobre «La revolución de octubre y la perestroika»; organitzat pel Casal Català de Menorca, en Jordi Melendo donà una xerrada sobre «El Cava»; el Museu Militar de Menorca organitzà una conferència a càrrec del coronel Guillermo Amengual Barber, que parlà sobre «El Cosmos»; la Delegació Diocesana de Mitjans de Comunicació Social, organitzà una conferència a càrrec de Joaquín Luis Ortega, que parlà sobre «Los medios de comunicación social en el diálogo Iglesia-Sociedad»; el coronel José Sintés Anglada, Jefe de Comunicaciones de la Casa Real, parlà sobre «Telecomunicaciones por satélite»; el Grup de Dones organitzà dues xerrades, una sobre «L'Educació no sexista» a càrrec de Miren Izarra, i Empar Pineda parlà de «Les agressions a les dones»; el Comité de Solidaritat amb Amèrica Llatina i el Grup de Dones donaren una xerrada a càrrec de Clara Murguialday que parlà sobre «La dona a Nicaragua».

Diverses taules rodones han estat organitzades per altres institucions: El Comité de Solidaritat amb Amèrica Llatina organitzà una taula rodona sobre «Nicaragua vista pels Brigadistes»; el Consell Insular n'organitzà una sobre «L'ensenyament en català a les escoles de Maó; dins la campanya «Borina't», el Patronat Esportiu del Consell Ínsular organitzà una taula rodona sobre el «Taichi y hata-yoga»; organitzat per el Ministeri d'Educació i Ciència s'organitza una taula rodona sobre «La integració social, laboral i escolar del minusvàlid»; i la Vocalia d'Esports de l'Ateneu, organitzà un debat sobre «Juegos Escolares», en que moderà l'acte Jesús Flórez.

L'Institut Menorquí d'Estudis organitza les «Jornades de diagnòstic de la sanitat a Menorca», en que es va debatre la problemàtica socio-sanitària de l'illa. També organitzades per l'IME es celebren unes trobades d'historiadors i arqueòlegs, en que hi parti-

cipen la majoria d'historiadors i arqueòlegs de Menorca, que posaren en comú les seves experiències.

El divendres dia 29 d'abril l'Ajuntament de Maó i l'Ateneu van retrer un homenatge a l'escriptor menorquí Mario Verdaguer, en el qual hi assistí la seva filla Alicia Verdaguer, i que consistí en el descobriment per l'alcalde de Maó d'una placa commemorativa a la façana de la casa natal de l'escriptor. A continuació, el llicenciat en Lletres, autor d'una tesi doctoral sobre el novel·lista, José Gabriel López Antuñano, donà una conferència en la que parlà de «La obra narrativa de Mario Verdaguer».

Presentació de llibres realitzades a l'Ateneu: Mercè Rubió i Boada presentà la Bibliografía de Nicolau Maria Rubió i Tudurí. Xavier Moll i Camps presentà el llibre de Francesc Camps i Mercadal «Cançons Populars menorquines», editat per l'IME a la col·lecció Capcer. Guillem de Olives presentà els llibres editats per «Sa Nostra»: «Un pintor menorquí en la Europa Il·lustrada», de María Sintés Olivar», i «Crónica del Bicentenario», de Miguel A. Limón Pons. Rafael Timoner Sintés, presentà el llibre «Cambó» de Ignacio Buqueres. El crític literari Manuel Jorba, presentà el llibre editat per l'IME dins la col·lecció Capcer i prologat per Antoni Joan Pons Pons, «Poesies burlesques i amoroses d'En Joan Ramis i Ramis».

El Foto-Club organitzà les següents activitats: Pase de diapositives sota el lema «Paisatges de Menorca» de José Ma. Santamaría; exposició de Carmen García de Ferrando, de l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya; exposició col·lectiva de membres del Foto-Club 18x24; i un curset bàsic de fotografia.

Organitzat pel GOB es projectà un muntatge audiovisual sobre els barrancs de Menorca i la mostra d'un herbari de plantes de Menorca.

Les exposicions que s'han muntat al Saló d'Actes durant aquest període són les següents: Segona mostra de Bonsais; Olis

de Rafael Pons; Aquarel·les de Vicente Villena; Dibuixos de Dolores Boettcher; Aquarel·les de Luis Bermejo; Pintures de José López i Olis de Rafael Timoner Benejam.

El Grup Filatèlic i Numismàtic de l'Ateneu, per commemorar el VIIè Centenari de la Conquesta de Menorca, organitzà la «I Exposición Vitolfílica del Grupo Menorca». També, per commemorar el 50 aniversari del primer correu submarí, s'exposà una important col·lecció de segells del senyor Gabriel Llambías Llabrés, a la qual se li va concedir un matasegells especial.

La Medalla d'Honor del XXVII Saló de Primavera fou per el pintor menorquí Rafael Timoner Benejam per l'oli «Abstracció». A la professora de l'Escola Municipal de Dibuix Dolores Boettcher se li concedí la Primera Medalla de la secció de Dibuix per la seva obra «Figura», quedant desertes les altres modalitats.

La Vocalia de Ciència i Tècnica va organitzar un curset d'initiació a l'Astronomia, que va impartir en Josep Miquel Vidal Hernández, i que tingué una gran acceptació.

Es varen impartir, com cada curs, classes d'Anglès, Francès, Alemany i dibuix. Es van introduir per primera vegada un curset d'Arab i un altre de Castellà per a estrangers. També s'organitzaren sessions de dibuix amb model viu.

Com ja és habitual, setmanalment van tenir lloc les Tertúlies de temes d'actualitat, organitzades per la vicepresidència.

El Club d'Escacs, a més de participar en tots el campionats oficials a nivell insular, organitzà diverses competicions conjuntament amb els Patronats respectius de l'Ajuntament i Consell Insular.

El Cine-Club Ateneu va projectar durant aquest curs les següents pel·lícules: Primera Plana, U.S.A.; Insignificance, Anglaterra; La Radio folla, Espanya; El Recuperador, U.S.A. ; El declive del imperio americano, Canadà; La vida alegre, Espanya; Mrs. Soffel, U.S.A.; La casa de Bernarda Alba, Espanya; Días sin hue-

lla, U.S.A.; De la vida de las marionetas, Alemanya; El Beso de un extraño, U.S.A.; El año de las luces, Espanya; Videodrame, Canadà; Desechos, U.S.A.; Quemada, Italia; El té del Harén de Arquímedes, França; Alrededor de la medianoche, Franco-U.S.A.; Del amor y del deseo, Austràlia; Lola, Espanya; El buque Faro, U.S.A.; Karnabal, Espanya; La invasión de los ladrones de cuerpos, U.S.A.; Sé infiel y no mires con quien, Espanya; Luna de agosto, Espanya; El diablo en el cuerpo, Itàlia; Mishima, Japó-U.S.A.; Terciopelo azul, U.S.A.; Hombres, hombres..., Alemanya; Bajo el volcán, U.S.A.; El bosque animado, Espanya; La matanza de Texas, U.S.A.; Kapó, França; Esperanza y Gloria, Anglaterra; Abrete de orejas, Anglaterra; Good morning Babilonia, Itàlia-França; Macarroni, Itàlia; i Yesterday, Polònia, que va cloure el cicle el 24 de maig.

El Grup Filarmònic de l'Ateneu va donar els concerts habituals durant el present curs. Com a destacats es poden citar el d'homenatge a Miguel Alejandro Monjo, violinista i antic component del Grup, en el que interpretaren «Les Set Paraules» de Haydn; així com els de col·laboració amb la Capella Davídica i l'Orfeó maonès.

Els Premis Ateneu corresponents a l'any 1987 es van distribuir així: Premi Dr.Orfila d'Investigació. Ex-aequo als treballs «Joan Mir i Mir, obra anarquista 1898-1915» de Josep Portella Coll, i al treball titulat «Escultura barroca i classicista, Maó, segles XVII-XVIII», de l'equip format per Guillem Sintes Espasa, Cristina Andreu Adame i Ma. Angels Hernández Gómez: Els Premis d'interpretació musical, foren per: Premi modalitat solista. Ex-aequo, a Marina Palmer Wulff, piano, y Miguel Angel Aguiló Larriba, guitarra. Modalitat de conjunt instrumental: Van esser atorgats a Adelaida Ponsetí, flauta, i Pere Pelegrí, piano. Els premis s'entregaren el 17 de gener a la seu del Consell Insular, coincidint amb la Diada de la Festa del poble de Menorca. En aquest acte, el director de la Revista de Menorca, Josep Manguán, pronuncià el pregó institucional

per commemorar aquest any el centenari de la publicació de la Revista de Menorca.

La Vocalia de Belles Arts, a més de tenir cura de totes les exposicions i de les classes de pintura amb model viu, segueix amb la catalogació de l'obra pictòrica de l'Ateneu.

A la Junta General celebrada al dia 31 de maig, entre d'altres punts de l'Ordre del Dia, es va procedir a la reglamentària renovació del membres de la Junta Directiva, que actualment ha quedat així: President d'Honor, Fernando Rubió i Tudurí; President, Francesc Tuzó Bennasar; Vicepresident, Pedro J. Bosch Barber; Secretari 1er., Antoni Salas Cardona; Secretari 2on., Miquel A. Limón Pons; Comptador, Antoni Salom Vidal; Vocal de Biblioteca 1o., Maria Luisa Canut Ruiz; Vocal de Biblioteca 2a., Consol Pomer Sacristán; Conservador del Museu, Lucas March Balle; Vocal de Filosofia i Lletres, Inmaculada Pitaluga Ivorra; Vocal de Ciències Econòmiques i Socials, Miquel Seguí Puntas; Vocal de Ciència i Tècnica, José Ma. Cardona Natta; Vocal de Conservació de Patrimoni, Hans Roters Siedler; Vocal de Filatèlia i Numismàtica, Francisco Cardona Pons; Vocal de Música, Alvar Cardona Bendito; Vocal de Belles Arts, Guillem Sintes Espasa; Vocal d'Història, Gabriel Julià Seguí; Vocal de Cine-Club, Gaspar Bisbal Bals; Vocal de Foto-Club, José Ramón Soriano Pons; Vocal d'Escacs, Isidoro Guerra Altúvez; i Vocal de Revista de Menorca, Josep Manguán Martínez.

Ja per finalitzar, podem dir que les obres de l'entrada i escala d'accés a la planta noble de l'edifici, fetes amb molta cura i encert sota la direcció del Vocal de Conservació de patrimoni, són pràcticament enllestides, obres que s'han portat a terme gràcies a l'aportació econòmica de la Fundació Rubió i a la d'altres entitats.

